

มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยแห่งชาติ

เรื่องเล่า

เพื่อนรักต่างศาสนา

มิตรภาพ การปรองดอง และการก้าวข้ามความขัดแย้ง

เรื่องเล่าเพื่อนรักต่างศาสนา:
มิตรภาพ การปรองดอง และการก้าวข้ามความขัดแย้ง

เรื่องเล่าจากโครงการ

เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

Interfaith Buddy: Leaders for Weaving Peace and Reconciliation in Thailand

فرصحابتن بيذا اڬام: فميمڤين جالينن كامانن دان كداماين دالم مشاركت تاي

บรรณาธิการ: ชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

ผู้เขียน: พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์

คณะทำงาน: ชาญชัย ชัยสุขโกศล กูมูฮำหมัดนูร กูโนะ ชาริต้า ประสิทธิหิมะ

ผู้ประสานงาน: กัญญณัช เวลาแจ้ง

ออกแบบปก-รูปเล่ม: อลิษา ดาโอ๊ะ

พิมพ์ครั้งที่: 1 / 2564

จำนวน: 600 เล่ม

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

กลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส)

CSS ETH Zürich

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA
Directorate of Political Affairs DP
Human Security Division

สนับสนุนงบประมาณจาก: มหาวิทยาลัยมหิดล 2563 “ขับเคลื่อนนโยบายชี้นำสังคม”
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ หัวหน้าโครงการ
และ กระทรวงการต่างประเทศสหพันธรัฐสวิส (FDFA) ใน
โครงการกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.)

จัดทำโดย: พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์
สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
999 อาคารปัญญาพิพัฒน์ ศาลายา นครปฐม 73170
โทร.02-4410813-5 www.ihrp.mahidol.ac.th

พิมพ์ที่: เอส.เค.เอส.อินเตอร์พริ้น จำกัด
16 ซอยมาเจริญ 1 แยก 3 แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม
กรุงเทพฯ 10160 โทร. 02-8120597, 098- 2577319

มิตรภาพ การปรองดอง และการก้าวข้ามความขัดแย้ง

1
2
สร้างความสัมพันธ์ภายใน + ระหว่างสาธารณ
1 การเรียนเยียน
3

คำนิยม

พระสิริจริยาลังการ
เจ้าอาวาสวัดตานีนรสโมสรรองเจ้าคณะภาค 18
19 ตุลาคม 2564

พื้นที่ “พหุวัฒนธรรม”

พื้นที่จังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่รู้จักกันในนาม 3 จชต. (จังหวัดชายแดนภาคใต้) เป็นพื้นที่มีประวัติศาสตร์ของเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนาของผู้คนหลากหลายมาตั้งแต่ยุคโบราณ ในประวัติศาสตร์ของพื้นที่มีการกล่าวถึงความเชื่อและวิถีชีวิตของผู้คนไว้ในลักษณะต่าง ๆ จากสมัยนับถือธรรมชาติมาจนถึงการนับถือตามลัทธิความเชื่อตามยุคสมัยที่เข้ามากับการเดินทางเพื่อการค้าขายจากฝั่งตะวันออก ซึ่งคือประเทศจีนในสมัยปัจจุบัน และทางฝั่งตะวันตก เช่น อินเดีย และตะวันออกกกลาง จนมาถึงยุคหลังสุดกลับเป็นกลุ่มล่าอาณานิคมจากทวีปยุโรปในปัจจุบัน ซึ่งก็แน่นอนว่า วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่นี้จึงมีความหลากหลายผสมผสานกัน มีวัฒนธรรม ประเพณีบางอย่าง ภาษาบางภาษาก็มีคำผสมผสานกันอยู่โดยที่มีสำเนียงเปลี่ยนออกไปบ้างตามคำผสม

วิถีชีวิตของคนในยุคหนึ่ง ๆ อาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลทางการปกครอง ในยุคแรกเริ่ม มีความเชื่ออิงศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ถัดมาก็เป็นวิถีชีวิตที่ผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กับพุทธศาสนาทั้งแบบมหายานและหินยานหรือเถรวาท เพราะมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ หลงเหลือให้เห็นอยู่ในหลายพื้นที่ อีกทั้งวิถีชีวิตที่ประกอบกันเป็น ประเพณีท้องถิ่น ที่ยังคงถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน

ในยุคต่อมา อิทธิพลของศาสนาอิสลามที่นำมาคู่กับการปกครองเป็นผลให้ความเชื่อวิถีชีวิตเดิมปรับเปลี่ยนมาในรูปแบบของศาสนาอิสลามอย่างเด่นชัดและขยายไปสู่ผู้คนในพื้นที่อย่างกว้างขวาง แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ยังมีผู้คนกลุ่มที่ยังมีความเชื่อดั้งเดิมยังถือปฏิบัติตามความเชื่อเดิมอยู่อีกเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ การผสมผสานกันระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในหลากหลายวัฒนธรรมหรือความเชื่อก็เกิดขึ้นในดินแดนแห่งนี้ ที่คนในสมัยนี้บัญญัติศัพท์ว่า “ดินแดนพหุวัฒนธรรม”

การอยู่ร่วมกันตามวิถีชีวิตของชาวบ้านจึงมีความหลากหลาย ผู้เขียนเองก็อยู่ในสถานะของประชาชนที่อยู่ใน “ดินแดนพหุวัฒนธรรม” โดยชาติกำเนิด เพราะเกิดในพื้นที่นี้โดยมีบรรพบุรุษ ต้นตระกูลฝ่ายบิดามารดา ล้วนมาจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ และเข้ามาแต่งงานกับผู้ที่เป็นคนในท้องถิ่นที่เป็นคนที่ “ท้องถิ่น” เรียกตนเองว่า คนไทย นับถือศาสนาพุทธ โดยที่มีการบอกเล่ากันว่า ก็คือคนท้องถิ่นที่นี่ที่นับถือพุทธศาสนาอยู่ก่อนแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ทุกคนก็บอกตัวเองว่า “เราเกิดที่นี่ เป็นคนที่นี่ ไม่ได้มาจากที่ไหน เราจึงเป็นคนท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยชาติกำเนิด”

เมื่อเติบโต มีวิถีชีวิตที่ต้องอยู่ร่วมกับผู้คนที่มีวิถีชีวิตเพราะความเชื่อในลัทธิศาสนา การปฏิบัติตัว และประเพณีจึงแตกต่างกันในวิถีชีวิตประจำวัน แต่ในสังคมที่มีการปกครองในลักษณะที่เป็น “ประเทศไทย” อันมีรัฐบาลปกครองโดยใช้กฎหมายเดียวกัน ทำให้ การศึกษา การประกอบอาชีพ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองของประเทศชาติจึงหลอมรวมผู้คนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เราจึงเห็นการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม ในสถานศึกษา ในระบบราชการ ในการค้าการขายและธุรกิจอื่น ๆ ตามระบบของสังคมที่มองเห็นเป็นภาพปกติของพื้นที่แห่งนี้

การมีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากสังคม “ดินแดนพหุวัฒนธรรม” มาตั้งแต่เยาว์วัย จนกระทั่งเติบโตอยู่ในสังคมนี้ และได้เรียนรู้เรื่องราวที่เปลี่ยนแปลงไปในหลาย ๆมิติ ในบางครั้งก็ประสบกับตนเอง ขอยกกรณีตัวอย่างมาพอเป็นกรณีศึกษา อย่างเช่น

กรณีที่ 1 ครูที่เป็นคนต่างศาสนิก ที่สอนในโรงเรียนของรัฐและของเทศบาลมีความเข้าใจผิดเรื่องอาหารการกินของเด็กนักเรียนไทยพุทธ ผู้เขียนทราบเรื่องนี้เพราะเป็นโรงเรียนที่อยู่ในวัดของผู้เขียนเอง จึงได้เชิญผู้อำนวยการ และครูผู้ที่

เป็นต้นเรื่องดังกล่าวมาชี้แจง สอบถาม และขอความคิดความเห็น และทำความเข้าใจในระดับต้น จนเป็นที่เข้าใจกัน ทำให้เรื่องนี้ไม่ถูกนำไปเป็นประเด็นต่อในระดับผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงในระดับสังคมวงกว้างอันเป็นเรื่องอ่อนไหว และจบลงด้วยดีในระดับบุคคลกับบุคคล

กรณีที่ 2 ได้เคยพูดคุยกันถึงเรื่องการแต่งกายในสถานศึกษาแห่งหนึ่ง ซึ่งจริง ๆ แล้วสถานศึกษาแห่งนี้ทราบว่ามีข้อตกลงเป็นเหมือนการยอมรับรู้และยอมรับปฏิบัติกันในผู้ที่เข้าสู่สถานศึกษาแห่งนี้มาเป็นเวลาช้านาน เพื่อให้ความเคารพต่อสถานที่ ผู้ที่อนุญาตและร่วมจัดตั้งสถานศึกษาแห่งนี้ให้เป็นหลักการปฏิบัติร่วมกันของสถานศึกษา และสถานศึกษาแห่งนี้ก็ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาช้านาน จู่ ๆ ก็มีผู้แต่งกายผิดข้อตกลงเข้ามา ก็ทำให้มีการต่อต้านแสดงความไม่เห็นด้วยในการกระทำ จนเป็นประเด็นความขัดแย้งในวงกว้างขึ้น และผู้เขียนก็ได้รับการประสานเพื่อติดต่อขอมาปรึกษาจากผู้นำศาสนา ผู้ปกครองของนักเรียนเพื่อขอปรึกษาทางออกในเหตุกาณ์นี้ด้วย ผู้เขียนก็อธิบายให้เห็นว่า “หากเราต้องการสันติสุข และการอยู่ร่วมกันตามปกติที่เคยเป็นปกติมาแต่เดิม เราก็ควรพูดให้ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ให้เขาเสียสละตัวเอง และปฏิบัติตามข้อตกลงที่คนส่วนใหญ่เขาถือปฏิบัติกันอยู่ จะดีกว่าที่จะมาทำให้เป็นเหตุของความขัดแย้งและทำลายสันติสุขของการอยู่ร่วมกันในพหุวัฒนธรรม ที่มีความอ่อนไหวอันจะนำไปสู่ความขัดแย้ง” การที่ผู้เขียนต้องทำแบบนี้เพราะถ้าหากมีการดื้อดึงไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ปัญหาที่ตามมาก็จะเกิดความขัดแย้งเพิ่มขยายในวงกว้างขึ้น เพราะฉะนั้นการพูดคุยด้วยเมตตาวจีกรรม เป็นสิ่งสำคัญมากในการทำความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจเพื่อการอยู่ร่วมกัน และในวันนั้นกลุ่มผู้ที่มาพบก็ได้แสดงความเห็นในลักษณะที่มีเมตตากายกรรม การเคารพในความคิดเห็น และเมตตาวจีกรรม คือพูดแสดงความเห็นอย่างสุภาพด้วยเหตุด้วยผลต่อผู้เขียนซึ่งทำให้มีความรู้สึกว่า “ท่านฟังและตั้งใจฟังอย่างน่าชื่นชมและเป็นมิตรภาพที่ยังจำตรึงใจอยู่จนทุกวันนี้

กรณีที่ 3 ในคราวที่ได้รับนิมนต์ไปบรรยาย ให้นักศึกษาคณะพยาบาลฯ ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อครั้งมีจัดการปฐมนิเทศประจำปีของนักศึกษาคณะดังกล่าว หลายครั้งหลายปีติดต่อกัน ได้บรรยายให้นักศึกษาฟังในมุมมองของพุทธศาสนาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรมฯ

ซึ่งส่วนใหญ่ 90% เป็นนักศึกษามุสลิม และตลอดการบรรยายได้รับการตอบรับและสนใจจากนักศึกษามุสลิมเป็นอย่างมาก สังเกตุจากการที่มีคำถามจากนักศึกษาฯ เป็นจำนวนมาก เขียนส่งมาเป็นคำถาม จนไม่สามารถตอบคำถามได้หมดตามเวลาของชั่วโมงบรรยาย และคำถามทั้งหมด คือความสนใจที่จะเรียนรู้และเทียบเคียงกับคำสอนที่ตนเองนับถือ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์และเป็นสิ่งที่ผู้เขียนภูมิใจและมีความสุขใจที่สุดในการบรรยาย และตั้งใจไว้ว่า หากได้รับนิมนต์ไปบรรยายเป็นประจำทุกปีจะรับเป็นวิทยากรตลอดไป สิ่งที่ได้เห็นคือความใฝ่รู้และการเปิดใจกว้างของนักศึกษาต่างศาสนาที่น่าชื่นชมและยกย่องที่สุด ดังที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ปญญา โลกสมิ ปชโชโต ปัญญา เป็นแสงสว่างในโลก ซึ่งก็เป็นสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่า **ความรอบรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องจะนำมาซึ่งสันติสุขของบุคคล และเป็นสันติภาพของโลก**อย่างแน่นอน

ขอเจริญพร และขอความเป็นสิริมงคลจงมีแด่ทุก ๆ ท่านด้วยเทอญฯ

คำนิยม

รศ.ดร.ภก.สมภพ ประธานธุรารักษ์
รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาคุณภาพและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหิดล

"เรื่องเล่าเพื่อนรักต่างศาสนา" เป็นหนึ่งในผลผลิตที่ได้จากโครงการเพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย ซึ่งได้รับทุนโครงการขับเคลื่อนโยบายชี้นำสังคม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ของมหาวิทยาลัยมหิดล โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ และคณะ ซึ่งใช้กลวิธีการสร้างความไว้วางใจโดยใช้ "การดูแลสุขภาพ" เป็นตัวนำสู่การขับเคลื่อนถักทอความสัมพันธ์อย่างเป็นรูปธรรม นำมาสู่การถอดบทเรียนเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

เรื่องเล่าเน้นการถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยลำดับ ด้วยภาษาที่เรียบง่ายแต่กินใจ สะท้อนเรื่องราวการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ภาคสนามผ่านความทุกข์ ความสูญเสีย สู่ความเป็นเพื่อนร่วมเกื้อกูลความกรุณาและร่วมกันดูแลสุขภาพ ยิ่งเมื่อมีวิกฤติโควิด-19 นำมาสู่โอกาสในการระดมความร่วมมือของเพื่อนรักต่างศาสนาเพื่อรับมือโรคระบาดโควิด-19

"เรื่องเล่าเพื่อนรักต่างศาสนา" จึงเป็นมากกว่าเรื่องเล่าเชิงวิชาการ หากแต่เป็นพื้นที่ให้ "เพื่อนรักต่างศาสนา" ได้แบ่งปันประสบการณ์ เรียนรู้การข้ามผ่านอารมณ์อันไม่พึงประสงค์ และใช้ปัญญาในการก้าวข้ามความแตกแยกร้าวลึกสู่ความปรองดอง ผมขอขอบคุณกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์

และคณะ ที่ได้ทุ่มเทในการดำเนินโครงการในนามมหาวิทยาลัยมหิดล และขอแสดงความยินดีที่โครงการประสบความสำเร็จสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาความแตกแยกร้าวลึกในสังคมที่แตกต่างทางความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ และวิถีวัฒนธรรม โดยการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในแนวระนาบเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความไว้วางใจ การชำระสิ่งค้างคาใจ การสร้างข้อตกลงใหม่ในการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลปรองดอง และป้องกันความขัดแย้งรุนแรงมิให้หมุนวนกลับมาทำลายมิตรภาพในอนาคต

คำนิยม

รศ.ดร.โคทม อารียา
ที่ปรึกษาสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา

เรื่องเล่าของเพื่อนรักถักทอสันติภาพ ชื่อของหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยคำสำคัญคือ เรื่องเล่า เพื่อนรัก และสันติภาพ ตีความง่าย ๆ คือ หนังสือเล่มนี้นำเสนอวิธีการหนึ่งในการช่วยทำให้เกิด (ถักทอ) สันติภาพในชายแดนใต้ที่มีความขัดแย้งถึงตายมาราว 18 ปีแล้ว และมีกระบวนการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการมาราว 8 ปีแล้ว แต่ชายแดนใต้ก็ยังไปไม่ถึงสันติภาพที่ยุติธรรมสักที วิธีการที่นำเสนอในที่นี้คือการใช้เรื่องเล่า วิธีนี้ใช้ตรรกะน้อยหน่อย ใช้ความรู้สึกมากหน่อย เพื่อทำให้เกิดสายสัมพันธ์ที่ไม่เคยมี หรือถ้าเคยมีก็ทำให้เหนียวแน่นขึ้น ทั้งนี้ด้วยความเชื่อว่าความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ถึงขั้นเป็นเพื่อนรักที่ช่วยเหลือดูแลกันด้วยแล้ว สายใยแห่งมิตรภาพก็จะถักทอเป็นปึกแผ่นแห่งสันติภาพ

แต่จะเริ่มกับใครก่อนดี และจะให้เขาร่วมรู้สึกในเรื่องใดก่อนดี ในสถานการณ์ความรุนแรง ความไว้วางใจจะอยู่ที่จุดต่ำ พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ นึกถึงบุคคลที่ผู้อื่นไว้ใจและสามารถเบิกทางให้ผู้อื่นทำตาม จึงได้เลือกพระสงฆ์และอิหม่ามเป็นบุคคลเป้าหมาย ส่วนการสร้างความรู้สึกร่วมน่าจะเริ่มต้นด้วยการเล่าเรื่องให้กันและกันฟัง ซึ่งนอกจากจะเผยความจริงใจและความรู้สึกแล้ว ยังช่วยทำให้เห็นประเด็นที่อาจสนใจร่วมกัน เช่น เรื่องทุกข์สุข เรื่องสุขภาพ เรื่องปัจจัยสี่ เป็นต้น

ทฤษฎีหนึ่งที่รองรับการศึกษาในเรื่องนี้ คือ ทฤษฎีว่าด้วยเรื่องเล่า แต่ก่อนอื่นขอบ่งบอกความสำคัญของเรื่องเล่าผ่านบทกวีของ เลสลี มาร์มอน ซิลโก ที่อ้างถึงโดย จอห์น พอล เลเดอรัค ในหนังสือชื่อ พลังธรรมแห่งจินตนาการ ดังนี้

ฉันขอบอกอะไรบางอย่างเกี่ยวกับเรื่องเล่าให้คุณฟัง
เรื่องเล่าไม่ใช่เพียงความบันเทิง
อย่าหลงเชื่อเช่นนั้น
หากเป็นทั้งหมดที่เรามี
ทั้งหมดที่เรามีเพื่อต่อสู้กับโรคภัยและความตาย
คุณจะไม่มีอะไรสักอย่างหากคุณไม่มีเรื่องเล่า

มุมมองที่เรามีต่อชีวิตและบุคคลอาจแบ่งออกเป็นสองแบบ แบบที่หนึ่งมองว่าเราแต่ละคนมีสารัตถะ (essence) อยู่โดยธรรมชาติที่ติดตัวมาหรือโดยอุปนิสัย สารัตถะของแต่ละคนไม่เปลี่ยนหรือเปลี่ยนได้ยาก เรามักตัดสินว่าคนคนนี้เป็นคนดีหรือเป็นวายร้าย เป็นคนขี้โมโหหรือใจเย็น เป็นคนก้าวร้าวหรืออ่อนโยน ฯลฯ สารัตถนิยมเป็นนิสัยทางความคิดที่เชื้อเชิญให้เรามองหาตลอดเวลาซึ่งคำอธิบายถึงเนื้อแท้ของสรรพสิ่งหรือบุคคล แทนที่จะอธิบายชีวิตจากอิทธิพลทางวัฒนธรรม อย่างเช่นเรื่องเล่า

มุมมองอีกแบบหนึ่ง คือ มองว่าชีวิตประกอบสร้างด้วยเรื่องเล่า เราสมมุติว่าผู้คนใช้ชีวิตผ่านเรื่องเล่า และหลีกเลี่ยงข้อสันนิษฐานแบบสารัตถนิยม แทนที่จะสมมุติว่าความรู้สึกหรือความคิดของบุคคลมีเหตุหลักมาจากการที่ว่า เขาหรือเธอเป็นใคร เราอาจคิดถึงความรู้สึกหรือความคิดเหล่านั้นในฐานะที่มีเหตุปัจจัยหลักมาจาก เรื่องเล่า ซึ่งบุคคลคนนั้นวางตำแหน่งของตนอยู่ตรงนั้น ดังนั้น ในเมื่อเรื่องราวขยับเลื่อนได้ ตำแหน่งของบุคคลภายในเรื่องราวก็ขยับเลื่อนได้เช่นกัน

มุมมองแบบสารัตถนิยมดูจะเรียบง่ายกว่า และอาจเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์แยกแยะ แต่ จอห์น วินสเลด และ เจอรัลด์ มังค์ ได้อธิบายไว้ในหนังสือชื่อ “การปฏิบัติการไกล่เกลี่ยที่ใช้เรื่องเล่า” ว่า มุมมองผ่านเรื่องเล่าเป็นประโยชน์ในการเข้าใจพลวัตและการขับเคลื่อนความขัดแย้งได้ดีกว่า

หนังสือ “เรื่องเล่าของเพื่อนรักถักทอสันติภาพ” เล่มนี้ ช่วยให้เราใกล้ชิดกับ “เพื่อนรัก” ที่พึงมีบทบาทในการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

ดีขึ้น เรื่องเล่าของพวกเขาคือเรื่องราวของผู้ที่อยู่ในใจกลางความขัดแย้ง แต่ก็ยังมีภาพจำและภาพหวังแห่งสันติภาพ ผู้อ่านควรอ่านเรื่องเล่าอย่างผ่อนคลายด้วยใจที่เป็นมิตรไปกับ “เพื่อนรัก” ผู้เล่าเรื่องด้วย ขอขอบคุณพัทธ์ธีราที่บุกเบิกเส้นทางอีกเส้นหนึ่ง ด้วยความหวังว่าจะเป็นการขยายเส้นทางสู่สันติภาพ

คำเตือน:

ว่าด้วย ความยากยิ่ง ยากเข็ญ และความความจำเป็น

ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
อดีตคณะกรรมการอิสระสมานฉันท์ชายแดนใต้
9 มกราคม 2565

ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์มาขอให้ข้าพเจ้าเขียน”คำนิยม”ให้ หนังสือที่เธอเขียน แต่เมื่อข้าพเจ้าเห็นหนังสือเล่มนี้แล้ว และเมื่อเห็น”คำนิยม”จากท่านเจ้าอาวาสวัดตานีนรสโมสร รองเจ้าคณะภาค 18 ท่านรองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาคุณภาพ และ บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหิดลและท่านอาจารย์โคทม อารียา ที่ปรึกษาสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งได้กรุณาเขียนความเห็นที่ทรงคุณค่ายิ่งให้หนังสือเล่มนี้แล้ว ข้าพเจ้าไม่อยากเขียน “คำนิยม”ให้หนังสือเล่มนี้อีก แต่อยากเขียน”คำเตือน”ท่านผู้อ่านมากกว่า

ที่ข้าพเจ้าจะเขียน”คำเตือน”เพราะเห็นว่า งานเขียนเรื่อง เรื่องเล่าเพื่อนรักต่างศาสนา: มิตรภาพ การปรองดอง และ การก้าวข้ามความขัดแย้ง ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ ชิ้นนี้นอกจากจะเป็นเรื่องของการถักทอสันติภาพอันประกอบสร้างขึ้นจาก เรื่องเล่า เพื่อนรัก และ สันติภาพ เช่นที่ท่านอาจารย์โคทมได้แจกแจงไว้ดีแล้วในคำนิยมของท่าน ยังมีชื่อรองหนังสือกำกับอยู่ และข้าพเจ้าคิดว่า ชื่อรองนี้เองขยายความสิ่งที่หนังสือเล่มนี้พยายามจะทำ และดังนั้นจึงต้องเตือนท่านผู้อ่านว่า สิ่งที่ท่านจะได้อ่านต่อไปนี้ แม้จะน่าอ่านและสำคัญ แต่ที่จริงประกอบขึ้นด้วยเรื่องที่ ยากยิ่ง ยากเข็ญ และความจำเป็น

ทำไมหรือ?

ก็เพราะข้าพเจ้าเห็นว่า การปรองดองเป็นเรื่องยากยิ่ง ขณะที่การก้าวข้ามความขัดแย้งเป็นเรื่องยากเข็ญ

การปรองดองเป็นเรื่องยากยิ่ง ด้วยหลายเหตุผล ที่สำคัญประการหนึ่ง น่าจะอยู่ที่ต้องพยายามเข้าใจให้ได้ว่า ทั้งการปรองดองและตนเองอยู่ตรงไหนในแผนที่ความสัมพันธ์ของมนุษย์ นอกจากคนที่พยายามสร้างการปรองดองต้องตั้งคำถามว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งที่พยายามเข้าไปแก้ไขหรือไม่อย่างไรแล้ว ยังต้องเข้าใจด้วยว่า เราอาจบังคับให้คนที่ไม่ถูกกันมาอยู่ในที่เดียวกันได้ กระทั่งกำหนดให้มีการลงนามในสนธิสัญญาบางประเภทได้ เช่นสหรัฐอเมริกาใช้อำนาจที่เหนือกว่าของตัวบีบให้ประเทศที่ขัดแย้งกันอย่างอิสราเอลและปาเลสไตน์มาเจรจากัน จนบรรลุข้อตกลง (agreement) ได้ แต่ความพิสดารของการปรองดองประการหนึ่งคือ ข้อตกลงที่ได้มาเช่นนี้ไม่ใช่การปรองดอง เพราะการปรองดองบังคับให้เกิดขึ้นไม่ได้ เหตุผลที่บังคับให้เกิดขึ้นไม่ได้ก็เพราะ การปรองดองเป็นกระบวนการ คำว่า “process” ในอารยธรรมฝรั่งเศสสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 13 หมายถึง การเดินทาง และทุกการเดินทางมีทั้งเป้าหมาย มีวิธีการเดินทาง มีอุปสรรค และ มีระยะเวลา [ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “ร่องรอยความปรองดองใต้เงาความขัดแย้ง,” รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2558), น 63-80]

John Paul Lederach เคยตั้งคำถามไว้ใน The Moral Imagination (Oxford University Press, 2005) ว่า “ก็ถ้าการปรองดองไม่ใช่ทางสายตรงตามสูตรของการสะสมกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งก่อให้เกิดผล แต่เป็นดังกระบวนการทางศิลปะที่สร้างสรรค์เล่าจะเป็นอย่างไร?” (p. 159) จะเป็นอย่างไรไม่ทราบแน่ แต่ที่ตอบได้คือยากยิ่งแน่

การพยายามอยู่กับความขัดแย้งซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติเป็นเรื่องยากแล้ว แต่การก้าวข้ามความขัดแย้งเป็นเรื่องยากเข็ญกว่าเพราะในกระบวนการแปลงเปลี่ยนขับเคลื่อนความขัดแย้ง (conflict transformation) สำนัก Transcend ต้องอาศัยองค์สาม คือ สันติวิธี(nonviolence) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา(empathy) และความคิดสร้างสรรค์(creativity) [โยฮัน กัลตุง (เขียน) เดชา ตั้งสีฟ้า (แปล) การแปลงเปลี่ยนขับเคลื่อนความขัดแย้งด้วยสันติวิธี (คบไฟ, 2550)] ทั้งสามประการ

นี้ข้าพเจ้าไม่เห็นว่ามีข้อใดง่าย ที่สำคัญ อาจกล่าวได้ว่า ที่ยากเข็ญคือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เพราะคำๆ นี้หมายความว่า อย่างน้อยมีหัวใจสองดวง จะเอาหัวใจของอีกฝ่ายหนึ่งที่เราอาจไม่คุ้นเคย แยแส กระทั่งโกรธเกรี้ยว เกลียดชังเขามาสวมใส่ในอกเราโดยยกหัวใจของเราเองออกไว้ชั่วขณะย่อมยากเข็ญยิ่งนัก แต่หากไม่ทำ ก็เท่ากับฝังตนเองไว้ในหลุมของโลกที่คุ้นเคยจนมองไม่เห็นไม่รู้สึกว่า เสียงร้อง ความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่งมีความชอบธรรมให้ต้องรับรู้รับเห็นอยู่ที่ไหน แล้วจะแปลงเปลี่ยนขับเคลื่อนความขัดแย้งกันอย่างไร?

แต่ไม่ว่าจะยากยิ่งหรือยากเข็ญก็ต้องพยายามเพราะ ความลับของความสำเร็จอาจอยู่ที่มิตรภาพระหว่างผู้คนที่แตกต่างกัน Aristotle กล่าวไว้ในหนังสือ Nicomachean Ethics (Book VIII): 1155 ว่า “หากไม่มีมิตรก็ไม่มีผู้ใดเลือกจะมีชีวิตต่อไป” “Without friends no one would choose to live.” Aristotle ในฐานะนักปรัชญาผู้ตั้งคำถามถึงชีวิตที่ดีกำลังชี้ให้เห็นว่า ชีวิตที่ดีต้องมีเพื่อนด้วย ตรงนี้มีคำถามขึ้นอีกหลายข้อ เช่น เพื่อนเป็นอย่างไร ใครควรเป็นเพื่อนของเรา เหตุใดชีวิตที่ดีจึงดำรงอยู่โดยลำพังมิได้ เป็นต้น

บางทีคำตอบต่อคำถามเหล่านี้โดยเฉพาะคำถามสุดท้ายอาจอยู่ที่เพลงประจำสโมสรฟุตบอล Liverpool ของอังกฤษ เพลงที่ชื่อว่า “You will never walk alone” https://www.youtube.com/watch?v=h5-iNdF6b3U

เพลงนี้ชวนให้เราเดินฝ่าลม ฝ่าฝน แม้นว่าความฝันจะถูกพัดสลายไป แต่ให้เราเดินต่อไปด้วยความหวังในหัวใจ เพราะเรา(คนที่มีมิตร)จะไม่มีวันเดินคนเดียว

“Walk on through the wind
Walk on through the rain
Though your dreams be tossed and blown
Walk on, walk on
With hope in your heart
And you’ll never walk alone”

outique Hotel
The
One

คำนิยม

ดร.วัชรฤทัย บุญธินันท์
ผู้อำนวยการสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา

การทำงานเพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้ เป็นงานที่มีความท้าทาย ซับซ้อน และละเอียดอ่อน เนื่องจากความรุนแรงและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีหลายมิติ หลายระดับ และมีรากลึก ทั้งยังมีผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สูญเสียเป็นจำนวนมาก โดยที่ผ่านมา สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำงานเพื่อสร้างสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้มาอย่างต่อเนื่องและในหลากหลายมิติ “เรื่องเล่าของเพื่อนรักถักทอสันติภาพ” เป็นผลผลิตจากการทำงานอย่างใกล้ชิดและเข้าใจ “พื้นที่” ของคนทำงานซึ่งมุ่งมั่นที่จะแสวงหา “ช่องทาง” ชี้ให้เห็นโอกาสในการสร้างความเปลี่ยนแปลง และสร้างสันติภาพผ่านเรื่องราวของความสัมพันธ์ของผู้คน ที่แม้จะมีความต่างทางศาสนา ภาษาและ วัฒนธรรม แต่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร

โยฮัน กัลตุง นักทฤษฎีสันติภาพชาวนอร์เวย์ ได้อธิบายว่าสันติภาพคือการปราศจากความรุนแรงทุกรูปแบบ นั่นคือความรุนแรงทั้งทางตรง เชิงโครงสร้าง และทางวัฒนธรรม ดังนั้นการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพจึงต้องมุ่งสร้างความเป็นธรรมทางสังคมซึ่งรวมไปถึงการที่รัฐต้องเคารพ ปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของสมาชิกในสังคม ในขณะเดียวกัน การเคารพซึ่งความเป็นมนุษย์ในระดับบุคคลสามารถเริ่มต้นได้จาก “การเข้าใจความเป็นมนุษย์” ของกันและกัน ซึ่ง “เรื่องเล่า

ของเพื่อนรักถักทอสันติภาพ” ได้นำเสนอภาพความเป็นมนุษย์ของผู้คนในหลากหลายสถานะและความเชื่อในพื้นที่ชายแดนใต้ ซึ่งทำให้เราเห็นว่า ท่ามกลางความขัดแย้งรุนแรงที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ผู้คนในพื้นที่ส่วนหนึ่งยังมีความพยายามที่จะเข้าใจ และดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งเรื่องเล่าเช่นนี้น่าจะเป็นกำลังใจให้คนทำงานได้มุ่งมั่นสร้างพื้นที่เพื่อให้ทุกฝ่ายได้สามารถรับฟังซึ่งกันและกันอย่างเปิดใจและเข้าใจ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ต่อไป

ขอชื่นชมและขอบคุณ ผศ.ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ และทีมงาน ที่ได้นำเรื่องเล่านี้มาแบ่งปันให้พวกเราได้เรียนรู้และเข้าใจในความเป็นมนุษย์ของเพื่อน ๆ ในจังหวัดชายแดนใต้มากขึ้น และขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหิดลที่สนับสนุนการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษามาโดยตลอด เราเชื่อมั่นว่าความพยายามที่จะทำความเข้าใจกันในทุกระดับ จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ในอนาคต

คำนิยม

ผศ.ดร.ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ
หัวหน้าโครงการถักทอสันติภาพ (กทส.)

"เรื่องเล่าเพื่อนรักต่างศาสนา" เป็นความพยายามที่สำคัญของ ผศ.ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ และคณะ ในการสืบสานให้งานศาสนสัมพันธ์ที่ ผศ.ดร.ปาริชาด สุวรรณบุบผา อดีตผู้อำนวยการสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษาคนแรกริเริ่มไว้นับตั้งแต่ที่มหาวิทยาลัยมหิดลได้เริ่มดำเนินกิจกรรมพันธกิจสังคมในพื้นที่จังหวัดชายภาคแดนใต้ในปี พ.ศ. 2547

งานเพื่อนรักต่างศาสนานี้เป็นบทเรียนที่ทำให้เห็นว่างานสร้างสันติภาพนั้นต้องมีความสร้างสรรค์ทว่าเรียบง่ายสอดคล้องความจำเป็นและไม่เพิ่มภาระให้คนในพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมให้สิ่งที่อาจถูกมองข้ามได้สร้างพลังงานแห่งความสัมพันธ์ในมิติใหม่ ๆ ได้อย่างกลมกลืน

คุณูปการของหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ท่านผู้อ่านได้เห็นตัวอย่างของการนำผลของการสานเสวนาจากห้องประชุม สู่การสานเสวนาในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม จึงขอชื่นชม ผศ.ดร.พัทธ์ธีราและคณะที่ได้ทำการสังเคราะห์บทเรียนให้ผู้ที่ทำงานสันติภาพได้มีโอกาสร่วมเรียนรู้ไปกับงานชิ้นนี้ในโอกาสนี้ด้วย

โครงการถักทอสันติภาพ (พ.ศ. 2561-2564) ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงการต่างประเทศ สมาพันธรัฐแห่งสวิส และศูนย์ความมั่นคงศึกษา มหาวิทยาลัย ETH ซูริค

บรรณาธิการแถลง

ศาสนา คือ บุปผาความรัก

สันติภาพ คือ รากแก้วสัมพันธ์หยั่งรากลึกถึงก้นบึ้งหัวใจ

ทั้งศาสนาและสันติภาพ ต่างเกาะเกี่ยวเกื้อหนุนให้มนุษย์เติบโตอย่างสง่างามบนมรรคาของความถูกต้องดีงาม

ฤดูแล้งร้อนส่งผลให้ผิวดินแห้งระแหงจนเกรียมกรอบแตกร่อน กระทั่งผู้คนอาจหลงลืมเมล็ดพันธุ์พืชที่พร้อมเติบโตได้เสมอ หากเพียงได้สัมผัสความฉ่ำชื่นจากสายฝนแรกแห่งฤดูกาล ในท่วงทำนองเดียวกับแผ่นดินที่เกิดรอยขัดแย้งร้าวลึก บางทีไม่ใช่เหตุอื่นใดที่จะนำมาซึ่งความเข้าใจ แต่เป็นเพียงการถ่ายทอดเรื่องเล่าแสนธรรมดา หากทว่าทุกคำพูดที่ประกอบสร้างเป็นตัวหนังสือ ทำหน้าที่ถอดสลักความไม่เข้าใจกัน ถูกกลั่นกรองมาจากชีวิตจริงของผู้คนมากมายที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกันมายาวนาน

ศาสนามิใช่รั้วกั้น และชาติพันธุ์หาใช่กรอบหรือกรงขัง แก่นแกนของมนุษย์แท้แล้วคือหัวใจเสรีที่พร้อมประคองให้ความรักเดินทาง

เรื่องราวในหนังสือ “เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำขับเคลื่อนถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย” สะท้อนมิติน่าสนใจหลายหลากจากสารพัดเรื่องเล่า เริ่มจากสารตั้งต้นที่ใช้กลวิธีสร้างความไว้วางใจด้วยการใช้ประเด็น “การดูแลสุขภาพ” เป็นตัวขับเคลื่อนให้ผู้คนเปิดใจกว้างต่อกัน จากนั้นจึงใช้ “เรื่องเล่า” ในรอยจารึกความทรงจำดี ๆ เป็นเครื่องมือถักทอความสัมพันธ์ สร้างพื้นที่ไว้วางใจต่อกันระหว่างเพื่อนรักต่างศาสนา

ประการสำคัญ เป็นเรื่องเล่าเรียบง่าย ผสมผสานทั้งแง่มุมทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และการสานสัมพันธ์ค่อย ๆ สร้างมิตรภาพ

ในต่างกาละ ผ่านความมุ่งมั่นทุ่มเทของคนทำงานที่ลงพื้นที่ภาคสนามอย่างจริงจังต่อเนื่อง และความเอาใจใส่ของผู้หลักผู้ใหญ่ทุกคนที่ให้ทั้งกำลังใจและแรงบันดาลใจ

ท้ายที่สุดต้องขอบคุณทุกคนทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในหนังสือเล่มนี้ อย่างน้อยทุกภาพและตัวอักษรที่ปรากฏ ได้ทำหน้าที่ส่งเสียงอันทรงพลังว่า “เราพร้อมจะก้าวไปด้วยกัน...” เพื่อข้ามผ่านฤดูกาลที่แล้งร้อนสู่ความฉ่ำชื่นของสายฝน ร่วมฟูมฟักดูแลเมล็ดพันธุ์สันติภาพและต้นไม้ของความปรองดองให้เติบใหญ่ในสังคมไทยอย่างมั่นคง

ด้วยจิตคารวะ
ชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

คำนำผู้เขียน

โครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ นี้ เป็นผลลัพธ์การปูทางจากคนที่ทำงานในพื้นที่มาก่อนหน้า ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจึงขออุทิศแด่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาด สุวรรณบุบผา ผู้ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนตัดสินใจที่จะมาขอใช้ทุนหลังเรียนจบปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยมหิดลนับแต่สำเร็จการศึกษาและยังปรารถนาจะสานต่องานในเรื่องการสร้างสันติภาพผ่านมิติทางศาสนาในสถาบันที่ท่านอาจารย์เคยเป็นผู้อำนวยการและได้สร้างผลงานปูทางไว้ให้ได้นำมาถักสานก่อนที่ท่านอาจารย์จะจากไปชั่วนิรันดร์ นอกจากนี้ ยังขอถวายแด่ท่านพระครูประโชติรัตนานุรักษ์ พระอาจารย์ผู้ที่เป็นทั้งต้นแบบและเพื่อนร่วมงานที่แข็งขันและน่าเศร้าที่ท่านต้องจากไปในต้นปี 2562 ก่อนวัยอันควรด้วยเหตุการณ์ที่ไม่ควรจะเกิดแก่ท่าน ตลอดจนขออุทิศแด่ท่านอิหม่ามยะโกบ หร่ายมณี ทั้งสามท่านเป็นเพื่อนร่วมงานของผู้เขียนมาก่อน โดยเฉพาะท่านอิหม่ามยะโกบที่เคยทำงานศาสนสัมพันธ์กันมาตั้งแต่ปี 2553 ก่อนที่ท่านจะถูกลอบสังหารในปี 2556

ด้วยตระหนักว่าการคลี่คลายปัญหาที่มีระดับความซับซ้อนและมีร่องรอยบาดแผลร้าวลึกในระดับความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมที่ผจญกับความรุนแรงยืดเยื้อมาหลายปี จำเป็นต้องให้เวลาและสร้างความต่อเนื่องในกระบวนการให้มากพอ ซึ่งความสำเร็จไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย หากว่ามหาวิทยาลัยมหิดลจะมิได้เห็นความสำคัญและตระหนักถึงบทบาทของสถาบันการศึกษาในการใช้ปัญญาและสนับสนุนงบประมาณตลอดจนกำลังคน สำหรับการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพและความปรองดองให้เกิดขึ้นแก่สังคม จึงต้องขอบพระคุณมหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่อย่างซื่อตรงต่อการเป็น “ปัญญาของแผ่นดิน” โดยเฉพาะท่านรองอธิการบดีพัฒนาคุณภาพและบริการวิชาการ รศ.ดร.ภก.สมภพ ประธานธุรารักษ์ และผู้บริหารทุกท่าน

หนังสือเล่มนี้สำเร็จลงได้ ผู้เขียนต้องขอขอบคุณผู้เข้าร่วมโครงการทุกรูป / คน ที่เชื่อมั่นศรัทธาในพลังธรรมแห่งจินตนาการที่วางอยู่บนฐานการมีสุขภาวะกาย ใจ จิต

ความคิดและการกระทำที่ดีงามร่วมกันบนฐานมิตรภาพและความมุ่งมาดปรารถนาจะเห็นสังคมก้าวพ้นความขัดแย้งและความแตกแยก ไปสู่ความปรองดองสมานฉันท์และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่ใช้อคติ ความเกลียดชัง หรือเห็นดีเห็นงามกับการใช้ความรุนแรงใด ๆ เป็นเครื่องมือในการกดขี่เอารัดเอาเปรียบกันในสังคม กล่าวอีกอย่างหนึ่งความสัมพันธ์ที่ดีงามเปี่ยมความเมตตากรุณาเอื้ออาทรระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการทุกรูป/คนต่างหากที่ผลักดันให้มีหนังสือเล่มนี้ และเหนือกว่าผลผลิตที่เป็นเรื่องเล่าที่ร้อยเรียงเป็นตัวอักษรคือความผูกพันที่จะยึดโยงกันไว้

นอกจากนี้ ยังต้องขอขอบคุณไปยังสถานทูตสหพันธรัฐสวิส (FDFA) และศูนย์ความมั่นคงศึกษาซูริค (CSS-ETH Zurich) ผ่านไปทางผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงทหัย บูรณเจริญกิจ หัวหน้าชุดโครงการ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณบางส่วนสำหรับการทำงานร่วมกันในพื้นที่ด้านมนุษยธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตโรคระบาดในพื้นที่ชายแดนใต้ ในนามกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.)

ที่สุดคงต้องกราบขอบพระคุณพระภิกษุสงฆ์ ภิกษุณี อิหม่าม ศาสนจารย์ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทุกท่าน ผู้ว่าราชการจังหวัด และเจ้าหน้าที่รัฐทุกหน่วยงาน ตลอดจนพี่น้องผู้ศรัทธาในศาสนาและสันติภาพ และทีมงานสหศาสนาที่แข็งขันอย่าง ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล คุณชาริต้า ประสิทธิหิมะ คุณกูมูฮำหมัดนูร กูโนะ คุณกัญญณัช เวลาแจ้ง และคุณสำราญ หะยีแวนาแว “แบเซ็ง” ผู้กุมพวงมาลัยรถยนต์ที่พร้อมพาเราไปทุกที่ที่มีทางไม่ว่าจะค่ำมืดดึกดื่นเพียงใดก็ตาม ตลอดจนผู้คนที่มีหัวใจมอบให้กับสันติภาพและความปรองดองซึ่งไม่อาจกล่าวชื่อได้ครบถ้วนเหล่านี้ล้วนคู่ควรแก่คำว่าขอบคุณจากใจ

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์
หัวหน้าโครงการ
21 กันยายน 2564

นิยามศัพท์เฉพาะ

บาบอ	คำเรียกผู้นำศาสนาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
โต๊ะจา	คำเรียกพระภิกษุสงฆ์ในภาษามลายู
มุสลิมะฮ์	คำเรียกสตรีมุสลิม
มุสลิมีน	คำเรียกผู้ชายมุสลิม
หัจญีหรือหะยี	คำเรียกผู้ชายที่ผ่านการไปฮัจญ์มาแล้ว
อุสตาซ	คำเรียกครูสอนศาสนา
มัสยิด	ศาสนาสถานมุสลิม บางพื้นที่อาจเรียกว่า “สุเหร่า”

บทสรุปผู้บริหาร

เรื่องเล่ามีพลังในตัวเองที่จะโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านได้ซาบซึ้งดื่มด่ำไปกับอรรถรสที่ปรากฏในเรื่อง โดยเฉพาะในหนังสือเล่มนี้มิใช่เรื่องเล่าที่แต่งขึ้นด้วยจินตนาการและกลวิธีทางภาษา หากแต่เป็นเรื่องเล่าที่เป็นเรื่องจริงและมาจากมิตรภาพและความสัมพันธ์ของผู้คนต่างศาสนาซึ่งเต็มเปี่ยมไปด้วยชีวิตชีวา มีคุณค่าความหมายต่อการสร้างบรรยากาศแห่งความปรองดองและควรแก่การบันทึกไว้บอกเล่าต่อไป

โครงการ ***เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย*** มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานโยบายและโมเดลการจัดกระบวนการเชิงลึก (deep facilitation model) สร้างเพื่อนสนิท (Buddy) หรือกลุ่มย่อยที่มีองค์ประกอบความต่างทางศาสนาเพื่อเป็นผู้นำในการทำงานฟื้นฟูถักทอสายสัมพันธ์และความไว้วางใจกันระหว่างศาสนิกชาวพุทธและชาวมุสลิมในประเทศไทย ในระหว่างการทำงาน เกิดการเฉลียวพบว่า “เรื่องเล่าระหว่างเพื่อนรัก” และ “เรื่องเล่าของเพื่อนรัก” มีความสำคัญต่อการถักทอฟื้นฟูสายสัมพันธ์ที่เคยดีงามซึ่งเป็นจึงได้ถอดบทเรียนสำคัญจากการขับเคลื่อนโครงการโดยใช้ประเด็นสุขภาพและสันติภาพเป็นตัวนำ และได้มิตรภาพและความผูกพันฉันท์เพื่อนรักต่างศาสนาที่ถ่ายทอดมาเป็นเรื่องเล่าหลากหลายที่เอื้อต่อการเปิดทางไปสู่ความร่วมมือสร้างฉากทัศน์อนาคตสำหรับออกจากความขัดแย้งยืดเยื้อที่เป็นไปได้ร่วมกัน ดังนั้น “การเล่าเรื่อง” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างสันติภาพ และที่สำคัญ “เรื่องเล่า” ที่ถูกบอกเล่าในหนังสือเล่มนี้มาจากความทรงจำแห่งมิตรภาพอันเปี่ยมด้วยความผูกพันข้ามศาสนา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ท่ามกลางความท้าทายด้วยความขัดแย้งรุนแรงถึงตายยืดเยื้อมานานหากแต่ความทรงจำแห่งมิตรภาพยังคงแจ่มชัดและพร้อมจะบอกเล่าร่วมกันเพื่อให้คนอื่นได้ฟังด้วยใจใคร่ครวญ จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานสร้างสันติภาพและความปรองดองในระยะยาวอย่างยิ่ง

Executive Summary

Narratives have the power to convince the readers to appreciate and embrace themselves in the language that appears in the story. Narrative stories in this book are not written with imagination and language strategies but are true stories and come from the friendships of different religions in the Southernmost of Thailand. It has value to create an atmosphere of harmony and should be recorded and narrated.

Project "Interfaith Buddy: Leaders for Weaving Peace and Reconciliation in Thailand" have objectives to develop policy and create a deep facilitation model to build a close friend (Buddy) or a subgroup with religious differences for leading the reconciliation. Furthermore, aim to weave relationships and trust between Buddhists and Muslims. The results of this project found that "the stories between interfaith buddies" and "the stories of interfaith buddies" are essential to weaving a good bond as well as important to drive on health and peace. The friendship ties of interfaith buddies conveyed in a variety of narratives that facilitated the passage of cooperation, creating a future perspective for possible solutions from common conflicts together. "Narratives" are an important tool for peacebuilding. Importantly, the "narratives" told in this book come from the memory of friendship ties across religions, cultures, and ethnicities amid the challenges of violent conflicts. The memory of friendship is still vivid and ready to be shared with others with contemplation. It will greatly benefit building peace and reconciliation in the long term.

Ringkasan Eksekutif

Naratif (kisah, เรื่องเล่า) mampu mengajak pembaca untuk menikmati cita rasa yang ada pada cerita-cerita tertentu seperti yang terdapat dalam buku ini. Kisah yang diceritakan dalam buku ini bukan rekaan menurut imaginasi atau permainan bahasa, tetapi adalah kisah benar tentang persahabatan serta perhubungan antara orang-orang yang berlainan agama. Kisah yang menyegarkan ini amat bermakna dalam membina suasana keharmonian dan patut dirakamkan untuk diceritakan selanjutnya.

Program "Kawan Rapat Berlainan Agama: Pemimpin untuk Membina Kedamaian dan Keharmonian dalam Masyarakat Thai" ini bertujuan untuk membangunkan dasar dan model fasilitasi mendalam (โมเดลการจัดกระบวนการเชิงลึก, deep facilitation model) dengan membina kawan rapat (buddy) atau kumpulan kecil yang terdiri daripada orang yang berlainan agama. Melalui program ini, mereka menjadi pemimpin dalam usaha memulihkan perhubungan dan saling kepercayaan antara penganut agama Buddha dan Muslim di Thailand. Dalam pelaksanaan program, didapati bahawa "kisah antara kawan rapat" serta "kisah kepunyaan kawan rapat" amat penting untuk memulihkan perhubungan yang pernah baik pada masa dahulu. Melalui pelaksanaan program, banyak pelajaran juga boleh diambil dengan menggunakan agenda kesihatan dan kedamaian sebagai agenda utama. Persahabatan serta ikatan antara kawan rapat yang berlainan agama pula dijadikan sebagai pelbagai kisah yang dapat menggalakkan kerja sama dalam membina senario masa

depan untuk menyelesaikan pergolakan yang berpanjangan. Dengan demikian, “pengisahan” memainkan peranan yang penting dalam membina kedeamaian. Di samping itu, “naratif” yang dikisahkan dalam buku ini juga diambil daripada ingatan persahabatan yang penuh dengan ikatan antara orang yang berlainan agama, budaya dan kaum di tengah-tengah cabaran yang disebabkan oleh konflik yang berpanjangan ini. Sekiranya ingatan persahabatan masih jelas dan sedia untuk diceritakan dengan kesungguhan, hal ini akan amat bermanfaat dalam usaha membina kedamaian dan keharmonian jangka panjang.

ريڠكسن ايكسيكوتيف

ممڤو ممڤڠاروهي ڤمباچ اونتوق (قصه, เรื่องเล่า) ناراتيف منعمتي چيتا راس يڠ اد ڤد چريتا٢ ترتنتو سڤرتي يڠ ترداڤت دالم بوكو اين. قصه يڠ دچريتاكن دالم بوكو اين بوكن ريكأن منوروت ايماڬيناسي اتو ڤرمأينن بهاس, تتاڤي ادله قصه بنر تنتڠ ڤرصحابتن سرتا ڤرهوبوڠن انتار اورڠ٢ يڠ برلأينن اڬام. قصه يڠ ميڬركن اين امت برمعنا دالم ممبينا سواسان كهرمونين دان ڤاتوت درڤمكن اونتوق دچريتاكن سلنجوتث.

ڤروكرم "كاون راڤت برلأينن اڬام: ڤميمڤين اونتوق ممبينا كدامين دان كهرمونين دالم مشاركة تهاي" اين برتجوان (โมเดล การจัดกระบวนการเชิงลึก, deep facilitation model) اونتوق ممباڠونكن داسر دان موديل فاسيليتاسي مندالم دڠن ممبينا اتاو كومڤولن كچيل يڠ ترديري درڤد (buddy) كاون راڤت اورڠ يڠ برلأينن اڬام. ملالؤي ڤروكرم اين, مريک منجادي ڤميمڤين دالم اوسها ممولیهكن ڤرهوبوڠن دان ساليڠ كڤرچايأن انتار ڤڠانوت اڬام بوذا دان مسلم دنكري تهاي. دالم ڤلڤسانأن ڤروكرم, ددافتي بهاو "قصه انتار كاون رڤت" سرتا "قصه كڤوچأن كاون رڤت" امت ڤنتيڠ اونتوق ممولیهكن ڤرهوبوڠن يڠ ڤرنه بأيق ڤد ماس دهولو. ملالؤي ڤلڤسانأن ڤروكرم, بايق ڤلاجرن جوك دامبيل دڠن مڠكوناكن اكيندا كصيحتن دان كدامين سبأڬأي اكيندا اوتام. ڤرصحابتن سرتا ايكتن انتار كاون راڤت برلأينن اڬام ڤولا دجاديكن سباڬأي ڤلباڬأي قصه يڠ

داڤت مڠكالقكن كرجا سام دالم ممبينا سيناريو ماس دڤن اونتوق مڽلسيكن ڤركوللقكن يڠ برڤنجڠن. دڠن دمكين, "ڤڠيصهن" ممأينكن ڤرنن يڠ ڤنتيڠ دالم ممبينا كدامين. دسمڤيڠ ايت, "ناراتيف" يڠ دقصهكن دالم بوكو اين جوك دامبيل درڤد ايڠتن ڤرصحابتن يڠ ڤنوه دڠن ايكتن انتار اورڠ يڠ برلأينن اكام, بوداي دان قوم دتڠه٢ چابرن يڠ دسببكن اوليه كونفليك يڠ برڤنجڠن اين. سكيراڽ ايڠتن ڤرصحابتن ماسيه جلس دان سديا اونتوق دچريتاكن دڠن كسوڠكوهن, حال اين اكن امت برمنفعة دالم ممبينا كدامين دان كهرمونين جڠكا ڤنجڠ.

สารบัญ

คำนิยม : พระสิริจริยาลังการ ๑

เจ้าอาวาสวัดตานีนรสโมสร รองเจ้าคณะภาค ๑๘

คำนิยม : รศ.ดร.ภก.สมภพ ประธานธุรารักษ์ ๕

รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนาคุณภาพและบริการวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหิดล

คำนิยม : รศ.ดร.โคทม อารียา ๗

ที่ปรึกษาสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา

คำนิยม : ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ๑๑

อดีตคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ

คำนิยม : ดร.วัชรฤทัย บุญธินันท์ ๑๕

ผู้อำนวยการสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหิดล

คำนิยม : ผศ.ดร.ดวงหทัย บูรณเจริญกิจ ๑๗

หัวหน้าโครงการถักทอสันติภาพ (กทส.)

บรรณาธิการแถลง ๒๑

คำนำผู้เขียน ๒๓

นิยามศัพท์เฉพาะ ๒๖

บทสรุปผู้บริหาร ๒๘

Executive Summary ๓๐

Ringkasan Eksekutif ๓๑

ريڠكسن ايكسيكوتيف ๓๓

สารบัญ (ต่อ)

สารบัญ ๓๗

ตอนที่ 1 ปฐมบท 1

- “สุขภาพ” สะพานสู่สันติภาพ 2
- ภูมิหลังร่องรอยแยกทางสังคม 6
- ว่าด้วยตัวแบบ: จากศัตรูสู่มิตรรักต่างศาสนา 12
- มิตรภาพ ความทรงจำ และความปรองดอง 16
- เรื่องเล่าและการก้าวข้ามความขัดแย้ง 19
- อ่านและฟังเสียงเรื่องเล่ากับทฤษฎียู (U Theory) 23

ตอนที่ 2 เรื่องเล่าของเพื่อนรักถักทอสันติภาพ 27

- เรื่องเล่าผ่านการอยู่ร่วมกัน 28
- จีนยิกไทย ไทยยิกแขก ในการรับรู้ของ “ก้อนอิฐ” 29
- ปัตตานี : ดินแดนแห่งมิตรภาพ 32
- วัดตานีนรสโมสรและโรงเรียนเทศบาลในพื้นที่วัด 33
- เรื่องเล่าจากความทรงจำของโต๊ะอิหม่ามรุสดี 35
- “ครูไข่แลน” พุทธ – คริสต์ – อิสลาม สัมพันธ์ 37
- “ผู้กอง(มุสลิม)ยอดรัก” ในวัดมุจลินทวาปีวิหาร (ตุยง) 41
- ท่านมุข – อิหม่ามมะ 46
- เรื่องเล่าท่านขาวและผองเพื่อนมุสลิม 49
- เรื่องเล่าถึงท่านขาวและมิตรใหม่ 53
- ความทรงจำของเด็กอยากกินไอติม 54

สารบัญ (ต่อ)

- “ผู้ใหญ่จุ๊บ” สตรีพุทธ กับ “บาบอมะ” แห่งปะนาเระ 56
- “โต๊ะเวาะ” กับช้างและความเป็นมุสลิมในวัดเทพนิมิตร 65
- เพื่อนรักผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ 69
- “แม่หญิง” กับ “ลูกหลวง” 74

ตอนที่ 3 เราจะก้าวไปด้วยกัน 77

- เรื่องเล่าเพื่อนรัก สุขภาพ และสันติภาพ 78
- พระ – อิหม่าม เพื่อนรักต่างศาสนา 78
- เรื่องของเพื่อนรัก อสม. ในยุโป 86
- เนื้อดินที่ปลูกฝังมิตรภาพให้หยั่งรากลึก 88
- “ยา(ใจ)” บำรุงรักษาความสัมพันธ์พุทธ – มุสลิม 89
- อยู่กับความทรงจำบาดแผลและก้าวข้ามอย่างเท่าทัน 96

ตอนที่ 4 เมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพและความปรองดอง 101

- ภิกษุณีกับมุสลิมะฮ์ 102
- เมล็ดพันธุ์ใหม่ของสันติภาพ 105
- เพื่อนรักรุ่นเยาว์ 105
- การก้าวข้ามบาดแผลของโนราทาม 106
- ผู้ใหญ่เป็นต้นแบบ 108
- เพื่อนมุสลิมของโนราทาม 109

สารบัญ (ต่อ)

ตอนที่ 5 บทสรุป 113

- ศาสนา ความขัดแย้ง สุขภาพ และสันติภาพ 114
- ศาสนา และการอยู่ร่วมกัน 117
- สันติภาพและความปรองดองจากชุมชน 120

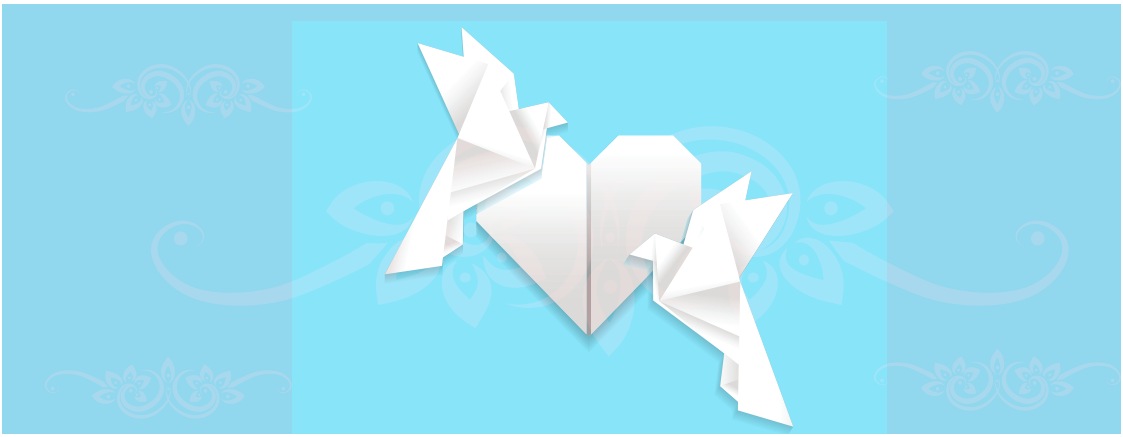
รายการอ้างอิง 122

ภาคผนวก 129

- บทส่งท้าย... แด่เพื่อนรัก 130
- ให้ภาพบอกเล่าเรื่องราวมิตรภาพ 133

ดัชนีค้นคำ 140

Index 143

ตอนที่ 1

ปฐมบท

"สุขภาพ" สะพานสู่สันติภาพ

เมื่อก่อนบาบอไม่เคยคุยกับเจ้าอาวาสเพราะไม่รู้จัก และก็กลัว แต่พอได้มาคุยกันก็เข้าใจ และเห็นว่าเราต้องร่วมมือกันและเราต้องทำกิจกรรมร่วมกัน

บาบอมูฮำมัดชูวารี สาแล

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑

มหาวิทยาลัยมหิดล

สานเสวนาระหว่าง
ผู้นำศาสนาพุทธ-มุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้

กลุ่มถักทอสันติภาพ
(กทส.)

ที่มา: เอกสารประกอบการนำเสนอรายงานโครงการ “บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้: ศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ” โดย พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์, 2562.

ข้อความในเอกสารประกอบการนำเสนอรายงานข้างต้น เป็นผลมาจากการสะท้อนในวงสานเสวนาในกลุ่ม “ศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ” ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นผู้นำศาสนาพุทธ – มุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หลังความพยายามนำผู้นำศาสนากลับมาร่วมกิจกรรมเพื่อถักทอความสัมพันธ์ หลังจากที่ความรุนแรงถึงตายตกกระทบต่อผู้นำศาสนาทั้งพุทธและมุสลิมซ้ำแล้วซ้ำเล่า กร่อนเซาะสายสัมพันธ์ที่เคยดีต่อกัน ยิ่งสังคมเดินวนอยู่ในวงจรความขัดแย้งยืดเยื้อยาวนานเท่าไร สายสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมก็ยิ่งขาดวิ่นมากเท่านั้น การรื้อฟื้นความสัมพันธ์ที่ฉีกขาดในสังคมที่ยังต้องเสี่ยงต่อการตกเป็นเป้าของความรุนแรงถึงตายและมีความไม่ไว้วางใจต่อกันสูงยิ่ง การค้นหา “กุญแจ” ที่จะไขประตูเปิดสู่ “สะพาน” เพื่อทอดไปเชื่อมความสัมพันธ์กันจึงต้องค้นหาอย่างใส่ใจ และมิติสุขภาพคือกลไกที่ต่างเห็นพ้องต้องกัน ดังคำกล่าวของผู้นำพุทธศาสนาที่ว่า “ประเด็นสุขภาพ หรือ การประกอบอาชีพ เรื่องปากท้องน่าจะทำด้วยกันได้” (พระครูโฆษิตสุตาภรณ์, 14 พฤศจิกายน 2561) และสอดคล้องกับผู้นำศาสนาอิสลามที่ว่า

> *ขอให้ประเด็นสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของใครศาสนาไหน ถ้าหากเราสามารถเข้าไปสัมผัสสัมพันธ์เรื่องสุขภาพได้ จะทำให้การทำงานเรื่องสันติภาพจะง่ายขึ้น*
>
> *เวลาทุกข์ ย่อมต้องการหาคนปลอบประโลม โดยเฉพาะจิตใจ เรื่องสุขภาพก็ส่วนหนึ่ง สุขภาพนี้เราดูแล หากใจพร้อมสุขภาพ (กาย) ก็จะดีขึ้น และเขาจะหันมาดูแลสุขภาพตัวเอง เหมือนกับผมที่ทำงานกับผู้ติดเชื้อ HIV พอใจเขาพร้อม เขาก็พร้อมขึ้นมาดูแลสุขภาพตัวเอง และทำให้หัวใจมี Self-esteem สามารถขึ้นลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตัวเองได้เหมือนกัน ในสังคมบ้านเราถ้าจะให้เกิดสันติภาพ ส่วนหนึ่งที่เราจะเข้าไปได้ก็คือเรื่องของสุขภาพ ซึ่งเชื่อว่าสามารถทำให้เกิดสันติภาพขึ้นได้...(อิหม่ามการีม, 12 มิถุนายน 2564)*

แม้ว่า “สันติภาพ” จะเป็นสิ่งสุดยอดปรารถนา แต่การได้มาอาจต้องใช้เวลาและไม่ง่ายเหมือนการก่ออิฐทรายจากซากปรักหักพัง Paula Gutlove (1998) ในงานเขียนชิ้นสำคัญของเธอ Health Bridges for Peace: Integrating health

care with community reconciliation ชี้ให้เห็นเครื่องมือสำคัญด้านสุขภาพซึ่งเป็น “สะพาน” ที่จะสามารถเชื่อมผู้คนกลับมาฟื้นฟูความสัมพันธ์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองสมานฉันท์ โดยอาศัยการสร้างพื้นที่ทำงานร่วมกันผ่านกลไกการสานเสวนาด้านสุขภาพ เพื่อร่วมกำหนดสุขภาวะของชุมชนร่วมกัน

สำหรับโครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ซึ่งเริ่มต้นจากในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้และต่อมาขยายพื้นที่ออกไปครอบคลุม 6 จังหวัดนั้น เกิดขึ้นจากการทำงานในพื้นที่และติดตามสถานการณ์ทางสังคมมาอย่างต่อเนื่องและพบ “รอยแยก” ขาดจากกันมากขึ้นระหว่างผู้คนต่างศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมสองกลุ่มใหญ่ คือ พุทธ และ มุสลิม ทั้งจากในงานศึกษาวรรณกรรมเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ (พัทธ์ธีรา, 2557) และจากประสบการณ์การทำงานภาคสนามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา พบว่ายิ่งความขัดแย้งยืดเยื้อรอยแยกยิ่งลึก และแตกกิ่งแขนงทุกทิศทาง ประเด็นความต่างทางศาสนาถูกนำมาใช้เสมือนลิ่มที่ถูกตอกย้ำทำให้แยกขาดจากกันมากขึ้น ดังนั้น งานวิจัยเรื่อง บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้: ศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ (2561, 2563a) ก่อตัวและเริ่มทดลองใช้เครื่องมือทางสุขภาพเป็นสะพานทอดไปผูกสัมพันธ์ในปี 2561 – 2562 และต่อเนื่องมาเป็นโครงการเพื่อนรักฯ โดยมี “สุขภาพ” ทำหน้าที่เป็น “สะพาน” เชื่อมโยงอย่างหนักแน่นมากขึ้นพร้อม ๆ กับเรื่องเล่าความสัมพันธ์อันดีที่ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาเล่าสู่กันฟังจำนวนมาก และทุกครั้งที่กระบวนการเรื่องเล่าถูกเล่าสู่กันฟังผ่านกระบวนการฟังด้วยหัวใจก็ทำให้พบว่าช่องว่างดังกล่าวถูกเติมเต็มด้วยมิตรภาพ (friendship) และความทรงจำร่วม (collective memory) นำมาสู่ปรากฏการณ์หลายครั้งที่เพื่อนต่างศาสนาต่างช่วยกันเล่าเรื่องราวด้วยกัน และพบว่าเป็นเรื่องเล่าจากความทรงจำเดียวกัน ทำให้เห็นมิติการฟื้นฟูความสัมพันธ์เพื่อจะอยู่ร่วมกันต่อไปในอนาคตได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ จากรายงานการศึกษาวิจัย เรื่องเรื่องเล่าความขัดแย้งและการเปิดทางความร่วมมือระหว่างบุคคลจากหกกลุ่มประเภทในชายแดนใต้: กลุ่มผู้นำศาสนา ของพัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ (2563b) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้นำศาสนาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) รวบรวมเรื่องเล่าความขัดแย้งที่กลุ่มผู้นำศาสนาได้รับรู้เกี่ยวกับความขัดแย้งยืดเยื้อในชายแดนใต้ 2) เพื่อรวบรวมเรื่องเล่าที่นำเสนอเรื่องราวที่เอื้อต่อการเปิดทาง

ไปสู่ความร่วมมือสร้างฉากทัศน์อนาคต (scenario) สำหรับออกจากความขัดแย้งยืดเยื้อที่เป็นไปได้ 3) เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การแลกเปลี่ยนมุมมองอย่างสร้างสรรค์อันจะเป็นการถักทอรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางสังคมในชายแดนใต้ พบว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับความขัดแย้งในชายแดนใต้ที่กลุ่มผู้นำศาสนารับรู้ส่วนมากเป็นเรื่องเล่าความขัดแย้งในภาพใหญ่ระดับรัฐ ในขณะที่เรื่องเล่าความขัดแย้งในภาพเล็กส่วนมากเป็นเรื่องเล่าที่เล่าถึงความสัมพันธ์อันดี ถ้อยทีถ้อยอาศัยต่อกันระหว่างผู้คนในพื้นที่ก่อนปี พ.ศ. 2547 งานวิจัยดังกล่าวยังพบว่า “เรื่องเล่าภาพเล็ก” มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเปิดไปสู่ทางออกจากความขัดแย้งร่วมกัน หากว่ามีพื้นที่กลางที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนเรื่องเล่าและมุมมองร่วมกัน สร้างเรื่องเล่าใหม่ที่สามารถนำไปบอกเล่าเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันในสังคม

กระนั้น งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีข้อท้าทายในการเล่าเรื่องใหม่เพื่อเปิดทางสู่ความร่วมมือ คือผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการเล่าเรื่องราวใหม่ร่วมกันคือ “กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ” และ “ตัวแทนของรัฐส่วนกลาง” ที่ “หายไป” ทำให้เรื่องเล่าขาดชิ้นส่วนสำคัญที่จะเชื่อมต่อภาพการแก้ปัญหาในทางปฏิบัติได้ และเป็นความท้าทายที่จะต้องหาทางเชื้อเชิญให้กลุ่มที่หายไปได้เข้ามาสู่กระบวนการเล่าเรื่องร่วมกันเผื่อว่าจะช่วยต่อชิ้นส่วนของสันติภาพที่หายไปจากชายแดนใต้กว่า 18 ให้ครบถ้วนได้

ยิ่งกว่านั้น งานวิจัยชิ้นข้างต้นยังชี้ให้เห็นข้อเสนอสำคัญที่จะนำมาสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ผ่านการเล่าเรื่องเดียวกัน เล่าเรื่องร่วมกัน เล่าเรื่องในทิศทางเดียวกัน คือ “พื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัย” สำหรับการแลกเปลี่ยนเรื่องเล่าที่มีความแตกต่างทั้งในเนื้อเรื่องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการเล่าเรื่อง เพื่อส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศหนุนเสริมการสร้างสันติภาพจากในระดับชุมชน / พื้นที่ขึ้นไป เพราะในกระบวนการเล่าเรื่องนั้น ผู้เข้าร่วมต่างต้องผลัดกันเป็นผู้ฟังและผู้เล่าเรื่อง เมื่อได้ฟังเรื่องเล่าที่แตกต่าง เช่น เรื่องราวประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่ต่างคนต่างเล่าบนฐานของหลักฐานและความเชื่อที่แตกต่างกัน จะเกิดการ “ได้ยิน” เรื่องเล่าของเพื่อนในวง ซึ่งทำให้ได้รับรู้ทั้งอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และอุดมการณ์ที่แตกต่าง นำไปสู่การมีโอกาสฝึกทักษะสันติวัฒนธรรม ความอดทนอดกลั้น รับฟังเสียงที่แตกต่าง เพื่อร่วมกันค้นหาความหมายที่เป็นกุญแจไขไปสู่ทางออกของปัญหาที่ยืดเยื้อเรื้อรัง ดังนั้น “การเล่าเรื่อง” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างสันติภาพ และ “เรื่องเล่าที่เกิดขึ้นในวงสานเสวนา”

จะถูกเล่าขานต่อไปโดยมีโทนเสียงของ “มิตรภาพและความเป็นเพื่อน” อยู่ในนั้น

กล่าวให้ถึงที่สุด กระบวนการเล่าเรื่องร่วมกัน ได้สร้างเรื่องเล่าใหม่ที่มีมิตรภาพและความเข้าใจเห็นใจขึ้น ยิ่งเป็นเรื่องเล่าของเพื่อนที่มีความรักใคร่ผูกพันข้ามศาสนา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ในสังคมที่ถูกท้าทายด้วยความขัดแย้งรุนแรงถึงตายและบันทึกไว้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำงานสร้างสันติภาพและความปรองดองในระยะยาว ดังที่ จอห์น พอล เลเดอรัค ได้ใช้แนวทางดังกล่าวนี้ในงานของเขาชื่อ พลังธรรมแห่งจินตนาการ: ศิลป์และวิญญาณแห่งการสร้างสันติภาพ (2555) งานชิ้นสำคัญซึ่งโครงการ เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย (2564) ใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนโครงการชี้นำสังคมไปสู่สันติภาพและความปรองดอง จึงเป็นที่มาสำคัญของการรวบรวมเรื่องเล่าในหนังสือเล่มนี้

ภูมิหลังร่องรอยแยกทางสังคม

ย้อนกลับไปพิจารณาประวัติศาสตร์สังคมไทยและชายแดนใต้ซึ่งตกอยู่ภายใต้วาทกรรม “ความเป็นอื่น” ของรัฐไทยเสมอมาด้วยเป็นพื้นที่ที่กลุ่มศาสนาและชาติพันธุ์มุสลิมมลายูอยู่อาศัยหนาแน่นที่สุดของประเทศ พื้นที่แห่งนี้จึงเป็นพื้นที่พิเศษที่มีอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างจะแปลกแยกจากส่วนอื่น ๆ ของประเทศ และเพราะอัตลักษณ์ที่ดำรงอยู่มีความเข้มแข็งโดดเด่น หากได้รับการยอมรับอย่างเสมอภาคกับส่วนอื่น ๆ ของสังคมก็คงจะทำให้ดินแดนแห่งความหลากหลายและรุ่มรวยแห่งนี้ได้เป็นที่เชิดหน้าชูตาให้นานาชาติได้เข้ามาชื่นชมอีกแห่งหนึ่งของไทย แต่น่าเสียดายว่า ตั้งแต่การผนวกรวมดินแดนส่วนนี้เป็นส่วนหนึ่งของสยามประเทศในปี 1909 เป็นต้นมา อัตลักษณ์และความหลากหลายของพื้นที่ชายแดนใต้ที่สยามพยายามจะกลืนกลายให้เป็นหนึ่งเดียวภายใต้ความเป็นไทยในแบบที่กรุงเทพฯ กำหนด[1] ซึ่งกลายเป็นเงื่อนไขของการต่อต้านขัดขืน

[1] ดูรายละเอียดการนำเสนอในเรื่องนี้ได้จากหลายงานของนักวิชาการหลายคน เช่น ปิยนาถ บุนนาค (2534) งานของ ฐนพงศ์ ลือขจรชัย (2561)

การยืนหยัดรักษาอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวมลายูปัตตานีในหลายกรณี

ในงานวิทยานิพนธ์ของ พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ (2556) ได้รวบรวมคำอธิบายเชิงวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความรุนแรงระลอกใหม่ในชายแดนใต้ของไทยไว้หลากหลายมุม แต่งานชิ้นสำคัญคือการวิเคราะห์ของ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) (2549) ที่วินิจฉัยว่าความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วยเงื่อนไขที่เป็นสาเหตุอันสามารถแยกได้เป็นชั้นความรุนแรง 3 ชั้น กล่าวคือ ชั้นที่ 1 ชั้นตัวบุคคล หรือกลุ่มผู้กระทำความรุนแรง ซึ่งมีตัวแสดงทั้งในฟากรัฐและในฝ่ายผู้ก่อการความรุนแรงที่เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เป็นจำนวนมาก และสำหรับฝ่ายหลังนี้ยากจะจับกุมเพราะเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างองค์กรไม่ชัดเจน ทั้งยังมีหลายกลุ่ม รวมทั้งกลุ่มที่เรียกว่า “กลุ่มอิทธิพลผลประโยชน์” และกลุ่มที่ทำความรุนแรงเพราะเรื่องส่วนตัว (กอส., 2549, น. 13-14)

ชั้นที่ 2 คือชั้นโครงสร้างของสังคมซึ่งแยกออกไปเป็นเรื่องของการบังคับใช้ข้อกฎหมายต่าง ๆ[2] ที่ยังเป็นปัญหาเรื่องความไม่เป็นธรรมและไม่สามารถอำนวยความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิผล ทั้งผู้คนในพื้นที่เองก็ยังมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ยิ่งกว่านั้น ภายใต้ พ.ร.บ.ฉุกเฉิน ที่ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2548 ยังคุกคาม ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของผู้คนในพื้นที่ ตลอดจนการบังคับใช้ข้อกฎหมายไม่ได้วางอยู่บนความเข้าใจต่อวัฒนธรรมของมลายูมุสลิม ทั้งหมดนี้ทำให้**ความศรัทธาเชื่อมั่นในระบบความยุติธรรมของรัฐลดน้อยลง** ขณะที่ กอส. ชี้ให้เห็นด้วยว่า ปัญหาทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น (กอส., 2549, น. 23) สามจังหวัดชายแดนใต้ที่ถือว่ามีสภาพทางเศรษฐกิจไม่สู้จะดีนัก ด้วยพึ่งพารายได้จากภาคเกษตรเป็นหลัก ตลอดจนในพื้นที่เองก็มีปัญหาความขัดแย้งใน

[2] ซึ่งเกี่ยวข้องกับ 1) ลักษณะพิเศษของการบังคับใช้กฎหมาย 2) สภาพปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) ทัศนะของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม 4) ผลกระทบจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และ 5) ขาดนโยบายอย่างบูรณาการในการบังคับใช้กฎหมายและการกำกับดูแลที่เป็นเอกภาพ (กอส. 2549, น. 17-22)

เรื่องทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างมาก ในขณะที่ประชากรวัยทำงานอายุระหว่าง 20 - 24 ปี (กอส., 2549, น. 24) มีสัดส่วนการว่างงานสูงกว่าภาคอื่น ๆ อันเนื่องมาจากเงื่อนไข ทางการศึกษา ที่ไม่สอดคล้องต้องกันระหว่างลักษณะเฉพาะของวิถีวัฒนธรรมศาสนาอิสลามกับระบบการศึกษาของภาครัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เต็มไปด้วยความอคติ และความขัดแย้ง (กอส., 2549, น. 25 - 26) และที่สำคัญระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ “ไม่สามารถเอื้ออำนวยให้ประชาชนมีพลังเอาชนะการท้าทายทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม” (กอส., 2549, น. 35)

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กอส. ยังชี้ให้เห็นว่า มีปัญหาทางภูมิศาสตร์ชายแดน ที่อยู่ติดกับมาเลเซียที่ส่งผลให้มีปัญหาซ้ำซ้อนเพิ่มขึ้นจากการถือสองสัญชาติ และความสัมพันธ์ใกล้ชิดทั้งทางความสัมพันธ์ในระดับบุคคลและในระดับรัฐ (กอส., 2549, น. 27) ที่จำเป็นต้องใส่ใจในความละเอียดอ่อน และต้องไม่ลืมว่า โครงสร้างทางประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่นี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะละเลยไม่ได้ด้วย ที่สำคัญ กอส. ให้ข้อสังเกตว่าในช่วง 15 ปีหลัง พบว่าโครงสร้างประชากรในพื้นที่นี้ การขยายตัวของประชากรมุสลิมเพิ่มสูงขึ้นในขณะที่สัดส่วนประชากรชาวไทยพุทธกลับลดลงอย่างมาก (กอส., 2549, น. 25-26) สอดคล้องกับสถิติตัวเลขประชากรที่จะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า

เงื่อนไขชั้นที่ 3 คือ ชั้นวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญและละเอียดอ่อนที่สุด ทั้งยังแก้ไขได้ยากที่สุดด้วย เพราะเกี่ยวพันกับรากฐานวิธีคิดและวิถีการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของศาสนาอิสลาม ชาติพันธุ์มลายู ขณะที่ความท้าทายของพลังทางประวัติศาสตร์ปัตตานีก็ยังคงมีอยู่ (กอส., 2549, น. 28-34) และที่สำคัญคือ กอส. สรุปว่า เงื่อนไขชั้นวัฒนธรรมนี้เองที่ทำหน้าที่ให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง หรือ ทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อย “ยอมรับ” หรือ “เห็นด้วย” กับฝ่ายที่ใช้ความรุนแรง (กอส., 2549, น. 35)

เพราะความซับซ้อนและหลากหลายของปัญหาดังกล่าวข้างต้นที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกจุด ความพยายามแก้ไขปัญหาอย่างไร้ทิศทางและขาดความเข้าใจในสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงเช่นนั้น ในที่สุดจึงกลายเป็นเงื่อนไขที่หล่อเลี้ยงความรุนแรง และก่อปัญหาใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากความรุนแรงระลอกใหม่ที่ถูกจุดขึ้นเมื่อต้นปี พ.ศ. 2547 มีรูปลักษณ์ที่ผิดแผกไปจากที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ทั้ง

รูปแบบและจำนวนความถี่ของเหตุการณ์ และที่สำคัญคือผู้คนที่ตกเป็นเหยื่อ

กล่าวให้เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้นคือ ความรุนแรงที่เคยเกิดขึ้นในอดีตไม่เคยกระทำโดยตรงต่อเหยื่อที่เป็นบุคคลสำคัญทางพุทธศาสนา แม้ว่าผู้นำศาสนาอิสลามจะตกเป็นเหยื่อความรุนแรงอยู่บ้าง แต่สำหรับพระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาแล้ว นักวิชาการตลอดจนผู้สนใจประเด็นเกี่ยวกับปัญหาจังหวัดชายแดนใต้หลายคนตั้งข้อสังเกตว่า เป็นปรากฏการณ์ “ใหม่” ที่ยังไม่เคยปรากฏมาก่อน (กอส., 2549, น. 42) ส่วนหนึ่งอาจเข้าใจได้ว่าเป็นเพราะประเด็นความแตกต่างทาง “ศาสนา” และ “ชาติพันธุ์” และภาษา ตลอดจนความเข้าใจทางประวัติศาสตร์ (กอส., 2549, น. 2) ทั้งหมดข้างต้นนี้มีผลทำให้ภูมิศาสตร์การเมือง (political geography) “ปัตตานี” ที่หมายรวมพื้นที่ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และบางส่วนของจังหวัดสงขลาเป็น “พื้นที่พิเศษซึ่งอาจเกิดความรุนแรงได้ง่าย” (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2551ก, น. 8)

ดูเหมือนว่าความรุนแรงครั้งใหม่นี้จะยืดเยื้อ ไม่มีทีท่าว่าจะสิ้นสุดลงในระยะเวลาอันสั้น ขณะเดียวกันก็พบว่า บางช่วงผู้ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงเป็นชาวไทยพุทธมากขึ้น[3]กระแสข่าวการเคลื่อนย้ายออกนอกพื้นที่ของคนไทยพุทธก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย[4] จนกระทั่งมีความวิตกกังวลกันว่า หากเหตุการณ์ยังเป็นเช่นนี้ต่อไป

[3] กรณีตัวอย่างเช่น เมื่อปลายปี พ.ศ. 2549 เคยเกิดเหตุรุนแรงในลักษณะยิงแล้วจุดไฟเผาทั้งบ้านทั้งคน ทำให้ชาวบ้านไทยพุทธนับร้อยชีวิตจากบ้านสันติ 1 และ 2 ท้องที่ตำบลเขื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา และ ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต ซึ่งเป็นเขตติดต่อกัน ต้องอพยพหนีตายไปอาศัยอยู่ที่วัดนิโรธสังฆารามในเขต อำเภอเมืองยะลา เป็นเวลานานหลายเดือน (อับดุลสุโก ดินอะ, 20 พฤศจิกายน 2549) ต่อมาวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2550 เหตุการณ์คนร้ายยิงถล่มรถตู้โดยสารสายเบตง-หาดใหญ่ บนถนนสายบันนังสตา-ปะแต อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ทำให้ชาวไทยพุทธเสียชีวิต 8 คน บาดเจ็บ 2 คน (คมชัดลึก, 15 มีนาคม 2550)

[4] บางพื้นที่ เช่นที่โต๊ะเด็ง อำเภอสุไหงปาดี นราธิวาสจากเดิมที่เคยมีชาวพุทธอยู่ราวหนึ่งร้อยครอบครัว เมื่อเดือนเมษายน 2555 ผู้สื่อข่าวรายงานว่าเหลืออยู่เพียง 11 ครอบครัว (30 คน) (ไทยพีบีเอส, 28 เมษายน 2555)

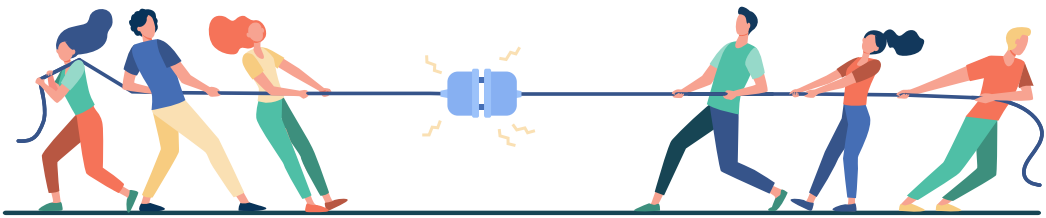
คนไทยพุทธอาจจะไม่มีเหลืออยู่ในพื้นที่ [5]

จากสถิติความรุนแรงในรอบ 17 ปี ตัวเลขสำคัญที่ต้องกล่าวถึงคือ จำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่มรณภาพจำนวน 21 รูป ตั้งแต่ปี 2547 ถึง 2564 โดยรูปหลังสุดคือพระครูประโชติรัตนานุรักษ์ เจ้าคณะอำเภอสุไหงปาดีและเจ้าอาวาสวัดรัตนานุภาพ พระซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากทั้งชาวพุทธและมุสลิมในพื้นที่อย่างมากด้วยเป็นพระนักสร้างสันติภาพและสานต่อความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ-มุสลิมในแนวทางเดียวกับพระเทพศีลวิสุทธิ์ เจ้าคณะจังหวัดนราธิวาสผู้ซึ่งเป็นต้นแบบการทำงานสาน

[5] ทีมข่าวอิศราที่ได้สำรวจจำนวนคนไทยพุทธที่เหลืออยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่าในท้องที่บ้านฮูแตยือลอ หมู่ 6 ตำบลบาเจาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส คนไทยพุทธครอบครัวสุดท้ายถูกฆ่าเสียชีวิตทั้งหมดเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2555 (แวดาโอ๊ะ หะไร, อาหมัด รามันห์ศิริวงศ์, 20 กันยายน 2553) ต้นปี พ.ศ. 2556 รายงานจากหัวหน้าศูนย์ประชาสัมพันธ์ กอ.รมน. ภาค 4 ส่วนหน้า โดย พ.อ.ปราโมทย์ พรหมอินทร์ ระบุว่ามีชาวไทยพุทธเหลืออยู่ในพื้นที่สามจังหวัดประมาณ 124,800 คน (ไทยรัฐออนไลน์, 28 กันยายน 2556) หรือคิดเป็นร้อยละ 6.39 ของประชากรทั้งสามจังหวัด ลดลงกว่าครึ่งหนึ่งของตัวเลขจากสำนักประสานนโยบายจิตวิทยาของ ศอ.บต.ที่รายงานเมื่อปี พ.ศ. 2554 ว่ามีผู้นับถือพุทธ 210,891 คน คิดเป็นร้อยละ 12.46 (ศอ.บต., 2554) สอดคล้องกับสิ่งที่ครูไทยพุทธสองคน (สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2554) ของโรงเรียนคาทอลิกสะท้อนให้ฟัง คือ ครูคนแรกสามีเธอเป็นข้าราชการในจังหวัดปัตตานีมีลูกชายวัยเรียนสองคนอยู่ในโรงเรียนรัฐบาล คนหนึ่งกำลังเรียนอยู่ในระดับประถมส่วนอีกคนหนึ่งอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนเดียวกัน ครอบครัวนี้มีบ้านอยู่ในเขตอำเภอปะนาเระซึ่งสามารถเดินทางไปกลับระหว่างบ้านกับที่ทำงานได้ แต่พวกเขาตัดสินใจย้ายออกมาเช่าบ้านอยู่ในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีเพื่อจะได้ไม่ต้องกังวลเรื่องอันตรายที่อาจเกิดขึ้นระหว่างเดินทางไป - กลับ เธอพูดให้ฟังบ่อยครั้งว่า “เพื่อนบ้านที่เป็นคนไทยพุทธหายากขึ้นทุกที” ครูไทยพุทธชาวปะนาเระอีกคนหนึ่งบอกว่าอยากย้ายมาอยู่ในเมือง แต่ยังตัดใจไม่ได้เพราะความผูกพันกับถิ่นเกิด และแม่ของเธอไม่ยอมย้าย เธอบอกว่า “คนไทยพุทธตกเป็นเป้ายิงแทบทุกวัน เหลือไม่กี่คนแล้ว ขนาดอยู่หน้าวัดพุทธกลางวันแสก ๆ คนร้ายยังยิงเลย” (อ้างถึงใน พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์, 2556)

สัมพันธ์พุทธ-มุสลิมคนสำคัญของชายแดนใต้ด้วยเป็นผู้ที่ทำงานใกล้ชิดกับเพื่อนรักที่เป็นผู้นำมุสลิมคนสำคัญของนราธิวาสเช่นกัน การบุกยิงพระครูประโชติรัตนานุรักษ์จึงเป็นเสมือนกันทำลายเส้นใยเส้นหลักที่จะถักทอสายสัมพันธ์ระหว่างกันให้ชำรุดเสียหายอย่างมีนัยสำคัญ

ผ่านมา 17 ปีกว่าที่ความรุนแรงได้สร้างความเสียหายต่อพื้นที่ชายแดนใต้ และกร่อนเซาะสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คนโดยเฉพาะสองกลุ่มใหญ่ของพื้นที่ คือ พุทธ และ มุสลิม ส่งผลให้มีความพยายามที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่มใหญ่เพื่อเป้าประสงค์สำคัญคือ การสร้างสันติภาพในระดับชุมชนฐานรากให้เกิดขึ้น เพราะนี่คือตัวชี้วัดสำคัญของสันติภาพในสังคมชายแดนใต้ก็ว่าได้ และเป็นที่มาสำคัญของการทำงานเพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ฟื้นฟูความสัมพันธ์ในสังคมที่ผู้คนต่างมีประสบการณ์ผ่านความรุนแรงยืดเยื้อมายาวนานที่โครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ทุ่มเทความพยายามเพื่อหนุนเสริมการสร้างสันติภาพในชุมชนที่มีผู้คนต่างศาสนา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โครงการเพื่อนรักฯ เชื่อมั่นอย่างบริสุทธิ์ใจว่า ต้นทุนมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ดีงามในพื้นที่ยังคงมีอยู่ และเป็นขุมทรัพย์สำคัญที่ควรแก่การรื้อฟื้นและเล่าสู่สังคมเพื่อการส่งต่อมิตรภาพและความสัมพันธ์ฉันมิตรไปสู่คนรุ่นต่อไป เพราะ “เรื่องเล่าแห่งมิตรภาพที่บรรจุในความทรงจำ” ทั้งที่บรรจุใน “ความทรงจำส่วนตัว” และ “ความทรงจำร่วม” เมื่อได้มีโอกาสนำมาบอกเล่าสู่กันฟัง จะเป็นเสมือนหนึ่งการเชื้อเชิญให้ได้ไตร่ตรองสะท้อนย้อนคิดถึงความสัมพันธ์ที่ดีงามในครั้งก่อน และยังเปิดทางไปสู่การรื้อฟื้นหรือรักษาความสัมพันธ์ได้ด้วย ดังที่นักสร้างสันติภาพหลายคนได้ใช้แนวทางนี้สำเร็จมาแล้ว

ว่าด้วยตัวแบบ: จากศัตรูสู่มิตรรักต่างศาสนา

"มิตรภาพ" เป็นหัวใจสำคัญของปฏิบัติการที่มิตรรักต่างศาสนา "อิหม่ามอาชาฟา" (Muhammad Ashafa) และ "ปาสเตอร์เจมส์" (Jame Wuye) เรียนรู้และพลิกบทบาทจาก "ศัตรู" คู่อาฆาต ในสนามการเข่นฆ่าด้วยเหตุแห่งความแตกต่างทางศรัทธามาเป็นเพื่อนคู่หูคู่ใจในสนามของการทำงานฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่มศาสนา "คริสต์" และ "มุสลิม" ในตอนเหนือของประเทศไนจีเรีย ขณะที่ "หลักการและคำสอน" ในศาสนาที่ทั้งสองต่างยึดถือคือ "เครื่องมือ" และ "เสียงเรียก" ให้ไตร่ตรองตรวจสอบการทำหน้าที่ของตนเองในฐานะผู้ศรัทธาและปรารถนาจะเดินตามศาสดาซึ่งได้ทำหน้าที่สร้างสรรค์จรรโลงศีลธรรมในการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติมาก่อนหน้านั้นแล้ว

กล่าวถึงไนจีเรีย เป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในอัฟริกา ประชากรร้อยละ 50 เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม และราวร้อยละ 40 นับถือศาสนาคริสต์ (Bennett, 2012) ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มศาสนาเป็นผลพวงมาจากการเคยอยู่ภายใต้การปกครองอาณานิคมมาก่อน และเหมือนกับประเทศในอาณานิคมอื่น ๆ คือถูกปกครองด้วยระบบแบ่งแยกและปกครอง ครั้นได้รับเอกราชแล้ว ประชากรกลุ่มต่าง ๆ ก็พยายามที่จะเข้ามามีอำนาจทางการเมือง ขณะที่ฝ่ายคริสเตียนรู้สึกไม่ปลอดภัย เพราะเห็นว่าชาวมุสลิมมีอำนาจเหนือฝ่ายตน มีการต่อสู้แข่งขันทางการเมือง การแย่งชิงดินแดนเขตปกครองซึ่งก่อนหน้าที่จะได้รับเอกราชมุสลิมถูกผลักดันให้ไปอยู่ทางตอนเหนือ ขณะที่คริสตียนซึ่งเป็นพวกเจ้าอาณานิคมครอบครองพื้นที่ทางใต้ของประเทศซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรมีค่ามากกว่า หลังได้รับเอกราช การแบ่งแยกทางชาติพันธุ์สูงขึ้น ควบคู่กับความเหลื่อมล้ำความไม่เป็นธรรมและความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างต่อกันและกันลดลง ความไม่ไว้วางใจต่อกันเป็นทุนเดิมผนวกกับเงื่อนไขศาสนาและชาติพันธุ์นิยม นำมาสู่ความตึงเครียดและใช้กำลังเข่นฆ่ากันในที่สุด (Piereder, 2014)

ปี 1992 ความขัดแย้งรุนแรงทางศาสนาปะทุหนักในพื้นที่ Zongon Kataf ที่ซึ่งปาสเตอร์วูเย และอิหม่ามอาชาฟาอาศัยอยู่

ปาสเตอร์เจมส์ วูเย นั้นเป็นลูกชายของนายทหาร ถูกเลี้ยงดูในวิถีคริสจักรแปบติส เมื่อโตขึ้นเขาได้รับการศึกษาในโรงเรียนคาทอลิก และได้รับการเจิมให้เป็นคาทอลิกในเวลาต่อมา (Marshall, 2011) เมื่อเขาโตเป็นหนุ่ม เขาใช้ชีวิตไปกับการดื่มอย่างเมามายและสนุกสนานไปกับเรื่องผู้หญิง กระทั่งวันหนึ่งเขารู้สึกว่าพระเจ้าทรงเรียกเขา (Calling from God) ให้หันกลับมารับใช้พระเจ้า กระทั่งได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานสมาคมเยาวชนคริสต์

ปลายทศวรรษที่ 1970 เจมส์ กับเพื่อนเยาวชนรับรู้ถึงการเบียดเบียนทางศาสนา พวกเขาจึงตัดสินใจเข้าร่วมกับกองกำลังเยาวชนคริสเตียนติดอาวุธในปี 1992 (The Imam and the Pastor, 2006) ซึ่งเป็นปีที่ความรุนแรงและการเข่นฆ่าระหว่างศาสนาปะทุขึ้นอย่างร้อนแรง

อีกด้านหนึ่ง สำหรับอิหม่ามมูฮำหมัด อาชาฟา เขาเป็นคนที่เคร่งศาสนาเกิดและเติบโตในครอบครัวที่เป็นผู้นำศาสนามาหลายชั่วคน ตัวเขาเองเป็นรุ่นที่ 13 ของตระกูลที่เป็นอิหม่าม และเป็นยุคที่อิทธิพลของอิสลาม “ซาลาฟี” แบบอียิปต์กำลังมีอิทธิพลเหนือมุสลิมในประเทศไนจีเรีย สายนี้ให้ความสำคัญกับการเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจอย่างมาก ซึ่งแตกต่างจากรุ่นพ่อของอิหม่ามอาชาฟาที่เป็นสายอนุรักษ์นิยม “ซูฟี” ที่ให้ความสนใจกับหลักธรรมคำสอนของศาสนามากกว่าที่จะเข้าไปเกี่ยวพันกับประเด็นทางสังคมหรือการเมือง

ในช่วงวัยรุ่น อิหม่ามอาชาฟาเองก็ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการคนแรกของสมาคมเยาวชนมุสลิมไนจีเรีย และงานของสมาคมเยาวชนมุสลิมสนใจ คือ งานด้านการใช้กฎหมายชารีอะห์ งานด้านการปกป้องหลักการอิสลามที่แท้จริง และงานด้านการต่อต้านคริสเตียน (Marshall, 2011)

ปี 1992 นั่นเองที่ทั้งเจมส์ วูเย และ มูฮำหมัด อาชาฟาเดินเข้าสู่สนามรบด้วยกัน ฝ่ายเจมส์ วูเย นั้นสูญเสียแขนหนึ่งข้างในสนามรบ ส่วนมูฮำหมัด อาชาฟาต้องสูญเสียที่ปรึกษาทางจิตวิญญาณอายุ 70 ปีไปหนึ่งคน และลูกพี่ลูกน้องอีก 2 คน (Smock 17)

กว่า 4 ปีที่ทั้งสองฝ่ายเป็นศัตรูคู่แค้นกัน ผลัดกันโจมตีซึ่งกันและกันตลอดมาโดยไม่เคยเจอหน้ากันเลย เจมส์ วูเย สะท้อนว่า ในเวลานั้น “เขารู้สึกเกลียดมุสลิมมาก เกลียดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด” ” (The Imam and the Pastor, 2006)

ท่ามกลางการรบราฆ่าฟันกันระหว่างสองฝ่าย เสียงของประธานมูลนิธิ Tanenbaum Center for Interreligious Understanding ได้กล่าวถ้อยคำที่เป็นข้อเตือนใจสำคัญไว้ว่า

> *สำหรับคริสเตียน อะไรทำให้คำสอนเรื่องความรักกลายเป็นความเกลียดชังต่อผู้คนบนแผ่นดินอัฟริกา และสำหรับมุสลิม อิสลามเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ เหตุใดจึงกลายเป็นศาสนาแห่งการเข่นฆ่าในประเทศต่าง ๆ ได้ แม้กระทั่งในอิรัก ซูดาน และในไนจีเรีย คำตอบก็คือเพราะว่าคำสอนทางศาสนาถูกใช้ไปในทางที่ผิด ถูกใช้ไปในทางการเมืองใช่หรือไม่ จนทำให้ศาสนากลายมาเป็นเครื่องมือในการเข่นฆ่าทำลายล้างขนานใหญ่เช่นนี้ (Bennett, 2012 cited in Piereder, 2014: 73)*

กระทั่งในเดือนพฤษภาคมปี 1995 ที่องค์กรยูนิเซฟเข้ามาในไนจีเรีย และเชิญพวกเขาไปพบกันครั้งแรก ณ ที่ทำการรัฐบาล และทั้งคู่ก็ถูกตั้งคำถามท้าทายว่า “จะนำพาชาติบ้านเมืองไปข้างหน้าด้วยกันได้อย่างไร หรือจะร่วมกันทำลาย” (Bennett, 2012) จากคำถามในวันนั้น ทำให้อิหม่ามอาชาฟาหวนระลึกถึงข้อความที่จารึกในคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่าด้วยการเปลี่ยนศัตรูมาเป็นมิตรด้วยการให้อภัย เช่นเดียวกับที่ปาสเตอร์เจมส์ วูเย ที่คำนึงถึงคำกล่าวที่ว่า

> *คุณไม่สามารถจะอธิษฐานของพรจากพระเจ้าได้ ตราบใดที่คุณยังมีความเกลียดชังอยู่เต็มหัวใจ และหากคุณอยากจะเผยแพร่ศาสนา คุณก็ควรที่จะต้องเผยแพร่ด้วยความรัก และให้อภัยคนที่ทำร้ายคุณ (The Imam and the Pastor, 2006)*

หลังจากการพบกันครั้งนั้น และท่ามกลางการสนับสนุนของหลายฝ่ายที่ทำให้ทั้งสองคนได้พบปะสนทนากันอีกหลายครั้งต่อมา เส้นทางการสร้างมิตรภาพของทั้งสองคนไม่ได้ง่าย เพราะกลุ่มเยาวชนที่เคยร่วมรบ เคยร่วมสนับสนุนกันมาต่างพากันประณามท่าทีที่เปลี่ยนไปของทั้งคู่ แต่ด้วยความมุ่งมั่นและการแลกเปลี่ยนการเยือนซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในช่วงที่แม่ของเจมส์ วูเย อยู่ในโรงพยาบาลมูฮำหมัด อาชาฟา พาเพื่อนไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลหลายครั้ง และทั้งสองก็พัฒนา

ความสัมพันธ์ ความไว้วางใจระหว่างกันขึ้นเรื่อย ๆ จนจัดตั้งองค์กรร่วมกันชื่อว่า “Interfaith Mediation Center – IMC” ในปี 1995 และใช้เป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนงานด้านการสานเสวนาสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เปลี่ยนกองกำลังเยาวชนนักรบมาเป็นนักสร้างสันติภาพ จัดการฝึกอบรมปฏิบัติการโดยใช้หลักการศาสนาเป็นแกนในการขับเคลื่อนการทำงาน พวกเขาออกเดินทางไปทำงานจัดสานเสวนาระหว่างศาสนาตามภูมิภาคต่าง ๆ ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน กินนอนในรถ เมื่อถึงเวลาปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิม ฝ่ายเจมส์ วูเยและ เพื่อนคริสเตียนก็หยุดรอจนกว่าเพื่อนมุสลิมจะปฏิบัติศาสนกิจเรียบร้อย พอถึงเวลาที่ทางฝ่ายเจมส์ วูเยต้องสวดภาวนาและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ ฝ่ายมุสลิมก็จะรออยู่ละแวกนั้น เป็นต้น

การทำงานร่วมกัน การเดินทางและใช้ชีวิตระหว่างการเดินทางทำงานร่วมกัน ส่งผลให้ทั้งสองฝ่ายผูกพันและเข้าใจในวิถีชีวิตของกันและกัน และต่างฝ่ายก็เป็นเพื่อนรักที่ไม่อาจแยกจากกันได้นับแต่นั้นมา

อิหม่ามมูฮำหมัด อาชาฟาและปาสเตอร์เจมส์ วูเย อาจจะมิใช่เพื่อนรักต่างศาสนาคู่แรกของโลกที่ปรับเปลี่ยนตนเองจากศัตรูมาเป็นมิตร และมิใช่คู่แรกที่กลายเป็นศัตรูกันอย่างไม่ทันรู้ตัว อะไรเป็นเหตุให้คนซึ่งศรัทธาในศาสนาที่แตกต่างกันกลายเป็นศัตรูกันได้ และอะไรคือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ศัตรูกลายมาเป็นมิตร คำตอบอันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญเริ่มต้นจาก “ฟัง” และเป็น “การฟังเสียงของตนเอง” (Wuye, 2008; เลเดอรัค, 2555: 304) อย่าง “ไตร่ตรองสะท้อนคิดใคร่ครวญ” (Wuye, 2008) เพื่อทบทวนตนเองต่อการดำเนินชีวิตในโลก และก้าวไปสู่การฟังผู้อื่นอย่างใส่ใจจนได้ยินเสียงความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

การไตร่ตรองสะท้อนคิดของทั้งอิหม่ามอาชาฟาและปาสเตอร์เจมส์ ทำให้ต่างก็พบว่า พระเจ้าสร้างความแตกต่างหลากหลายมาเพื่อให้ต่างฝ่ายต่างได้เรียนรู้ความสวยงามในแบบฉบับต่าง ๆ อย่างเข้าใจและเคารพยอมรับในการมีอยู่ของความแตกต่างหลากหลายนั้น หาใช่ให้ความแตกต่างมีไว้เพื่อการเข่นฆ่าทำลายล้างเฉกเช่นเดียวกับคำสอนของทุกศาสนาที่มีมิติของความเอื้ออาทรกรุณาต่อสรรพชีวิตที่เกิด ตาย และอาศัยโลกใบนี้ชั่วระยะเวลาหนึ่งสำหรับการอยู่ร่วมกัน กระนั้นเส้นทางแห่งการหวนกลับมาสร้างมิตรภาพนั้นก็มิใช่เรื่องง่ายและไม่อาจทำได้โดย

ปราศจากความ “เชื่อมั่นไว้วางใจ” (Trust) ซึ่งทั้งอิหม่ามและปาสเตอร์เห็นตรงกันว่า “ความเชื่อมั่นไว้วางใจ” เป็นตาข่ายนิรภัย (safety net) ที่สำคัญต่อการทำงานเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัยและไม่หวนกลับไปสู่วงจรแห่งความขัดแย้งรุนแรงอีก

> *“โลกทุกวันนี้ถูกปกครองไปด้วยความกลัว กลัวแม้กระทั่งเพื่อนบ้านของตนเอง คนทั่วไปคิดว่าหากมีรั้ว มีกล้องวงจรปิด มีอาวุธ จะช่วยให้เราปลอดภัย แต่แท้จริงแล้วไม่ใช่เลย สิ่งที่จะสามารถเอาชนะความกลัวได้ คือ ความเชื่อมั่นไว้วางใจ และเราต้องการเพื่อนที่จะช่วยกัน มนุษย์ไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดาย แต่ถูกสร้างมาพร้อมกับศักยภาพในการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ๆ” (Ashafa, 2012)*

ความเชื่อมั่นไว้วางใจก็เหมือนกับมอบความรักที่ปราศจากเงื่อนไขให้กับเพื่อนบ้านของเราและเป็นคล้าย ๆ กับการส่งสัญญาณว่าไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นเราพร้อมจะเดินฝ่าฟันไปด้วยกัน (Wuye, 2012)

มิตรภาพ ความทรงจำ และความปรองดอง

นอกเหนือจากมิตรภาพและความปรองดองของเพื่อนรักในประเทศไนจีเรียแล้ว Urvashi Butalia (2002) เขียนบทความชิ้นสำคัญสะท้อนความสำคัญของ “มิตรภาพและความทรงจำ” ผ่านเรื่องเล่าว่าด้วยการเดินทางกลับไปตามหา “มิตรภาพ” และ “การปรองดอง” ระหว่างชาวซิกส์และชาวมุสลิมในเมืองเล็ก ๆ ชื่อ Saintha ในเขตการปกครอง Rawalpindi ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถาน

เรื่องราวมิตรภาพ ความทรงจำ และการรื้อฟื้นคืนดี ถูกถ่ายทอดโดย Butalia หลังจากที่ได้ติดตามชาวซิกข์ผู้รอดชีวิตคนหนึ่งชื่อ Bir Bahadur Singh เดินทางกลับไปยังบ้านเกิดของเขา ภายหลังจาก Saintha ซึ่งเคยเป็นที่อยู่ของชาวซิกข์ได้ถูกแบ่งแยกไปเป็นประเทศปากีสถานแล้วถึง 52 ปี ทว่าก่อนการแบ่งแยกนั้นหมู่บ้าน Saintha ซึ่งเป็นของชาวซิกข์ถูกรุกรานโดยมุสลิมอย่างรุนแรง ผู้หญิง

ถูกข่มขืน เพื่อนบ้านถูกฆ่า แม้กระทั่งญาติ ๆ ในครอบครัวของ Bir Bahadur ด้วย

ความน่าสนใจของการเดินทางกลับบ้านของ Bir Bahadur มาจากการที่เขามีความทรงจำถึงบ้านของเขาซึ่งเป็นบ้านของชาวซิกข์หลังเดียวที่อยู่ในหมู่บ้านของมุสลิม ก่อนที่จะมีความรุนแรงทางการเมืองครอบครัวของเขาอยู่ร่วมกับชาวมุสลิมด้วยดี ไม่เคยมีเรื่องบาดหมางมาก่อน พ่อของ Bir Bahadur เปิดร้านค้าเล็ก ๆ ในหมู่บ้านและทำการค้าขายกับเพื่อนบ้านที่เป็นมุสลิม Bir Bahadur เรียนในโรงเรียนที่อยู่ในหมู่บ้านร่วมกับเด็กคนอื่น ๆ ในละแวกนั้น

แต่เมื่อข่าวลือเกี่ยวกับการแบ่งแยกประเทศหนาหูขึ้นและการกวาดล้างชาวซิกข์หนักขึ้น พ่อของเขาจึงคิดที่จะพาครอบครัวหนีออกจากหมู่บ้านด้วยเกรงว่าหากยังอยู่ต่ออาจจะถูกฆ่าไปด้วย

ก่อนที่จะพาครอบครัวหนี มีเหตุการณ์ที่คืนหนึ่งมีเพื่อนบ้านคนหนึ่งจูงลูกเดินมาที่บ้านของ Bir Bahadur และเสนอให้ครอบครัวของเขาย้ายไปอาศัยอยู่ในบ้านของมุสลิมคนนั้นเพื่อหลบภัยจากการค้นหาและเข่นฆ่าชาวซิกข์ซึ่งกำลังเกิดขึ้นในเมืองนั้น ทว่าด้วยความกลัว ความสงสัยในเจตนา และความไม่ไว้วางใจที่มีต่อมุสลิม ทำให้ครอบครัวของ Bir Bahadur ปฏิเสธที่จะย้ายเข้าไปอยู่ในบ้านของมุสลิมคนนั้นและตัดสินใจหนีออกมา แต่การตัดสินใจปฏิเสธไมตรีของเพื่อนมุสลิมครั้งนั้นเป็นสิ่งที่ค้างคาใจ Bir Bahadur ต่อเนื่องมาหลายปี กระทั่งนำมาสู่การตัดสินใจเดินทางกลับไปยังหมู่บ้านหลังจากที่ความขัดแย้งรุนแรงทางการเมืองคลี่คลาย และวันเวลาได้ผ่านไปถึง 54 ปี การเดินทางของความทรงจำและมิตรภาพระหว่าง Bir Bahadur กับเพื่อนบ้านมุสลิมแม้จะผ่านมากว่า 54 ปีแต่สิ่งที่ Butalie บันทึกไว้คือ เรื่องราวมิตรภาพระหว่าง Bir Bahadur กับเพื่อนบ้านมุสลิมที่ได้รับการตอบรับอย่างอบอุ่น และเส้นทางแห่งการฟื้นฟูความสัมพันธ์ก็เริ่มต้น และเป็นจุดเล็ก ๆ ที่สำคัญต่อการสร้างความปรองดอง

เรื่องราวทั้งสองเรื่องข้างต้นต่างกัน เรื่องแรกเป็นเรื่องเล่าที่ถูกเล่าขานไปทั่วโลกเพราะเป็นเรื่องเล่าของสองคนที่เคยเป็นศัตรูแต่เปลี่ยนมาเป็นมิตรร่วมเดินทาง สร้างบทสนทนาสานความเข้าใจรื้อฟื้นถักทอความสัมพันธ์ที่ขาดหายไปให้กลับมาใหม่ ส่วนเรื่องที่สองทำให้เห็นมิติของมิตรภาพที่ทำงานผ่านความทรงจำ แม้ผ่านช่วงเวลาแห่งความ

โหดร้ายและการเข่นฆ่า แต่มิตรภาพและความจริงใจในความทรงจำยังเป็นขุมทรัพย์ต้นทุนสำหรับการฟื้นฟูถักทอให้งอกงามขึ้นใหม่ได้ไม่ยากนัก

Hoef & Oelsner (2018) ชี้ให้เห็นว่า “ความเป็นเพื่อน” (Friendship) เป็นกลไกสำคัญต่อการสร้างสันติภาพเชิงบวก ด้วยเพื่อนย่อมมีมิตรภาพมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันในลักษณะแบบต่างตอบแทนกัน (reciprocity) ด้วยความรัก ความดี ความงาม เมื่อเราเป็นเพื่อนกันเพื่อนจะไม่หยิ่งยโสยึดเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง หากแต่จะหาทางที่จะทำกิจกรรม ทำสิ่งดีงามร่วมกันเพื่อให้เพื่อนอยู่ดีมีความสุข และแม้ว่าเพื่อนจะทำสิ่งที่ผิดพลาดแต่มิตรภาพและความผูกพันแบบเพื่อนจะนำมาซึ่งการกล้าตักเตือนกันด้วยความปรารถนาดีต่อกันเป็นที่ตั้ง ยิ่งกว่านั้น เพื่อนที่จริงใจต่อกันจะไม่พยายามทำอะไรเพื่อเอาใจในทางที่เสียหาย แต่จะช่วยกันชักจูงกันไปในทางที่ดีมีคุณธรรม (Schwarzenbach, 1992, p. 253 cited in Hoef & Oelsner, 2018: 116 - 117) ขณะที่ Carl Schmitt (2007, pp. 29-30) เสนอว่า ความเป็นเพื่อนนั้นมีอยู่ 2 ประเภทคือ เพื่อนที่หวังจะหาประโยชน์จากความเป็นเพื่อน กับเพื่อนที่ให้ความสำคัญกับมิตรภาพอย่างแท้จริง

ในการทำงานในโครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ผู้วิจัยและคณะทำงานเห็นว่า มิตรภาพและความเป็นเพื่อนที่เพื่อนรักต่างศาสนามีต่อกันเป็นแบบหลังคือ เป็นมิตรภาพที่จริงใจและพร้อมจะก้าวเดินไปเรียนรู้ด้วยกัน และเรื่องเล่าที่เต็มไปด้วยมิตรภาพเช่นนั้นจะเป็นตัวแบบที่สำคัญสำหรับการฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภาพและความปรองดองในชุมชนที่มีประสบการณ์ร่วมสมัยกับความรุนแรงได้

เรื่องเล่าและการก้าวข้ามความขัดแย้ง

เรื่องเล่ามีความหมายและความสำคัญในตัวเอง เป็นกลไกหนึ่งที่มนุษย์ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน มีคุณค่าความหมายเพราะได้บรรจุทั้งเรื่องราวในอดีต เรื่องราวในปัจจุบัน และมีความหวังจะเล่าไปสู่อนาคตด้วย เรื่องเล่าหลายเรื่องถูกเล่าขานจนเป็นตำนานทั้งระดับท้องถิ่น ระดับโลก และทุกหนทุกแห่ง

กล่าวให้ถึงที่สุด เรื่องเล่าแต่ละเรื่องล้วนบรรจุเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ความทรงจำ อารมณ์ความรู้สึก ความโศกสลดรันทดใจ เช่นเรื่องเล่าของปาเลสไตน์ที่ก็มิใช่เป็นเพียงแค่ถ้อยคำ หากแต่ยังมีน้ำเสียงและเรื่องราวของความโศกรันทดอันเนื่องมาจากความเสียหายอย่างใหญ่หลวงจากการที่อิสราเอลบุกยึดครอง (Cobb, 2013 อ้างถึงใน พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์, 2563) แต่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าในท่วงทำนองใดก็ตาม เรื่องเล่ากับความทรงจำนั้นสัมพันธ์กัน

ในบรรดานักวิชาการที่ทำงานด้านการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งด้วยสันติวิธีซึ่งใช้เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือในการทำงานอย่างมีพลัง John Paul Lederach (2005: 146) เสนอว่า

> *วิธีที่จะเข้าใจวงจรของความรุนแรงและความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรังคือ การมองเห็นมันเป็นเสมือนกับเรื่องเล่าที่ฉีกขาดถูกทำลายหรือหยุดกลางคัน เล่าไม่ทันจบ เจ้าของเรื่องเล่าที่ถูกทำให้เป็นคนชายขอบหรือ ถูกทำลาย ถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมของผู้ที่เหนือกว่า และเพราะเช่นนี้ ความหมาย อัตลักษณ์และการมีตัวตน ตลอดจนประวัติศาสตร์ของพวกเขาจึงหายไป และนี่คือความท้าทายอย่างลึกมากกว่าสำหรับการสร้างสันติภาพ ทำอย่างไรจะทำให้เรื่องเล่าเหล่านั้นได้รับการยอมรับกลับขึ้นมาใหม่ ทำอย่างไรจะเล่าใหม่ได้ ทำอย่างไรจะทำให้ประวัติศาสตร์ของคนตัวเล็กตัวน้อยที่หายไปได้กลับมามีที่ยืนในสังคม*

ในงานด้านการสร้างสันติภาพและความปรองดอง เรื่องเล่าและการเล่าเรื่องเป็นหนึ่งในเครื่องมือและกระบวนการที่สำคัญที่จะทำให้ฝ่ายที่เคยเป็นศัตรูกันได้ยินเสียงของกันและกัน ยิ่งกว่านั้น การเล่าเรื่องโดยฝ่ายที่เป็นผู้ถูกกระทำยัง

เป็นการฟื้นฟูเยียวยาเสริมพลังอำนาจให้ผู้ถูกกระทำสามารถพลิกฟื้นคืนสถานะและศักดิ์ศรีของตนขึ้นมา และบางกรณีแค่เพียงเปล่งเสียงบอกเล่าเรื่องราวของตนก็สามารถพลิกสถานการณ์ได้ทันที เช่น เรื่องเล่าของชาวนาในโคลอมเบียซึ่งตัดสินใจที่จะต่อสู้กับการกดขี่ด้วยการรวมตัวกันและ “ทำลายความเงียบ” หลังจากถูกฝ่ายขบวนการติดอาวุธและฝ่ายกองกำลังทหารของรัฐบาลข่มขู่ให้กลัว และสร้างกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นธรรมขึ้นมา “ปิดปาก” พวกเขามิให้พูดความจริง ห้ามบอกเล่าความทุกข์ยาก ห้ามนำเสนอความคิดเห็นใด ๆ แต่สิ่งที่ชาวนาทำคือ “ลุกขึ้นมาฉีกกฎของฝ่ายกองกำลัง” ทำลายความเงียบด้วยการ “พูดเรื่องราวความทุกข์ยากของประชาชน” ตลอดจน “ยืนยันสิทธิ” ที่จะคิดและกำหนดชะตากรรมของพวกเขาเอง “ต่อต้านบรรดาผู้กดขี่โดยไม่ใช้อาวุธ” และป่าวประกาศว่า “ผืนดินของพวกเราเป็นแผ่นดินสันติภาพไม่อนุญาตให้ใครนำอาวุธเข้ามา” (เลเดอรัค, 2555: 41 - 46)

เลเดอรัค (2555) นักวิชาการที่ทำงานสร้างสันติภาพแสดงให้เห็นพลังของเรื่องเล่าหลายเรื่องที่มีส่วนทำให้เกิดการคลี่คลาย แปลงเปลี่ยนความขัดแย้งไปสู่มิตรภาพ สันติภาพและความปรองดองในงานที่ถูกแปลเป็นไทยว่า พลังธรรมแห่งจินตนาการ: ศิลป์และวิญญาณการสร้างสันติภาพ เช่น เรื่องเล่าจากทาจิกิสถานซึ่งเป็นเมืองที่เคยมีสงครามกลางเมือง แต่ยุติลงได้ด้วยการจัดตั้งรัฐสบาลผสมซึ่งรวมทั้งฝ่ายมุสลิม ฝ่ายคอมนิวนิสต์ใหม่ และหัวหน้าเผ่าต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน และแม้ว่าฝ่ายมุสลิมจะแพ้การเลือกตั้ง แต่พวกเขาก็ได้ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งและพวกเขาก็ยอมรับความพ่ายแพ้ (Rashid, 2002: 241 อ้างถึงใน เลเดอรัค, 2555: 48) แต่เรื่องราวที่น่าสนใจก่อนที่จะมาถึงการที่ฝ่ายต่าง ๆ ยอมส่งตัวแทนเข้าสู่สนามการเลือกตั้ง มาจากการที่ศาสตราจารย์คนหนึ่งซึ่งจบการศึกษาด้านคอมมิวนิสต์ศาสตร์(แต่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นชื่อว่ารัฐศาสตร์) ได้รับมอบหมายให้ไปเกลี้ยกล่อมขุนศึกคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้นำศาสนาและเป็นผู้บัญชาการคนสำคัญในเขตภูเขา เพื่อขอให้เขาเข้าสู่กระบวนการเจรจา ซึ่งเมื่อแรกได้ยินคำขอดังกล่าวศาสตราจารย์เล่าว่า “นี่เป็นเรื่องยาก แทบเป็นไปไม่ได้เลยทีเดียว เพราะผู้บัญชาการคนนี้โด่งดังในฐานะอาชญากร เขาเคยสังหารเพื่อนสนิทของผมคนหนึ่ง” กระนั้น ศาสตราจารย์ก็เล่าต่อว่า

ในตอนแรกที่ผมไปถึงค่ายพักของพวกเขา ผู้บัญชาการบอกว่า ผมมาช้า ตอนนี้ถึงเวลาละหมาดแล้ว เราจึงไปละหมาดด้วยกัน พอเสร็จพิธีเขาก็พูดกับผมว่า

'คอมมิวนิสต์ละหมาดด้วยรึ'
'ผมไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ แต่พ่อผมเป็น'
(เลเดอรัค, 2555: 49)

ศาสตราจารย์เล่าถึงคำตอบที่เขาตอบไปในวันนั้นและเล่าต่อว่า

เขาถามว่าผมสอนอะไรในมหาวิทยาลัย เราจึงได้รู้ว่าเราทั้งคู่สนใจปรัชญาและหลักคำสอนของนิกายซูฟี การพบปะของเราเลยเวลาจากที่ตกลงกันว่าจะใช้เวลายี่สิบนาที กลายเป็นสองชั่วโมงครึ่ง (เลเดอรัค, 2555: 49)

ศาสตราจารย์ใช้เวลาอยู่หลายเดือนในการไปเยี่ยมผู้บัญชาการ และใช้เวลาไปกับการพูดคุยเรื่องบทกวีและปรัชญา กระทั่งได้รับความไว้วางใจกันพอที่จะพูดคุยประเด็นเกี่ยวกับการยุติการสู้รบ การวางอาวุธ เมื่อพูดถึงประเด็นการวางอาวุธ ผู้บัญชาการก็ถามว่า

"ถ้าผมวางอาวุธ ไปที่ดูซานเบ[6]กับคุณ คุณจะรับประกันความปลอดภัยและชีวิตผมได้มั้ย" ความเงียบมาเยือนระยะหนึ่ง ก่อนที่จะตอบว่า

"ผมจึงพูดความจริงกับสหายขุนศึกและนักปรัชญาว่า ผมไม่อาจรับประกันความปลอดภัยของคุณได้...

แต่ผมขอรับประกันอย่างนี้ ผมจะเคียงบ่าเคียงไหล่ไปกับคุณ ถ้าคุณตาย ผมก็ตายด้วย" (เลเดอรัค, 2555: 50)

[6] เมืองหลวงของทาจิกิสถาน

เรื่องเล่าจบลงด้วยเหตุการณ์ที่หลายสัปดาห์หลังจากนั้น ผู้บัญชาการและศาสตราจารย์ลงจากภูเขามาด้วยกัน และเมื่อพวกเขาได้พบกับรัฐบาล ผู้บัญชาการก็บอกว่า **“ที่ผมมาที่นี่ไม่ใช่เพราะรัฐบาลหรอกนะ ผมมาเพราะผมให้เกียรติและนับถือศาสตราจารย์ท่านนี้”**

เรื่องเล่าจากทาจิกิสถานทำให้เห็นพลังของมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ถักทอบนเส้นทางของการสร้างสันติภาพท่ามกลางการสู้รบในขณะนั้นและนำมาสู่การยุติสงครามกลางเมืองได้ในที่สุด

หากจะยึดตาม Lederach นักวิชาการที่ใช้เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือในการทำงานแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งอย่างได้ผลมาแล้ว เมื่อพิจารณาอย่างถ่องแท้มากขึ้นจะพบว่า คุณลักษณะเด่นของการเล่าเรื่อง คือกระบวนการร่วมมือร่วมใจ (Collaboration process) ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับผู้ฟังเรื่องเล่า ด้วยเรื่องราวประสบการณ์ของผู้เล่ากับผู้ฟังจะถูกปรับดัดแปลงผ่านกระบวนการถกเถียงพูดคุยที่ยืดหยุ่น เพราะการเล่าเรื่องก่อให้เกิดการสร้างสัมพันธภาพระหว่างนักวิจัย ในที่นี้คือ “ผู้ฟัง” กับ “กลุ่มผู้ให้ข้อมูล” นอกจากนี้ ความครบถ้วนของการเรียบเรียงประสบการณ์และการนำเสนอก็มีส่วนช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือได้ ข้อพิจารณาอีกประการที่สำคัญคือ คุณลักษณะธรรมชาติของเรื่องเล่าคือ การเปิดให้มีพื้นที่สำหรับการตีความหมาย (Moen, 2006) กล่าวอีกอย่างหนึ่ง เรื่องเล่า ไม่ได้ผูกขาดความหมายและการตีความ หากแต่เปิดให้ตีความได้อย่างอิสระขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการรับรู้ของผู้ฟัง และนั่นจึงหมายถึงว่าผู้ฟังมีอิสระที่จะรับฟัง ตีความ และนำเรื่องราวไปเล่าใหม่ได้ในโทนเสียงของตนได้ด้วย

อย่างไรก็ดี การตีความที่ขาดความเห็นอกเห็นใจ (empathy) อาจไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเล่าเรื่องและเรื่องเล่าที่ปรากฏในเล่มนี้ ทั้งคงไม่เป็นที่พึงประสงค์จากบรรดาผู้ที่เป็นเจ้าของเรื่องเล่า ด้วยกระบวนการรับฟังเรื่องเล่านั้นกระทำอย่างใส่ใจและใช้ทักษะกระบวนการฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าความหมายที่ซ่อนลึกเบื้องหลังถ้อยคำ สายตา และท่าทีที่บอกเล่า

อ่านและฟังเสียงเรื่องเล่ากับทฤษฎียู (U Theory)

เรื่องเล่ามีอารมณ์และท่วงทำนองของสุ้มเสียงอยู่ในตัวเอง การรับรู้และรับฟังเรื่องเล่าไม่ว่าจะผ่านตัวอักษรที่เป็นสื่อกลางหรือการได้รับฟังด้วยโสตประสาทการรับรู้ ย่อมทำให้เกิดความซาบซึ้งดื่มด่ำ และนำมาสู่ความเข้าใจถึงความหมายที่ซ่อนอยู่หลังเรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดจากประสบการณ์และความทรงจำของผู้เล่า ดังนั้น การจะอ่านให้ได้ยินสุ้มเสียงและตระหนักรับรู้ถึงเสียงแห่งมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ซ่อนเบื้องหลังหมอกควันแห่งความรุนแรงที่ถูกบดบังอาจประยุกต์แนวทางการฟังด้วยทฤษฎีตัวยูของ Otto Scharmer (2007, 2009) ที่ให้คำแนะนำสำคัญไว้ว่า “ท่าทีสามประการของจิตใจที่จะนำไปสู่การตระหนักรู้” ได้แก่

1.การเปิดความคิด ห้อยแขวนการตัดสินใจไว้ มองโลกด้วยสายตาคู่ใหม่

2.การหันเหความใส่ใจจาก ‘ด้านนอก’ มาสู่ ‘ด้านใน’ เป็นการเปิดใจ คือ ความสามารถที่จะเข้าอกเข้าใจ สามารถเห็นและเข้าใจสถานการณ์ผ่านมุมมองของคนอื่นได้

3.เปิดเจตจำนง คือความสามารถที่จะปล่อยวางสิ่งเก่าและปล่อยให้สิ่งใหม่ได้เข้ามา (ชาร์เมอร์, 2563:23 - 31)

ท่าทีและทักษะการฟังและสะท้อนย้อนคิดเป็นเรื่องสำคัญ ไม่เฉพาะต่อความเป็นผู้นำเท่านั้น หากแต่ยังสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อคนทำงานสร้างสันติภาพ โดยเฉพาะในบริบทที่มีความขัดแย้งร้าวลึกยาวนาน จนบ่อนทำลายมิตรภาพและความไว้วางใจของสังคมไปมากแล้วเช่นสังคมไทยและสังคมชายแดนใต้ ยิ่งกว่านั้นในกระบวนการสานเสวนาของโครงการ “การฟัง” ถือเป็นหัวใจสำคัญและต้องฝึกฝนเพื่อให้เราสามารถจะเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความหมายและโทนเสียงของบทสนทนา และในที่นี้ เสียงสนทนาได้บรรจุในรูป “เรื่องเล่า” ที่เกิดขึ้นจริงในระหว่างการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการมาแล้ว

Otto Scharmer นักทฤษฎีตัวยูพูดถึงการฟัง 4 ระดับ คือ โมเดลที่ถูกนำมาใช้เพื่อประเมินสภาวะของการฟัง (หรือคุณภาพของการฟัง) โดยเราจะสามารถพัฒนาการฟังของเราได้เมื่อตระหนักรู้ว่าเราอยู่ที่ระดับการฟังไหน และตระหนักรู้ว่าขณะที่เรากำลังฟังตอนนี้ คุณภาพการฟังของเราเป็นอย่างไร เมื่อรับรู้ถึงคุณภาพการฟังของตนเอง เราจะสามารถปรับเปลี่ยน และเพิ่มความใส่ใจในการฝึกปฏิบัติและฟังอย่างลึกซึ้งได้ นอกจากนี้ การฟัง 4 ระดับ ยังเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างมีความหมาย และมีคุณภาพทั้งในเชิงความสัมพันธ์ ในเชิงการเรียนรู้ และในเชิงการอยู่ร่วมกัน (Urbinner, 2019)

ระดับที่ 1 ของการฟัง Downloading

การฟังระดับที่ 1 เป็นการฟังในระดับที่เราได้ยินเสียงความคิดของตัวเองเป็นหลัก การฟังในระดับนี้จะมีการตัดสินที่เกิดจากความหมาย ความเชื่อ ความคิด ทัศนคติ แบบเดิมมาตัดสินและคัดแยกข้อมูลให้เราได้ยินเพียงบางด้าน ซึ่ง Michael Ray (cited in Scharmer, 2009: 42) ชี้ให้เห็นว่า อคติและการด่วนตัดสินจากประสบการณ์ความเชื่อเดิมของเรานั้นเป็นศัตรูตัวแรกที่ทำให้เราไม่ได้ยินเสียงอื่น ๆ ที่แตกต่างไป และเขาเรียกมันว่า Voice of Judgement (VOJ)

หลายครั้งการฟังในระดับที่ 1 นี้จะทำให้เราตอบรับหรือปฏิเสธอะไรจากความเชื่อเดิม เหมือนการ download ข้อมูลที่มีอยู่แล้วในตนเอง หากมีสิ่งใดที่ฟังดูเข้ากับชุดความเชื่อเดิมของเรา เราจะเลือกยืนยันและเห็นด้วยกับชุดข้อมูล ชุดความเชื่อนั้น แต่หากมีสิ่งใดที่ไม่เข้ากับชุดความเชื่อของเรา ไม่ว่าผู้พูด/ผู้เล่าจะแสดงออกหรือไม่ ท่าทีปฏิเสธหรือต่อต้านมักจะเกิดขึ้นภายในตัวเราเอง ซึ่งเป็นลักษณะของการเอาตนเองเป็นที่ตั้งเป็นศูนย์กลางแบบ **I-in-me หรือ ตัวฉันเองที่เป็นศูนย์กลาง** (Urbinner, 2019)

ระดับที่ 2 ของการฟัง Factual Listening

การฟังระดับที่ 2 เป็นการฟังที่จะหยุดความคิดภายใน หรือห้อยแขวนการตัดสิน (suspending) และได้ยินสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อสารออกมา ในการฟังระดับที่ 2 จะไม่เลือกรับฟังสิ่งที่ได้ยินผ่านมุมมอง ความเชื่อของตนเอง และจะปรับเปลี่ยนมุมมองไปยังผู้พูด มีความเป็นกลางมากขึ้นโดยอาจยึดจากข้อมูลหรือหลักฐานสนับสนุนความเชื่อต่าง ๆ

Otto Scharmer เรียกการฟังระดับที่ 2 ว่าการเปิดความนึกคิด (open mind) เพราะในการฟังระดับที่ 2 เราจะสามารถเข้าใจเนื้อหา แม้จะเป็นเรื่องที่เราเคยมีประสบการณ์มาก่อน หรือมีชุดความเชื่อเดิมอยู่แล้ว เป็นการมองด้วยสายตาแบบใหม่โดยการเอาเนื้อหาสิ่งที่ฟังเป็นที่ตั้งทำให้การฟังแบบนี้มีลักษณะแบบ **I-in-it หรือมีข้อมูลเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง** การฟังในขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในวงวิชาการหรือวงที่ใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริงมาโต้แย้งกัน (Debate) เป็นการฟังในระดับที่แต่ละฝ่ายต่างมีจุดยืนและถกเถียงในระดับความคิดและการใช้เหตุผลมากกว่าที่จะเอาใจไปจับอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูด

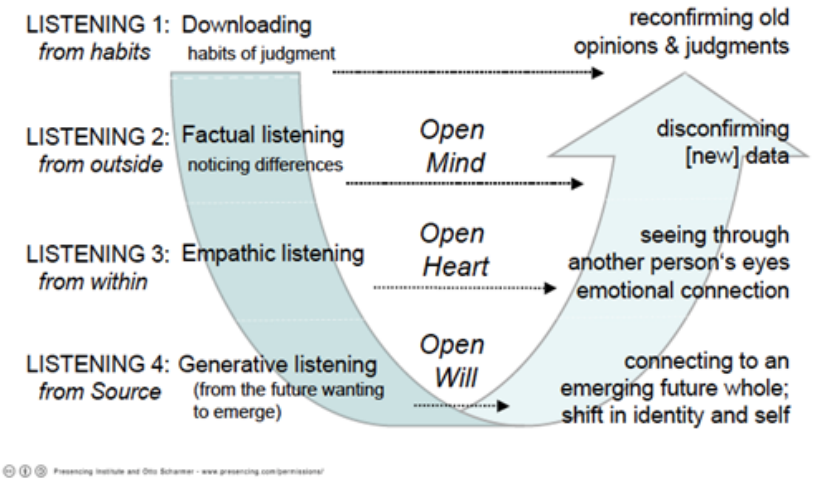
ระดับที่ 3 ของการฟัง Emphatic Listening

การฟังระดับที่ 3 เป็นการฟังที่จะเชื่อมต่อความรู้สึกและอารมณ์กับคนพูด โดยจะสามารถทำความเข้าใจกับผู้พูดได้ว่าเรื่องที่พูดมีความสำคัญอย่างไร แม้ว่าอาจไม่มีความถนัดในเรื่องนั้น ๆ แต่เราจะสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้พูด / ผู้เล่าได้ โดยเราเรียกลักษณะการฟังแบบนี้ได้ว่า **I-in-you เพราะเป็นระดับการฟังที่ทำให้เกิดการเปิดใจ (open heart)** ซึ่งทำได้ด้วยการที่เราใช้ใจฟังใจ

ในขั้นตอนนี้ บทสนทนาแบบสุนทรียสนทนา หรือการสานเสวนา (Dialogue) จะเป็นพื้นที่สำหรับการรับฟังอย่างใส่ใจและได้ยินเสียงของกันและกันมากขึ้น และเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญสำหรับการโอบรับอารมณ์ความรู้สึกทั้งของตนเองและผู้อื่น

ระดับที่ 4 ของการฟัง Generative Listening

การฟังระดับที่ 4 เป็นการฟังที่ฟังเสียงของสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยจะรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นแต่ละชั่วขณะ และปล่อยสิ่งเหล่านั้นให้ผ่านไป การอนุญาตให้สิ่งต่าง ๆ ได้ผ่านมา รับรู้การมีอยู่ของสิ่งนั้น ๆ อย่างเท่าทัน ซึ่งการฟังในระดับนี้เป็นการฟังที่อยู่กับปัจจุบันขณะ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นจากการไม่ยึดติดในความเป็นตัวตนและความกลัว จากการเปิดความตั้งใจหรือเจตจำนง (open will) จากการไม่ยึดติดในอดีตและกังวลในอนาคตที่จะเกิดขึ้น การฟังในระดับนี้จึงเรียกว่าเป็น generative listening เพราะสามารถทำให้การสนทนามีความคิดที่สดใหม่เกิดขึ้นได้ และแน่นอนว่าเป็นก้าวสำคัญที่จะนำไปสู่จินตนาการภาพอนาคต

ภาพ: ทฤษฎีตัวยู (U theory) Scharmer C. Otto.
ที่มา: http://www.isgimpact.com/2013/01/conversations-that-matter-part-1-listening-2/

ทฤษฎีตัวยูของ Scharmer ชี้ให้เห็นประโยชน์จากการฟังว่า จะนำไปสู่จินตนาการใหม่ ๆ หลังจากที่ได้รับฟังอย่างลึกซึ้งในการกำหนดภาพอนาคต โดยมีมุมมองของคนอื่นอยู่ในภาพนั้นด้วย (ดังภาพ)

ในแง่นี้ การฟังเรื่องเล่าของเพื่อนรักโดยใช้กระบวนการการฟังทั้ง 4 ระดับ จึงไม่เพียงแต่จะช่วยให้ได้ยินได้ฟังเรื่องราวอันมีชีวิตชีวาแล้ว ยังทำให้ได้โอบรับอารมณ์ความรู้สึกจากเรื่องราวที่น่าประทับใจหลายเรื่องที่ทั้งเป็นการทบทวนและชวนให้เห็นภาพอนาคตที่เป็นไปได้ร่วมกัน

หากเชื่อตามแนวทางของนักสร้างสันติภาพ จอห์น พอล เลเดอรัค และการฟังด้วยทฤษฎีตัวยูแบบชาร์มเมอร์แล้ว เรื่องเล่าและการเล่าเรื่องในส่วนต่อไปซึ่งจะนำเสนอเรื่องเล่าหลายเรื่องน่าจะมีส่วนช่วยให้สังคมไทยได้เห็นโอกาสที่จะสร้างความปรองดองสมานฉันท์ได้บ้าง

ตอนที่ 2

เรื่องเล่าของเพื่อนรัก
นักถักทอสันติภาพ

Anthony Giddens (1991: 96 อ้างถึงใน นรินทร์ สังข์รักษา, 2561:5) ได้อธิบายว่า เรื่องเล่า (narratives) ได้บรรจุเอาอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตน และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองของผู้เล่าเอาไว้ในนั้นด้วย ดังนั้น การจะเข้าใจเนื้อหาและความหมายที่ซ่อนอยู่ใน“การเล่าเรื่อง” จึงต้องทำความเข้าใจผู้เล่าและบริบทแวดล้อมซึ่งมีผลต่อการเล่าเรื่องและการประกอบสร้างเรื่องเล่าให้ชัดเจนมากขึ้น ดังนั้น เรื่องราวที่จะนำเสนอต่อไปนี้ ผู้วิจัยจึงพยายามอย่างยิ่งที่จะให้ข้อมูลในส่วนที่เป็นบริบทเพื่อเสริมภาพความเข้าใจเรื่องเล่าเป็นการเพิ่มเติม

สำหรับเรื่องเล่าที่สะท้อนในเล่มนี้ ล้วนเป็นเรื่องราวที่มาจากการค้นพบว่า คือ “ต้นทุนทางสังคม” ที่จะนำไปสู่โอกาสฟื้นฟูความสัมพันธ์และเชิญชวนเป็นข่ายใยแรงต้านความแตกแยกและการเข้าใจผิดในสังคมไทยที่เปราะบาง เพราะถูกภัยความขัดแย้งรุนแรงจู่โจมมานาน การเล่าเรื่องและเรื่องเล่าในที่นี้จึงพยายามรักษาถ้อยคำของผู้เล่าไว้ให้ได้มากที่สุด เพื่อยืนยันถึงเสียง ตัวตน และความในใจที่ถ่ายทอดผ่านตัวอักษรของผู้คนที่มีชีวิตสัมพันธ์กับเรื่องราวที่มีอยู่จริง

เรื่องเล่าการอยู่ร่วมกัน

สำหรับคนที่ไม่เคยเดินทางไปเยือนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาก่อน ไม่ว่าจะก่อนปี 2547 หรือหลังจากนั้น เสียงล่ำรือถึงชายแดนใต้แทบไม่เคยมีทำนองการบอกเล่าอื่นใดนอกจากความโหดร้าย ป่าเถื่อน น่ากลัว และเต็มไปด้วย “แขก” หรือ “มุสลิม” ซึ่งไม่ควรจะสัมพันธ์ด้วย หากแต่ความเป็นจริงของชายแดนใต้เป็นอย่างไรกันแน่ เรื่องเล่าของพระภิกษุรูปหนึ่งน่าจะฉายภาพให้ได้พอสังเขป

จีนยิกไทย ไทยยิกแขก ในการรับรู้ของ "ก้อนอิฐ"

อาตมาภาพเกิดที่จังหวัดตรัง ท่ามกลางครอบครัวคนไทยในสังคมชาวไทยเชื้อสายจีนในตลาด มีพ่อเป็นข้าราชการเล็ก ๆและแม่ค้าขายฐานะปานกลาง เรียนโรงเรียนประจำจังหวัดมีเพื่อน ๆ ที่มีความหลากหลายทั้งศาสนา ความเชื่อ ฐานะครอบครัว แต่ในความเป็นเด็ก ๆ เรื่องเหล่านี้ไม่ได้เป็นเส้นกั้นให้เรามาเล่นฟุตบอลหลังเลิกเรียนทีมเดียวกัน เราเริ่มเรียนรู้ความคิดความเชื่อที่แตกต่างกันผ่านการไปกินข้าวบ้านเพื่อน เมืองตรังเป็นเมืองนักกิน เมื่อมีงานพิธีเรารู้แต่ว่าจะมีของกินอร่อย ๆ ถ่ามเล้งชวนไปกินผัดหมี่กับเป็ดพะโล้หลังตรุษจีนที่บ้าน ซอและชวนไปกินตูปะซูตงหมึกยัดไส้กับแกงแพะช่วงรายอ หรือยุ้ยชวนไปกินบุฟเฟต์งานคริสต์มาสที่โบสถ์แถวบ้าน แล้วไปร้องเพลงกัน ในขณะที่เราก็ชวนเพื่อน ๆ ไปกินขนมพองหนมเจาะหูที่ยายทำช่วงเดือนสิบ

ที่เล่าไปข้างต้นนี้เป็นภาพที่คิดถึงเมื่อตอนยังเด็ก ๆ การไปกินข้าวบ้านเพื่อนทำให้เห็นภาพ ๆ หนึ่งที่ครูได้เล่าวิถีชีวิตของคนบ้านเราด้วยคำกลอนว่า ***"จีนยิก[7] ไทย ไทยยิกแขก แขกยิกลิง ลิงวิ่งลงทะเล"*** *เป็นสำนวนเปรียบเทียบว่า คนไทยแต่เดิมอาศัยในกลางเมือง เมื่อคนจีนมาก็ชอบค้าขายแลกเปลี่ยน อยู่ใกล้กัน พูดคุยเสียงดัง คนไทยด้วยนิสัยรักสงบ อิสระเลยปลีกตัวไปอยู่ชานเมือง เมื่อออกมาชานเมืองมาเจอครอบครัวมุสลิมที่มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์จึงไปอยู่ริมทะเล และลิงเลยพาฝูงหนีไปอยู่เกาะ* ***ตอนนั้นเราก็สงสัยว่าใครเป็นคนคิด ทั้งที่ภาพที่เราเห็นคือเขาก็อยู่ด้วยกันนี่ แม้บ้านจะตั้งกันคนละแห่งแต่ก็ไปมาหาสู่กันตลอด ไม่เห็นใครไล่ใครเหมือนที่ครูสอนเลย***

เมื่อโตขึ้นมา อาตมาก็เข้าเรียนต่อที่มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ หาดใหญ่ สี่ปีในรั้วมหาวิทยาลัย นอกจากการเรียนแล้ว โลกกิจกรรมทำให้เปิดหูเปิดตามาก ได้ออกไปพบเจอผู้คน ทำให้เห็นถึงโครงสร้างสังคมถูกจัดวาง กำหนดบทบาท ให้คุณค่าของที่ต่างกัน

[7] ยิกภาษาใต้แปลว่าไล่

ยังจำได้ไม่ลืมถึงวิชาหนึ่งที่ไปเลือกเรียนนอกสาขาจากชื่อที่แปลก เตะหู ชื่อวิชาคนชายขอบ แล้วต้องไปติดตามชีวิตคนในโรงฆ่าสัตว์ คุยถึงมุมมองต่อการงาน โลกทัศน์ต่อชีวิตและคุณค่าทางศีลธรรมที่เขาเลือกสมาทาน คุณลุงท่านนั้นทำให้เห็นว่าสำหรับบางคนชีวิตไม่ได้มีทางเลือกให้เลือกมากนัก และดีของเราแต่ละคนไม่เหมือนกัน ลุงพูดคำหนึ่งว่า บางทีถ้าลุงต้องยอมตกนรกสักคนเพื่อนให้ลูกเมียไม่อดตายลุงก็ยินดี พวกเราที่ไปทำรายงานด้วยกันต่างจุกในลำคอที่ได้ยินประโยคนี้ และจากโปรเจคนี้เราก็ได้ทำชมรมที่มีโอกาสลงไปทำโครงการกับกลุ่มเพื่อนนักศึกษาจากทั่วประเทศที่ลงพื้นที่ไปเรียนรู้ความจริงจากชาวบ้านหลังเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะ

ในปี 2550 เราได้เจอเพื่อนชมรมมุสลิมที่ปัตตานี ไปโรงเรียนปอเนาะพ่อมิ่ง ไปคุยกับอิหม่ามที่มัสยิดกรือเซะ ช่วงที่บีบหัวใจที่สุดคือตอนไปโรงเรียนอิสลามบูรพาที่นราธิวาส (ปัจจุบันปิดทำการเรียนการสอนแล้ว) ครูใหญ่ดีใจมากที่เราไปเยี่ยมให้กำลังใจ ท่านเล่าว่า หลวงเคยบอกว่านราธิวาสเป็นจังหวัดที่มีเด็กได้รับการศึกษาน้อยที่สุด ท่านจึงทุ่มเททั้งชีวิตกว่าสามสิบปี พัฒนาการศึกษาท่ามกลางความขาดแคลน พยายามชักจูงให้เด็กออกมาจากทางที่ไม่ถูกต้อง แม้โรงเรียนจะถูกกล่าวหาว่าเป็นอั้งยี่ ซ่องโจร เป็นที่ประกอบอาวุธ โดนเหมารวม จนตอนนี้เด็กที่เรียนจบชั้น ม.ปลายกว่าร้อยคนยังไม่มีที่เรียน เพราะพอไปสมัครเรียนที่อื่น ครูที่อื่นเขาก็ว่า มาจากโรงเรียนโจร เป็นโจรมา ความรู้สึกในใจเขาแย่นะ สุดท้ายเขาก็เสียทั้งโอกาสอนาคต ครูสรุปว่าสุดท้ายเด็ก ๆ จึงไปต่อได้แค่สามที่คือ ค่ายทหาร มาเลเซีย แล้วก็กุโบร์

ความเป็นมุสลิมที่ถูกกดทับตีตรากับภาพที่เราได้พบในการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยแตกต่างกัน ผู้เขียนมีเพื่อน น้องรหัส และ ก๊ะร้านอาหารร้านโปรดที่น่ารัก คือ ร้านซามีย์ คิทเช่น ก๊ะ[8]เป็นแม่ค้าที่ใจดี ตักข้าวให้เด็ก ๆ จานใหญ่มาก จานหนึ่งทานตอนเที่ยง บางครั้งอิ่มไปข้ามวัน เมนูขวัญใจเด็ก ๆ คือไก่ผัดน้ำพริกเผาที่ทั้งอร่อยและเยอะ คือถ้าร้านอื่นต้องสั่งกับข้าวสามอย่าง แต่ร้านก๊ะนี่อย่างเดียวก็พูนจานแล้ว เคยถามก๊ะว่าแกขายแบบนี้ได้กำไรไหม ก๊ะตอบว่า แกส่งลูก ๆ เรียนจบหมดแล้ว ตอนนี้เลยทำงานเหมือนได้ไม่เหงา มีกำไรนิดหน่อย แล้วแทบทุกครั้งที่ไปซื้อข้าวร้านแก แกชอบสังเกต ถ้าเด็กคนไหนที่ไปซื้อพกลูกเหรียญมาก ๆ ไปซื้อ บางทีแกก็ไม่เอาตังค์ แกว่าวันนี้แกเลี้ยง แต่เราว่าแกคงรู้ว่าช่วงปลาย ๆ เดือน เด็กคนนั้นคงลำบาก บางคนรวมถึงเราด้วย บางทีไปกินช่วงค่ำ ๆ คนไม่เยอะ แกก็ให้ตักเองเลย

มีเรื่องหนึ่งที่เรารู้สึกอยู่ในใจลึก ๆ มานาน คือ หลาย ๆ ครั้งที่ไปสั่งข้าว ระหว่างที่ตักแกงก๊ะมักถามว่า “วันนี้เรียนเป็นไงบ้าง เหนื่อยมั้ย” คำสั้น ๆ แต่สัมผัสไปที่ส่วนลึกในใจเรามาก ว่ายังมีอีกคนที่เป็นห่วงเราอยู่ ทั้งที่เขาไม่ต้องสนใจก็ได้ เป็นพลังใจมาก ๆ ร้านข้าวที่ไม่ได้กินแค่อาหารแต่หล่อเลี้ยงหัวใจด้วย ตอนเรียนจบใส่ชุดครุยมาขอถ่ายรูปกับก๊ะ กำลังตักแกงยุ่ง ๆ อยู่ พอเห็นเรา ก๊ะรีบไปทาลิปสติกแล้วมาถ่ายรูป ก่อนตักข้าวให้ ก๊ะบอกว่าแกไม่มีช่อดอกไม้จะให้ มีแต่ข้าวจานนี้ที่จะให้เรามีแรงไปเข้าพิธีได้ตลอดวัน เป็นมื้ออาหารที่ไม่เคยลืมเลย

8 คำเรียกผู้หญิงมุสลิมแบบติดปากมีความหมายว่า “พี่สาว” คล้าย ๆ กับที่ในสังคมไทยเรียกผู้หญิงว่า “เจ้”

ปัตตานี : ดินแดนแห่งมิตรภาพ

ปัตตานีเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางแห่งความหลากหลายทางอารยธรรม เป็นพื้นที่ที่ผู้คนต่างศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติมาหลายร้อยปี วัดวาอารามโบราณสถานเก่าแก่ มัสยิด สุสาน และศาลเจ้าของชาวจีน อาคารบ้านเรือนของโปรตุเกส ร้านค้าของชาวซิกข์ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากวัดตานีนรสโมสร[9] รวมถึงโบสถ์คาทอลิกหลักเก่าและชุมชนชาวประมงคาทอลิกที่ตั้งอยู่ในซอยเดียวกับมัสยิดกลางจังหวัดปัตตานีในช่วงแรกที่เข้ามาอยู่ในปัตตานีก่อนที่จะย้ายออกไป (พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์, 2556) เหล่านี้ล้วนถือเป็นต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญต่อการนำมาใช้ในการสร้างสันติภาพและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมมากกว่าที่จะหยิบใช้ความแตกต่างเพื่อสร้างความขัดแย้งแบ่งแยกในสังคม

[9] ตลอดจนโบสถ์คริสต์หลายแห่งที่เข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่มากกว่า 50 ปีเท่าที่มีการบันทึกไว้ เหล่านี้ล้วนเป็นหลักฐานชั้นดีถึงการมีอยู่ของผู้คนที่หลากหลาย

วัดตานีนรสโมสร และ โรงเรียนเทศบาลในพื้นที่วัด

"ท่านเจ้าคุณชรัช" หรือพระสิริจริยาลังการ[10] (ชรัช อุชุจาโร) พระภิกษุผู้ซึ่งเกิดและเติบโตในพื้นที่ชายแดนใต้ จ.ยะลา เป็นพระสายปฏิบัติจากวัดช้างไห้ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า "วัดหลวงปู่ทวด" ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะจังหวัดปัตตานีและเจ้าอาวาสวัดตานีนรสโมสร พระอารามหลวงซึ่งเป็นวัดที่อยู่ในเมืองปัตตานี ด้วยความที่ท่านเป็นผู้ใฝ่รู้และมุ่งมั่นทำงานพัฒนาอย่างไม่หยุดหย่อน เป็นผู้ที่เห็นความเป็นไปและเข้าใจวิถีการอยู่ร่วมกันของผู้คนในชายแดนใต้ตลอดมา จนได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

ความที่เกิดและเติบโตในยะลา แต่ไปเรียนหนังสือในนราธิวาสและกลับมาทำงานในปัตตานี ทำให้คุ้นเคยต่อสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นอย่างดี จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม ส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะผ่านระบบการศึกษาที่เปิดกว้างให้มีพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนพุทธ - มุสลิม และแม้กระทั่งนักเรียนที่เป็นลูกหลานแรงงานข้ามชาติซึ่งติดตามผู้ปกครองที่มาทำงานในธุรกิจประมงและแรงงานในอุตสาหกรรมอื่น ในจังหวัดปัตตานี ได้อาศัยโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดแห่งนี้เป็นที่ศึกษาเล่าเรียนทั้งวิชาความรู้และแลกเปลี่ยนวิถีวัฒนธรรม สร้างความรู้จักและผูกพันเป็นเพื่อนกันตั้งแต่เด็ก ท่านเป็นผู้มีทักษะไหวรู้เท่าทันทางวัฒนธรรม (Cultural Literacy)[11] (Hirsch, 1987) และให้ความสำคัญกับการคลี่คลายความเข้าใจผิดทางวัฒนธรรม ท่านเล่าให้ฟังว่า

มีครั้งหนึ่งที่มีประเด็นเกิดขึ้น คือ ครูมุสลิมคนหนึ่งไปบอกเด็กพุทธว่า "ห้ามเอาอาหารที่มีหมูเข้ามากินในห้องเรียน" ทำให้เป็นประเด็น

[10] อดีตเจ้าคณะจังหวัดปัตตานี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นรองเจ้าคณะภาค 18 หนใต้ ดูแล 6 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ได้แก่ พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

[11] ความสามารถในการเข้าใจความละเอียดอ่อนไหวทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว

ละเอียดอ่อนอีกครั้งหนึ่ง เพราะเด็กคนนั้นกลับไปบอกผู้ปกครอง และผู้ปกครองก็มาบอกท่านเจ้าคุณ

ก็เลยเรียกผู้อำนวยการโรงเรียนและครูมุสลิมท่านนั้นมาพูดคุยพร้อมกันทันที เพื่อไต่ถามที่มาที่ไป และได้ความว่า ที่ครูมุสลิมคนนั้นบอกไม่ให้นักเรียนพุทธเอาหมูมากิน เพราะนักเรียนมุสลิมจะมาขอชิมด้วย ท่านเจ้าคุณจึงบอกว่า ถ้าเช่นนั้น ต้องสอนนักเรียนมุสลิมให้ควบคุมตัวเองอยู่ในวัตรปฏิบัติของอิสลาม ไม่ใช่มาห้ามวิถีการกินของเด็กพุทธ และด้วยเหตุที่ท่านทราบดีว่าเรื่องนี้ละเอียดอ่อนเพียงใด จึงจำเป็นต้องมีมาตรการที่ชัดเจนออกมาทันที เนื่องจากความรู้สึกที่นักเรียนและผู้ปกครองชาวพุทธมีต่อกันต่อครูมุสลิมท่านนั้นเกิดรอยร้าวขึ้นแล้ว การจะเรียนสอนกันอยู่ด้วยกันในชั้นเรียนเดียวกันจะสร้างความอึดอัดให้ทั้งสองฝ่าย (พระสิริจริยาลังการ, 11 กันยายน 2563)

ท่านเล่าต่อว่า

เมื่อพูดคุยกันจนเข้าใจดีแล้ว ท่านเจ้าคุณจึงขอให้ครูท่านนั้นย้ายไปสอนที่ชั้นเรียนอื่นก่อนเพื่อให้ทุกฝ่ายสบายใจ แล้วสลับครูท่านอื่นมาสอนที่ชั้นเรียนนี้แทน ทั้งครูมุสลิมท่านนั้นและผู้อำนวยการต่างก็เข้าใจดี และยินดีทำตามคำขอ (พระสิริจริยาลังการ, 11 กันยายน 2563)

การตอบสนองอย่างรวดเร็วของท่านเจ้าคุณในครั้งนี้ ช่วยรักษาความรู้สึกของทั้งครู นักเรียน และผู้ปกครองที่เป็นพุทธและมุสลิมไว้ได้ และทำให้นโยบายการอยู่ร่วมกันเป็นพหุวัฒนธรรมระหว่างนักเรียนพุทธ - มุสลิมในโรงเรียนแห่งนี้ ยังคงดำเนินต่อไปได้ ประกายความหวังแห่งการอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันระหว่างคนพุทธและมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ยังคงปรากฏอยู่ในหลากหลายแห่ง ในดินแดนนี้ และเป็นประตูบานแรกที่เผยให้เห็นมิตรภาพและความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างเพื่อนต่างศาสนาในพื้นที่ปัตตานี

เรื่องเล่าจากความทรงจำของอิหม่ามฮะยีรุสดี

เรื่องราวต่อไปนี้เป็นเรื่องของอิหม่ามฮะยีรุสดี ดือรอเซะ จากมัสยิดบ้านดอนยาง (ตะวันออก) หมู่ 4 ต.บางเขา อ.หนองจิก จ. ปัตตานี บริเวณแถบบ้านดอนยาง ซึ่งปัจจุบันขยายมัสยิดออกเป็น 4 มัสยิด มัสยิดบ้านดอนยาง (เหนือ) มัสยิดบ้านดอนยาง (กลาง) มัสยิดบ้านดอนยาง (ตะวันออก) และมัสยิดบ้านดอนยาง (ตะวันตก) เราพบกันที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เมื่อได้ฟังว่าเรามาทำงานเกี่ยวกับการถักทอสายสัมพันธ์ระหว่างคนพุทธและคนมุสลิม ท่านอิหม่ามฮะยีรุสดี ก็รีบเล่าให้ฟังว่า ที่หมู่ 4 ของท่านมีคนมุสลิมอยู่ราว 200 คน มีคนพุทธ 20 กว่าครัวเรือน

> *ในอดีตราว 20 กว่าปีก่อน เวลามีประเพณีหรือพิธีใด ๆ ในหมู่บ้าน ทั้งชาวพุทธและมุสลิมจะมาร่วมกิจกรรมกัน เมื่อจะมีการกินอาหารร่วมกัน คนพุทธก็หิ้วไก่ตัวเป็น ๆ (ทำท่าประกอบ - เอาไก่หนีบรักแร้มา) มาให้มุสลิมเชือด เพื่อให้ไก่นั้นฮาลาล คือเชือดถูกต้องตามหลักการของอิสลาม แล้วก็วิ่งเอากลับไปปรุง คนมุสลิมที่มาร่วมกิจกรรมในพิธีจะได้กินอาหารด้วยกันได้ ((อิหม่ามรุสดี, 10 กันยายน 2563)*

อิหม่ามเล่าต่อไปอีกว่า ปัจจุบัน**ปฏิสัมพันธ์แบบนี้มีน้อยลง** แต่ทั้งสองกลุ่มก็ยังคงไปมาหาสู่ “ไปกินเหนียว (งานแต่งงาน) ด้วยกัน ใครมีงานก็ข้ามมาบอกกัน และยังมีกิจกรรมร่วมกันอยู่บ้างเมื่อสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานีจัดกิจกรรม”

ส่วนประเพณีอื่น ๆ ที่เชื่อมร้อยคนพุทธและมุสลิมเข้าด้วยกันก็ยังคงมีบ้าง เช่น

> *ประเพณีปีใหม่ของอิสลาม คนมุสลิมกวนอาซูรอแล้วยังมีการนำไปให้คนพุทธเป็นน้ำใจไมตรีอยู่เช่นกัน ส่วนคนพุทธก็จะให้น้ำตาล มะพร้าว ลาบู ข้าวโพด ถั่วเขียวแก่คนมุสลิมเป็นปกติ*

เมื่อมีงานแต่งงาน หรือที่เรียกกันว่า “กินเหนียว” คนพุทธ – คนมุสลิม ยังมีการประสานงาน และเชิญกันไปมาอยู่ เด็ก ๆ ที่หมู่บ้านก็ยังพอรู้จักกันอยู่ เด็กผู้ชายพุทธ - มุสลิมมีการเล่นบอลของเทศบาลด้วยกัน ส่วนเด็กผู้หญิงพุทธ - มุสลิมก็เล่นวอลเล่ย์บอลหรือเปตองด้วยกัน (อิหม่ามรุสดี, 10 กันยายน 2563)

เป็นที่น่าเสียดายว่า หลังจากความรุนแรงที่ลุกโชนขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2547 สอดคล้องกับระยะเวลาที่อิหม่ามประมาณการว่าราว 20 ปีที่ผ่านมา ที่ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ – มุสลิมในพื้นที่ยังดีอยู่มากกว่าปัจจุบัน พื้นที่ปฏิสัมพันธ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เคยดำเนินกันเองโดยคนในพื้นที่ห่างหายไป ต้องอาศัยให้หน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมบ้าง องค์กรปกครองท้องถิ่นบ้าง จัดกิจกรรมขึ้นมาเพื่อให้ทั้งพุทธ – มุสลิม ได้มาพบปะร่วมกิจกรรมกัน

"ครูไข่แลน" พุทธ - คริสต์ - อิสลาม สัมพันธ์

จากมัสยิดบ้านดอนยางเพียง 8 กิโลเมตร มีวัดพุทธเก่าแก่แห่งหนึ่ง เดิมกล่าวกันว่าเป็นวัดที่มีทั้งชาวพุทธและมุสลิมเข้าออกกันอย่างคึกคัก แต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา แม้จะไม่เคยมีเหตุการณ์ความรุนแรงที่ก่อความเสียหายร้ายแรงโดยตรงต่อชุมชน แต่ก็มีเหตุการณ์ที่ท้าทายความสัมพันธ์อยู่บ้าง เช่น เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2559 มีคนร้ายวัยรุ่นจำนวน 2 คนขับขี่รถจักรยานยนต์มาขว้างระเบิดเข้าไปในร้านค้าของประชาชน (ชาวพุทธ) ริมกำแพงวัดมุจลินทวาปีวิหาร แต่ระเบิดไม่ทำงาน จึงไม่มีผู้ใดได้รับบาดเจ็บ วันเดียวกันนี้เองที่วัดปิยามุมัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี คนร้ายปาระเบิดใส่ที่ทำการสหกรณ์รวมพลังของชุมชนซึ่งอยู่หน้าวัดปิยามุมัง แรงระเบิดทำให้อาคารสหกรณ์พังเสียหายทั้งหลัง อาคารของหน่วยงานราชการ อาคารของรัฐวิสาหกิจชุมชน รวมถึงโรงเรียนประจำชุมชน และบ้านเรือน 10 หลัง ได้รับความเสียหาย และมีผู้บาดเจ็บ (บีบีซีไทย, 2559) เหตุการณ์ทำนองนี้เกิดขึ้นครั้งใด ล้วนสั่นคลอนความไว้วางใจและส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่างศาสนาและต่างความเชื่อทุกครั้งไป

กระนั้น สำหรับเพื่อนที่เกิดและเติบโตมาข้างวัดอย่างครอบครัวชาวพุทธที่มีลูกชายนับถือศาสนาคริสต์ และเป็นผู้นำสมาคมคริสตชนปัตตานีซึ่งรวมสมาชิกทั้ง 3 จังหวัดเข้าด้วยกัน ความรุนแรงไม่ได้ทำให้ครอบครัวของเขาหย่อนความสัมพันธ์กับเพื่อนพุทธลงเลย ยิ่งกว่านั้น เขายังเป็นเพื่อนทำงานกับพระครูอุดมธรรมาทร (ท่านมุก) เจ้าอาวาสวัดปิยามุมัง ที่อยู่ห่างออกไปคนละอำเภอด้วย และเป็นคนที่ถ่ายรูปร่วมกับพระภิกษุ “ท่านมุกและผู้นำอิสลาม” แต่ต่อมา “ภาพนั้นถูกทำลายคนร้ายทำลายตรงศรีษะของท่านมุก” (สัมภาษณ์ผู้นำคริสต์, 31 พฤษภาคม 2564)

เมื่อกล่าวถึงต้นทุนความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างศาสนาในพื้นที่ก่อนที่จะมีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้นในระลอกปี 2547 ผู้นำศาสนาคริสต์สะท้อนว่า “เป็นความทรงจำที่ดี” และเรื่องราวที่แม้จะผ่านวันเวลาไปนานเท่าใด แต่ทุกครั้งที่ได้ยินเรื่องเล่าก็เห็นภาพความทรงจำที่เป็นสายใยสัมพันธ์ระหว่างพุทธ – มุสลิม และคริสต์ใน

อดีต ที่ยังสามารถจะนำมาเล่าขาน เป็นตำนานที่พึงสืบสานไว้ให้คงอยู่ต่อไปตราบเท่านาน เพื่อให้คนรุ่นลูกหลานได้เห็นว่า ผู้คนที่อยู่มาก่อนหน้ามีวิถีอยู่ร่วมกัน

เรื่องราวที่จะเล่าต่อไปนี้ เป็นเรื่องราวที่ผู้นำชาวคริสต์เล่าถึงสมญานามที่เพื่อนบ้านมุสลิมตั้งให้พ่อของเขา

ครูไข่แลน[12]

พ่อแม่ผมเป็นครู ผมเองรู้จักคนในพื้นที่เยอะ ครูที่มาทำงานจะอยู่ใกล้บ้าน ทำให้เรารู้จักชุมชน เวลามีอะไรเขาจะแบ่งปันกัน อยู่ใกล้ทะเลก็มาแลกเปลี่ยนเรื่องปลา บ้านเราป่าไม้อุดมสมบูรณ์ บางทีมีสัตว์ป่าที่เขาทาน (กิน) บางอย่างที่ชาวมุสลิมทาน (กิน) ไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น เป็นเรื่องตลกที่เขาหาตัวเงินตัวทอง บ้านเราเรียกแลน แต่พี่น้องมุสลิมจะไม่ทาน ผิดหลักศาสนาเพราะเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เขาดีกับพ่อและแม่ผมมาก เนื่องจากแม่เป็นครูโรงเรียนรัฐบาล พ่อเป็นครูที่โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในปอเนาะ แต่สอนภาษาไทยเนื่องจากเมื่อก่อนพ่อเป็นครูโรงเรียนรัฐบาล แล้วเขาดื่มเหล้าเยอะจึงลาออก แต่เขาได้บำนาญ เหตุการณ์นี้ก่อนเกิดผมอีกนะ นานมากแล้ว พอเลิกเหล้าได้เขาก็กลับมาอยากเป็นครูต่อ ทีนี้ก็ไปเป็นครูเอกชน ซึ่งก็จะมีรายละเอียดอีกอย่างหนึ่ง เป็นครู สช.[13]ก็จะเป็นอีกลักษณะหนึ่ง แต่ตรงที่เป็นข้าราชการครูนั้นเขารับบำนาญไปแล้ว ทีนี้มาเป็นครูของโรงเรียนรัฐบาล แต่เป็นครู สช. มีเงินเดือนเหมือนกัน ก็เลยได้สองแบบ พ่อเขายังโม้ให้ฟังเลยเมื่อก่อน เป็นคนในประเทศไทยที่ได้ทั้งบำนาญและเงินเดือนต่อ อยู่ในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ทำให้รู้จักเด็กนักเรียน รู้จักพ่อแม่ ทีนี้ บางทีมุสลิมพอเจอแลนเขาอยากจับ แต่ด้วยข้อจำกัดทางศาสนา เขาก็จะมาหาพ่อ มาตะโกนหน้าบ้านว่าเขาเจอไข่ตัวแลน “ครู ๆ ไข่แลน” คนเลยแซวพ่อว่า “ครูไข่แลน” เราก็ไม่เข้าใจ แต่พอแม่มาเล่าให้ฟังตอนหลังเป็นเรื่องตลกเรื่องขำ นี่เป็นตัวอย่างหนึ่ง แม่ผมเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี สอนเด็ก รักเด็ก ทำให้พ่อแม่เขาประทับใจ เวลาเกิดปัญหาเขาจะไปถึงบ้านเลย โรงเรียนอยู่

[12] คนภาคใต้เรียก “ตะกวด” ว่า “แลน” ซึ่งเป็นคนละชนิดกับตัวเงินตัวทอง

[13] สช. ย่อมาจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

บางตาวา[14] ใกล้กับพื้นที่บ้าน ผมที่อยู่โคกจันทร์ ไม่ไกลกันมาก ตอนนี้เขาเกษียณแล้ว แม่ผม 78 ปี แต่เขายังแข็งแรงนะ เวลาเขาไปตลาดก็จะเจอนักเรียนที่เคยสอน บางทียังเจอพ่อแม่นักเรียน ก็จะให้ปลาให้อะไร เป็นครูในไม่กี่คนที่นักเรียนยังจำได้ แล้วรักมาก

เวลาเกิดปัญหา พื้นที่ที่ผมอยู่เยอะมากเพราะเป็นพื้นที่สีแดง สุ่มเสี่ยง ในปอเนาะที่พ่อผมสอนก็เป็นจุดพักของกลุ่มคนที่คิดไม่ดี เขาทราบ จะคอยบอก ครูอย่าไปตอนนี้นะ มีบ้างแต่ไม่บ่อย ทำให้เรารู้ การที่เราดี พ่อแม่เราเป็นครู ทำให้เหตุการณ์บางอย่างรู้ว่าจริง ๆ แล้ว คนมีจิตใจดีกันเป็นส่วนใหญ่ มีคนที่ไม่หวังดีแค่ไม่กี่คน แต่เขาก็ทราบไง เพราะว่าจะเป็นคนแปลกหน้าเข้ามาในพื้นที่ เขาก็จะเตือนกันว่า "ครู ๆ ช่วงนี้อย่ามาตรงนี้นะ" ทำให้เราเห็นภาพความมีน้ำใจ การช่วยเหลือ การปกป้องในเชิงการบอกกล่าว เขาก็รักเรา นี่คือภาพที่ดี

ส่วนตัวผมเอง เนื่องจากพ่อแม่เป็นแบบนี้ ทำให้ผมมีโอกาสได้สัมพันธ์กับเพื่อนทุกศาสนา ได้เล่น ได้เตะฟุตบอลกับพรรคพวกเพื่อนฝูง ซึ่งก็ดีต่อกันมาก ทั้งในพื้นที่ที่บ้านเราอยู่ โรงเรียนที่เรามาเรียน สมัยมัธยมต้น ผมเรียนเดชะฯ เตะฟุตบอลด้วยกัน มีความสนิทสนมกัน พอเราเป็นคนหนึ่งที่เข้ามามีส่วนช่วยเหลือสังคม บางทีเรามาเสวนา มาพูดคุย เจอพรรคพวกเพื่อนฝูง มาเป็นผู้ดำเนินการการเสวนา ก็ซักถามกัน เช่น ถามผมว่า "อ้าว เมื่อก่อนเป็นพุทธ แล้วเดี๋ยวนี้มาเป็นคริสต์" ก็ถามกันบนเวทีกันเลย อะไรแบบนี้ ทำให้เรารู้เบื้องหลังกัน และเราก็เล่าสู่กันฟัง ทำไมเราถึงเข้าใจปัญหา ทำไมถึงคุยได้ ก็เพราะเราอยู่ในความแตกต่าง พ่อแม่เป็นพุทธ เราก็เคยเป็นพุทธ แล้ววันหนึ่งพอเราเป็นคริสต์ เราก็เข้าใจภาพเป็นคริสต์ ทีนี้เราอยู่ชุมชนมุสลิม เราก็อยู่กันได้ ทำให้เห็นภาพหมด มองภาพแบบมองจากด้านบนครบทุกองค์ประกอบ ทำให้สามารถวิเคราะห์บางอย่างได้ในระดับหนึ่ง ทำให้เราเรียนรู้ที่จะพูดคุย การใช้คำพูดอะไรต่าง ๆ ที่เป็นภาพที่ผมยังมองว่าเป็นความงดงาม เหมือนดอกไม้หลากสี (สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2561)

[14] เป็นชุมชนชายฝั่งทะเล ประชากรทั้งหมดเป็นมุสลิม

ผู้นำศาสนาคริสต์คนเดิมยังเล่าให้ฟังอีกว่า แม่ของเขาเป็นชาวพุทธที่คุ้นเคยเข้านอกออกในวัดตุยงมาตั้งแต่เด็ก ตัวเขาเองก็เป็นพุทธมาก่อน เพราะความคุ้นเคยกับวิถีวัฒนธรรมที่หลากหลายมาแต่เด็ก เรียนโรงเรียนวัดร่วมกันกับเพื่อนมุสลิม “ทุกวันนี้ไปที่วัดตุยงแล้วถามถึงพ่อแม่ผมได้เลย คนรู้จักกันหมด ความสัมพันธ์เมื่อก่อนเป็นแบบนั้น” (โชติ, สัมภาษณ์ ผู้นำคริสต์,31 พฤษภาคม 2564)

หลักฐานชิ้นสำคัญถึงชื่อเสียงของ “ครูไข่แลน” คือท่านพระครูอุดมธรรมาธร (ท่านมุข) ซึ่งเล่าถึงสายสัมพันธ์ที่มีต่อครูไข่แลน บิดาของบุญโชติ ว่า “พ่อของ อ.โชติ เป็นครูของอาตมา เป็นครูที่เจ้าระเบียบมาก แต่ก็เป็นครูที่ใจดีมาก”

ตอนมีเหตุการณ์ใหม่ ๆ ทางการเขาส่งเสริมให้ผู้นำศาสนาจับมือกัน เราก็เลยได้มาทำงานด้วยกัน ถ่ายรูปด้วยกันขึ้นป้ายใหญ่เลยกลางสี่แยก แต่ว่าก็มีมือดีมาทุบตรงหัวอาตมาพอดี เป็นรูเลย แต่หารูปไม่เจอ เจอแต่รูปที่ยังดีอยู่

ภาพถ่ายจากท่านมุข(ตรงกลาง) ส่งให้วันที่ 14 ธันวาคม 2564
ขวา: อ.โชติ บุญยเกียรติ นายกสมาคมคริสตจักรปัตตานี
ซ้าย: บาบอแวดือราแม มะมิงจิ ประธานกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี

ไม่เพียงแต่สายสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อกันในปัจจุบันกับรุ่นลูก คำกล่าวของท่านมุขทำให้เราเห็นต้นทุนความสัมพันธ์ที่ถักทอร้อยเรียงกันมานานเนาในพื้นที่ หากแต่เมื่อมีสถานการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น สายสัมพันธ์นั้นไม่ได้หายไปไหน หากซุกซ่อนภายใต้ความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจต่อผู้ไม่หวังดี แต่เมื่อโครงการเพื่อนรักต่างศาสนามาสานต่อและขุดรื้อกล่องความทรงจำและสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ เรื่องราวความสัมพันธ์อันงดงามจึงได้ถูกเล่าขานจากมิตรภาพที่ยังฝังแน่นในความทรงจำของทั้งสองฝ่าย

"ผู้กอง(มุสลิม) ยอดรัก" ในวัดมุจลินทาราวีหาร (ตุยง)

ย้อนกลับไปปลายเดือนกรกฎาคม 2563 ผู้วิจัยได้นำคณะทำงานมาที่วัดตุยงเพื่อพบกับ "ป้าติ๋ม" อดีตเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหนองจิกที่เกษียณอายุราชการมาเป็น อสม.อยู่ใน ต.ตุยง อ.หนองจิก และยังเป็นจิตอาสาช่วยทำงานที่วัดตุยง ป้าติ๋มเป็นคนเกษียณอายุที่ยังกระฉับกระเฉงว่องไว อารมณ์ดี ช่างเจรจา ดังนั้น จึงอาสาช่วยดูแลทั้งในส่วนพิพิธภัณฑ์ของวัดที่มักจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางแวะเวียนมาเยี่ยมชมเป็นระยะ ๆ นอกจากนี้ยังช่วยงานต่างๆ ทั้งที่วัดและชุมชนจัดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะในช่วงที่จะมีงานใหญ่ของวัดเช่น งานชักพระในวันออกพรรษาของวัดตุยง โดยที่หลวงพ่อเจ้าอาวาสได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำเรือพระเพื่อรื้อฟื้นประเพณีชักพระในพื้นที่ชายแดนใต้ หลังจากที่ต้องงดการจัดงานประเพณีนี้ไปหลายปีนับตั้งแต่มีสถานการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นมา และประเพณีหลายอย่างของชาวพุทธต้องยกเลิก หรือ เปลี่ยนเวลา และรูปแบบการจัดงานไป ทำให้ชาวพุทธและหลวงพ่อเจ้าอาวาสรู้สึกได้ว่าประเพณี วัฒนธรรม อันเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธในพื้นที่กำลังจะสูญหายไป

ปี 2563 ชาวชุมชนวัดตุยงตั้งใจกันว่าจะทำเรือพระให้สวยงามเพื่อไปประกวดในงานประเพณีชักพระที่เพิ่งฟื้นการจัดงานนี้ขึ้นมาได้ไม่กี่ปีด้วย ซึ่งการประกวดจะทำที่สนามช้างเผือก จังหวัดยะลา วัดต่าง ๆ ในชายแดนใต้ต่างตื่นเต้นและมุ่งหมายที่จะได้คว้ารางวัลจากการประกวดดังกล่าว ดังนั้น แต่ละวัดจะต้องรวมพลังชาวพุทธและค้นหาช่างฝีมือดั้งเดิมมาช่วยกันออกแบบจัดทำเรือพระ ซึ่งต้องใช้เวลาในช่วงค่ำเป็นส่วนใหญ่และ "บางแห่งต้องใช้เวลาจัดเตรียมทำเรือพระตลอดช่วงเข้าพรรษา คือ 3 เดือนทีเดียว" (พระสมุห์ปฐพรฐานิโย, 23 กรกฎาคม 2563)

หลังจากที่ป้าติ๋มแนะนำให้พูดคุยกับ "ลุงสมจิตร" นายช่างวิจิตรศิลป์คนที่ออกแบบลวดลายบนตัวเรือพระมาแล้วครั้งหนึ่ง พระสมุห์ปฐพร ก็พาเราไปเห็นและทำความรู้จักกับขุมทรัพย์ภูมิปัญญาด้านพุทธศิลป์อันวิจิตรแขนงต่าง ๆ ของลุงสมจิตร เช่น การแทงหยวก หรือแกะสลักหยวกกล้วย เป็นต้น เป็นศิลปะงานช่าง

ฝีมือที่มีช่างเหลือน้อยมากแล้ว และยังหาทายาทงานศิลป์ไม่ได้ จนเกรงว่าจะขาดการสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวไป ซึ่งร่องรอยความวิตกกังวลปรากฏขึ้นบนใบหน้าและสะท้อนผ่านน้ำเสียงของทั้งพระสมุห์ปฐพร และลุงสมจิตรที่กำลังทำงานกับลูกมือในทีมอีก 2-3 คนที่วัยไม่ต่างกันมากนัก ผู้วิจัยตระหนักดีว่า การจะรักษาไว้มิให้สูญหาย ทางเดียวที่จะทำได้ คือ ต้องหาทางส่งต่อให้คนรุ่นใหม่ในจังหวัดชายแดนใต้และได้เสนอความคิดไปว่า น่าจะจัดโครงการสืบสานภูมิปัญญางานศิลป์สู่คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนพุทธ เพราะปัจจุบัน ลุงสมจิตร อายุกว่า 70 ปีแล้ว การอนุรักษ์ภูมิปัญญาสำคัญที่มีศักยภาพในทางวัฒนธรรม เท่ากับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ “ความเป็นพุทธ” สำหรับชาวพุทธส่วนน้อย ให้สามารถดำรงอยู่ได้ร่วมกับชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในพื้นที่ชายแดนใต้ จึงได้ปรึกษาพระสมุห์ปฐาพรว่า จะชวนเยาวชนในโครงการที่ผู้วิจัยกับทำอยู่ในอีกโครงการหนึ่งมาช่วยสืบสานงานด้านนี้ต่อไป เมื่อพูดจบ ลุงสมจิตรเงยหน้า วางเครื่องมือวาดลายไทยลง และพูดเสียงดังอย่างดีใจและมีความหวังว่า “ดีเลย อาจารย์ ผมจะถ่ายทอดวิชาให้หมดเลย ก่อนที่ผมจะเป็นอะไรไป” (ลุงสมจิตร, 10 กันยายน 2563)

หลังจากนั้นช่วงกลางฤดูเข้าพรรษา ผู้วิจัยย้อนกลับไปที่วัดตุยงพร้อมกับคณะทำงานโดยมีเป้าหมายขอพบลุงสมจิตรอีกครั้ง เพื่อพูดคุยเพิ่มเติม และบันทึกคลิปวิดีโอสัมภาษณ์ลุงสมจิตรและทีมงาน เกี่ยวกับขั้นตอน กระบวนการและจิตวิญญาณในการทำเรือชักพระ ซึ่งในกระบวนการสร้างเรือชักพระขนาดยาวกว่าสิบเมตรนี้ ถือได้ว่าเป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งและกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ของชาวพุทธที่อยู่รายรอบวัดได้เป็นอย่างดี แม้การออกแบบในทางพุทธวิจิตรศิลป์จะมาจากจินตนาการอันล้ำเลิศของลุงสมจิตร และการแกะชิ้นส่วนโฟมชิ้นหลักๆ จะทำโดยลุงสมจิตรเอง แต่รายละเอียดและกระบวนการสร้างสิ่งเหล่านี้ให้เป็นรูปธรรมนั้น มีศรัทธาจิตอาสาชาวบ้านลุงป้าน้าอา รายรอบวัดจำนวนมาก เข้ามาช่วยกันทำคนละไม้ คนละมือ อย่างต่อเนื่อง ทั้งกลางวันและช่วงหัวค่ำ ตามเวลาว่างจากงานของแต่ละคน โดยใช้ความสามารถทางช่างในด้านต่างๆ ตั้งแต่การวางและอ๊อกซ์เชื่อมโครงเหล็ก การเลื่อยและตอกตะปูประกอบโครงไม้ การตัดกระดาษต้นแบบการตัดโฟมแต่ละชิ้น โดยเฉพาะการลงสีโฟมแต่ละชิ้น ซึ่งมีทั้งที่ลุงสมจิตร ลงสีเองและที่อาศัยการร่วมแรงกายแรงใจของชาวบ้านรอบวัด

หลังจากที่ทำงานจนแสงอาทิตย์เริ่มจะมืดลง ผู้วิจัยและคณะจึงเดินเข้าไปที่ร้านค้าชุมชนซึ่งเริ่มมีผู้คนพลุกพล่านมากขึ้น หลายชีวิตกำลังทยอยเข้ามารวมตัวกันที่ร้านค้าชุมชนซึ่งแปลงสภาพเป็นโรงครัวของชุมชนกลายๆ เพื่อจะเริ่มทำงานจิตอาสาระบายสีชิ้นส่วนต่าง ๆ ของเรือพระในยามค่ำคืน เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนชาวพุทธวัดตุยงเพื่อการมีส่วนร่วมตระเตรียมงานประเพณีของชาวพุทธโดยหลวงพ่อเจ้าอาวาส พระสุทธิสมณวัตร (วิชิต ชวนปญโญ) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันสนับสนุนปัจจัยเป็นค่าอาหารและน้ำดื่มเลี้ยงชาวบ้านที่มาช่วยกันทำเรือพระ

ขณะที่กำลังสนทนากับบรรดาแม่ครัวรุ่นใกล้เกษียณอายุ ชายหนุ่มคนหนึ่งนั่งเงียบ ๆ กับจานอาหารและชิ้นส่วนเรือพระในมือพร้อมพู่กันระบายสี ผู้วิจัยทักทายเขาด้วยเข้าใจว่าเป็นชาวพุทธ แต่เขาบอกว่า “ไม่ใช่ครับ” ไม่ทันจะได้ซักถามต่อ สมาชิกในโรงครัวชุมชนก็ชิงแนะนำว่า “ผู้กองน่ารัก นิสัยดีมาก อยู่กับพวกเรา ดูแลพวกเรามานานแล้ว” เมื่อสืบความถามต่อจึงทราบว่า “ผู้กอง” เป็นทหารพราน มาประจำในพื้นที่หลายปีแล้ว พื้นเพมาจากพัทลุง เข้ามาทำงานในปัตตานีโดยมีหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยให้พื้นที่บริเวณรายรอบวัดตุยง

ผู้กองแนะนำตัวเองว่าชื่อ “ร.ท.เกษม หมัดสั๊ะ” พร้อมกับบอกว่า “ครับผมเป็นมุสลิม” เป็นหัวหน้าหน่วยที่รับผิดชอบดูแลที่นี่ และพูดต่อว่า “แปลกใจไหมที่มาอยู่ในวัด แต่ความจริงส่วนหนึ่งมันคือหน้าที่ของพวกผม แต่ว่าพวกเราไม่ได้คิดว่าเป็นแค่หน้าที่ ก็มาช่วยชาวบ้านด้วย” เขาว่าพลางใช้พู่กันระบายสีโฟมที่ตัดเป็นรูปทรงเรียบร้อยแล้ว น่าจะเป็นชิ้นส่วนตรงไหนสักแห่งของเรือพระ

พี่ตุ่น ประธานชุมชนวัดตุยง บอกกับเราด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสใต้แสงสลัวยามค่ำว่า

> *รักท่าน (ผู้กองฯ) มาก (เน้นเสียง) เพราะท่านช่วยเหลือเราตลอด มีอะไรขอให้ช่วย ท่านก็มาอย่างรวดเร็ว รู้สึกปลอดภัยที่มีท่านคอยดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับพวกเราแถบนี้ มุสลิมคนอื่นอาจจะไม่เข้ามาทำงานในวัด แต่ผู้กองทำงานกับวัดตลอด (พี่ตุ่น, 10 กันยายน 2563)*

เมื่อถามถึงการดูแลทั้งคนพุทธและคนมุสลิมในพื้นที่ ตัวผู้กองเกษมเองก็บอกว่า “ชุมชนพุทธเราต้องดูแล ชุมชนมุสลิมเราก็ต้องดูแล (เช่นกัน) ดูแลทั้งหมดอย่างทั่วถึง”

แม้ผู้กองจะไม่ใช่คนในพื้นที่โดยกำเนิด แต่ชุมชนแห่งนี้ก็รักใคร่ผู้กอง และไม่ได้คิดว่าต่างกันตรงไหน แม้ว่าจะนับถือศาสนาต่างกันแต่เรื่องความต่างไม่เคยถูกถือเป็นอุปสรรค ทั้งตัวผู้กองเกษมเองก็ใช้ใจในการทำงานกับชาวบ้านจนเข้าใจวิถีชาวบ้าน และ “ได้ใจ” จากชาวบ้านมากดังสะท้อนจากปากของผู้นำชุมชนดังกล่าว

ความใส่ใจและเข้าใจของผู้กองยอดรักของชุมชนยังเห็นได้จากที่เขาแนะนำผู้วิจัยว่า “หากยังไม่รีบไหน ขอให้อยู่ต่ออีกหน่อย เพราะตกค่ำ ชาวบ้านจะกลับมาช่วยกันทำงานต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการทำเรือชักพระอีกรอบหนึ่ง” (ผู้กอง, 10 กันยายน 2563)

ก่อนจากกันในค่ำวันนั้น ผู้วิจัยได้สนทนาและได้เป็นประจักษ์พยานถึงความรักและผูกพันที่ชาวชุมชนมีต่อผู้กองเกษมอีกหลายเหตุการณ์ โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึง “เด็กๆ” ที่วิ่งเล่นอยู่ที่ลานโล่งของวัด ผู้กองก็เปรยว่า “ผมมองเห็นเด็ก ๆ ก็คิดถึงลูกผมเหมือนกัน แต่ลูกๆ อยู่ที่พัทลุง จะได้กลับไปก็ตอนเวลาพัก อยู่นี่ก็เล่นกับลูก ๆ ของชุมชนนี้ไปก่อน” (ผู้กอง, 10 กันยายน 2563)

มองออกไปจากร้านค้าที่แปลงเป็นครัวของชุมชนในช่วงเวลาของการเตรียมเรือพระที่เรากำลังนั่งคุยกับพี่ตุ่นและผู้กอง เด็กๆจำนวนหนึ่งกำลังวิ่งเล่นที่ลานโล่งของวัดตุยงยามค่ำ บ้างเล่นฟุตบอล บ้างวิ่งไล่จับ โดยมีแสงไฟสลัวๆ ของวัดฉายลงมา พี่ตุ่น ก็กล่าวแหวกเสียงหัวเราะเริ่งร่าของเด็ก ๆ ด้วยแววตาที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความมุ่งมั่นจริงจังว่า

> *“พี่อยากสร้างศาลาขึ้นมาหลังหนึ่งบริเวณลานโล่งหน้าวัดแห่งนั้น และอยากพาเด็กๆ มาสวดมนต์พร้อมๆ กันในตอนค่ำ ให้ดังกระหึ่มออกไปนอกวัด ให้แขกไปใครมาก็ได้ยินกันไปเลย” (พี่ตุ่น, 10 กันยายน 2563)*

ผู้วิจัยฟังแล้วก็อยากจะชวนให้ลองหาทางสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนโดยเสนอว่าถ้าผู้ใหญ่สร้างสิ่งปลูกสร้างขึ้นมาด้วยตัวเอง แล้วให้เด็กๆ มาใช้สวดมนต์

แบบนี้ เด็ก ๆ อาจจะรู้สึกเบื่อ อาจจะรู้สึกว่าถูกบังคับให้เข้าวัด เพราะที่พวกเขาใช้ประโยชน์ลานวัดอยู่ในเวลานี้ก็เพื่อการละเล่น แต่หากพวกเขามีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและเป็นคนออกแบบกิจกรรมด้วยอาจจะทำให้สิ่งที่พี่ตุ่นอยากเห็นมีความเป็นไปได้ด้วย ดังนั้น น่าจะออกแบบให้เด็ก ๆ มีส่วนร่วมในการสร้างศาลาแห่งนี้ด้วย ให้เด็ก ๆ ได้มี “เรื่องเล่า” สำหรับตัวเองว่า “ฉันได้ช่วยสร้างส่วนนั้น ฉันได้ช่วยก่ออิฐที่จุดนี้” เป็นต้น และจากที่เห็น เด็ก ๆ อยากจะมาทำกิจกรรม วิ่งเล่น หรือเล่นกีฬาอื่น ๆ ที่ลานวัดนี้อยู่แล้ว ลานโล่งหน้าวัดนี้ ไม่ควรมีสิ่งปลูกสร้างมากนัก แต่ควรปล่อยให้เป็นลานโล่ง แล้วหาแสงไฟมาเปิดให้ลานวัดสว่างมากขึ้น กว่าที่เป็นอยู่เด็ก ๆ จะเข้าวัด และมีโอกาสที่ผู้ใหญ่จะส่งเสริมให้เด็ก ๆ ทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือที่สอดแทรกหลักพุทธธรรมเข้าไปได้ง่ายมากขึ้นน่าจะดีกว่าไหม ผู้กอง พี่ตุ่น และคนอื่นๆ ที่นั่งอยู่ในบริเวณนั้น พยักเพยิดหน้า เดาว่าน่าจะเห็นด้วยกับข้อเสนอ

ท่านมุข - อิหม่ามมะ

เพื่อนรักต่างศาสนาที่ทำงานใกล้ชิดกันมานานจนจำไม่ได้อีกคู่หนึ่ง คือ “ท่านมุข” หรือ “พระครูอุดมธรรมาทร” เจ้าอาวาสวัดพุทธชินราชจำลอง หรือวัดปิยารามในปัจจุบัน ตั้งอยู่เลขที่ 21 บ้านปิยาราม หมู่ที่ 3 ต.ปิยามุมัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สำหรับปูชนียวัตถุมีพระประธานในอุโบสถเป็นพระพุทธชินราชจำลองพระเพลากว้าง 6.5 นิ้ว เป็นพระที่ชาวพุทธในพื้นที่ให้ความเคารพบูชา[15] ท่านมุขมีเพื่อนสนิทเป็นมุสลิมหลายคน ทั้งที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเพื่อนสนิทมากคือ “อิหม่ามอาแว” ที่เป็นผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ใกล้กัน

ท่านมุข อายุ 77 ปี และท่านโต๊ะอิหม่าม อายุ 63 ปี เป็นรุ่นพี่รุ่นน้องของโรงเรียนชุมชนวัดปิยารามตั้งแต่สมัยเด็ก ๆ ช่วงที่มีสถานการณ์โควิด-19 แพร่ระบาดหนักในพื้นที่เป็นช่วงเดียวกับที่ท่านมุขอาพาธ(ป่วย) และเข้าโรงพยาบาล แต่ไม่มีใครไปเยี่ยมได้ ด้วยมาตรการป้องกันโรคโควิด-19 และท่านอิหม่ามอาแว มามะก็ทราบถึงความเจ็บป่วยของท่านมุข ดังนั้น เมื่อผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อจัดสานเสวนาในแต่ละชุมชนและได้เชิญท่านอิหม่ามอาแว มาพบท่านมุขที่วัดปิยารามด้วย คำแรกที่ได้ยินจากปากของท่านอิหม่ามอาแวคือ คำถามด้วยความห่วงใยต่อท่านมุขว่า “เป็นอย่างไงบ้าง?” พร้อมกับยื่นมือไปจับมือสลามทักทายกันอย่างคุ้นเคยมานานราวกับว่า “มองตาก็รู้ใจ”

กล่าวถึงท่านมุข พระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นตัวอย่างการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนพุทธกับคนมุสลิมซึ่งผู้วิจัยได้สัมผัสและร่วมงานกับท่านมาหลายปี ท่านเป็นพระที่มีความรู้ด้านการปรุงยาแผนโบราณรักษาโรคที่ได้รับการยอมรับมานาน ก่อนที่

[15] ตามประวัติที่เผยแพร่อยู่ระบุว่า วัดปิยาราม สร้างขึ้นเป็นวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2346 โดยท่านสมภารบอด เป็นผู้ดำเนินการสร้าง มีนามเดิมว่า “วัดปีไหง” ได้เปลี่ยนนามวัดเมื่อปี พ.ศ. 2482 (องค์การบริหารส่วนตำบลมุมัง, 2562)

จะหยุดปรุงยาเพราะชราภาพ นอกจากนี้ ท่านมุขยังเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชน ด้วยความเป็นพระภิกษุอาวุโสที่มีความเมตตาสูง จึงได้รับความเคารพจากทั้งพุทธและมุสลิมในพื้นที่ค่อนข้างมาก วันที่ผู้วิจัยและคณะได้เข้าไปจัดเสวนากลุ่มกับ อสม. ทั้งพุทธและมุสลิม ท่านเล่าให้ฟังว่าเพิ่งกลับมาจากบ้านแหลม ต.หนองแรต อ.ยะหริ่ง เพื่อไปคุยกับกำนันมุสลิมเพื่อนของท่านเกี่ยวกับเรื่องการเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น ว่าจะทำอย่างไรให้การเลือกตั้งไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนพุทธกับคนมุสลิม เนื่องจากมีทั้งผู้สมัครชาวพุทธและผู้สมัครชาวมุสลิม และได้ข้อสรุปว่า

> *จะเอาผู้นำทั้งพุทธและมุสลิมหัวทีมมาคุยกันก่อน ตกลงกันว่าใครน่าจะเป็นผู้นำที่เหมาะสมสถานการณ์ในแบบตอนนี้ ได้ข้อสรุปเป็นใคร ก็ให้คนนั้นลงสมัครรับเลือกตั้งเพียงคนเดียวเลย หรือหากต้องมีการเลือกตั้ง ก็ให้ทั้งสองฝ่ายผู้นำชาวพุทธและผู้นำชาวมุสลิม ลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งคู่ และตกลงกันว่า ถ้าใครชนะการเลือกตั้ง ก็ให้เอาคนที่แพ้เลือกตั้งมาเป็นรองฯ หรือผู้ช่วยฯ*
>
> *อีกแห่งหนึ่งที่ใช้โมเดลทำนองนี้ คือ ต.ควนรู อ.รัตภูมิ จ.สงขลา ซึ่งผู้นำชาวมุสลิมเป็นฝ่ายซ้ายเก่าที่ออกมาจากป่า ด้วยนโยบาย 66/23 ก็พูดคุยกับเจ้าอาวาส และออกเดินหาเสียงด้วยกัน โดยบอกว่าชาวบ้านจะเลือกทีมที่มีผู้นำชาวพุทธหรือชาวมุสลิมก็ได้ เพราะอีกทีมจะมาร่วมงานด้วยหลังเลือกตั้งอยู่แล้ว (พระครูอุดมธรรมาทร, 18 สิงหาคม 2563)*

ท่านมุขกล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า ท่านตั้งใจจะทำโมเดลทำนองนี้ไปใช้กับหมู่บ้านอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่ต้องขัดแย้งแบ่งแยกกัน นับว่าเป็นพระผู้นำการปรองดองสมานฉันท์ที่แท้จริง

ภาพท่านมุขกับเพื่อนมุสลิม บันทึกเมื่อ 18 สิงหาคม 2563

ท่านขาวและผองเพื่อนมุสลิม

เมื่อเอ่ยถึง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี สิ่งที่ผู้คนคุ้นเคยมักจะเป็นภาพของ “วังเจ้าเมืองเก่ายะหริ่ง” วังของอดีตเจ้าเมืองที่ยังคงความสมบูรณ์ของสถาปัตยกรรมที่งดงามอ่อนช้อยควรค่าแก่การไปเยือน หากเป็นคนรุ่นใหม่ เมื่อพูดถึงยะหริ่ง อาจนึกถึงอาหารทะเล ข้าวผัดปูเลื่องชื่อ น้อยคนนักจะได้ยินและรู้จักวัดยะหริ่ง หรือ วัดบูรพาราม (วัดออก) วัดเก่าแก่แห่งหนึ่งของ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากวังยะหริ่ง เป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธในละแวกนั้นซึ่งมีอยู่ไม่มากนัก และที่สำคัญเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางชุมชนมุสลิม มีพระครูโฆสิตสุตาภรณ์ (พระมหาเจรียง) หรือผู้ที่คุ้นเคยจะเรียกท่านว่า “ท่านขาว” เป็นเจ้าอาวาส

ท่านขาวเป็นเจ้าอาวาสวัดบูรพารามสืบต่อจาก “พ่อท่านแดง”[16] เจ้าอาวาสองค์ก่อนที่มรณภาพไปแล้ว ท่านขาวเป็นชาวปัตตานีแต่กำเนิดและบวชเณรมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ขณะที่ท่านอายุเพียง 14 ปี ที่วัดประเวศภูผา ต.ตรัง อ.มายอ จ.ปัตตานี ซึ่งเป็นวัดบ้านเกิดของท่าน มีพระอุปัชฌาย์ คือ พระราชมงคลญาณ หรือ “พ่อท่านแดง” ที่ชาวบ้านรู้จักและเคารพศรัทธาเป็นอย่างดี บวชให้ หลังจากบวชเสร็จพระราชมงคลญาณก็เอ่ยปากชวนท่านขาวมาอยู่วัดบูรพาราม ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดบูรพารามมาจนถึงปัจจุบัน รวมเป็นระยะเวลากว่า 40 ปีมาแล้ว

ความสนใจในงานสร้างสันติภาพของท่านขาวเริ่มต้นมานานหลายปีกับสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ครั้งหนึ่งในงาน “ศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ” ท่านขาวสะท้อนว่า

> *ในฐานะที่อาตมาถือว่ามาร่วมกับกลุ่ม ตั้งแต่ยังไม่เป็น กทส. ตอนแรกๆ อาจารย์ปาริชาติก็มาทำกิจกรรมสานเสวนา ก็เพิ่งรู้จัก ตอนที่มาร่วมกับอาจารย์ปาริชาติในสมัยนั้น ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบที่ชัดๆ ในปี 47 หลังจากนั้นก็เห็นว่ามีกลุ่มคณาจารย์ จากมหิดล นำโดย*

[16] คนพื้นถิ่นใต้จะไม่ค่อยนิยมเรียก “หลวงพ่อ” แต่จะเรียกว่า “พ่อท่าน” และตามด้วยชื่อ

อ.โคทม อารียา เป็นแกนนำแล้วก็เป็นหัวหน้า อาตมาก็เดินงงๆ อยู่พักหนึ่ง หลังจากที่ได้มีโอกาสไปได้เข้าร่วมอบรมผ่านหลักสูตร 4 ส ใต้ รุ่น 2 ของสถาบันพระปกเกล้า ก็ได้เข้าใจกระบวนการสันติภาพและสันติวิธี โดยที่เขาให้ความรู้ตรงนั้นมาประมาณ 2 เดือน สมัยนั้น ก็มีพระ 2 รูปที่เข้าร่วมในกิจกรรมครั้งนั้น ก็คือ พระครูประโชติรัตนานุรักษ์ กับอาตมา สองรูป ก็ทำงานมาตลอดแต่ สุดท้ายท่านพระครูประโชติก็โดนทำร้ายจนกระทั่งมรณภาพไป เหลือแต่อาตมารูปเดียวที่ยังทำงานเรื่องนี้อยู่ต่อไป ก็ไม่รู้ว่าจะมรณภาพวันไหน แต่เราก็คิดว่าต้องยืนหยัดในบทบาท

ถึงตัวเองจะไม่ได้รับการอบรม จาก 4ส ใต้ มา แต่ก็มีความรู้สึกว่าเราเป็นคนปัตตานี เกิดที่นี่ ท่านประโชติก็เกิดที่นราธิวาส เรามีความรู้สึกว่าเหตุการณ์ที่มันเกิดขึ้น เราต้องมีส่วนรับผิดชอบและแก้ปัญหาในฐานะที่เป็นพระที่เกิดที่นี่ บวชตั้งแต่เป็นเณร ตั้งแต่ 13 ปี ตอนนี้ 52 แล้ว เราเป็นคนที่นี่และเห็นความรู้สึกของคนในพื้นที่ ตลอดเวลาสิบกว่าปี เราก็มีแต่บ่น มีแต่นินทา สาดโน่นใส่นี่ใส่กันในสื่อต่างๆ แต่ไม่มีใครออกมายืนกลางแจ้งแล้วบอกว่า เราเป็นคนหนึ่งนะที่อาสาจะมาแก้ไขปัญหานี้ ไม่มีเลย

ตัวอาตมาเองก็คิดตั้งแต่วันนั้น ว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้ได้ ไม่รู้ว่าจะแก้ยังไง หรือจะเข้าไปตรงไหนก็ยังคิดไม่ออก ก็เลยมาเจอกับอาจารย์ปาริชาติ กับวงนี้ก็เลยเข้ามาตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาจนกระทั่ง หลังๆ เหมือนกับว่าเป็นแกนหลักที่ขาดไม่ได้ ที่ต้องมาอาตมาจะทำอะไรสักอย่าง อาตมาต้องมีความสุขกับสิ่งนั้น ทุกเรื่องถ้าอาตมารู้สึกว่าไม่มีความสุขแล้วก็จะเลิกเลย แต่ตอนนี้ยังรู้สึกมีความสุขอยู่ถึงว่าเพื่อนที่รักกันเสียชีวิต ไม่มีปัญหา ก็ยังทำงานได้ แต่ว่า หลังๆ นี้อาจารย์ก็ให้โอกาสหลายเรื่องนะ เวลาประชุมกันว่ามีข้อเสนออะไรในการทำงานปีต่อไปได้ ก็เสนอหลายเรื่อง เสนอเล่นๆ ไปอย่างนั้นแหละกลายเป็นว่าอาจารย์ท่านก็รับความคิด ไปแปลงเป็นโครงการนู่นโครงการนี่ หลายโครงการ หลายปีต่อเนื่องมา จนเรารู้สึกว่าเป็นคนที่มีความสำคัญอยู่พอสมควรเหมือนกันกับโครงการนี้ จนเกิดเป็น กทส. ขึ้นมาก็เข้าใจว่าสิ่งที่อาจารย์ทั้งหลาย จากศูนย์สันติวิธีมหิดลกำลังคิด

กำลังทำอยู่มันเป็นความปรารถนาดีต่อพวกเราในจังหวัดในภาคใต้ ซึ่งท่านก็มาจากข้างบน ที่จริง เป็นอาจารย์อยู่สบาย ไม่ต้องทำอะไรตรงนี้ก็ได้ (พระครูโฆษิตสุตาภรณ์, 10 พฤศจิกายน 2562)

เสียงสะท้อนของท่านขาวแสดงถึงความไว้วางใจที่มีต่อสถาบันการศึกษาที่ปวารนาตัวเป็น “ปัญญาของแผ่นดิน” และทำงานเกาะติดพื้นที่เรื่อยมาจนกระทั่งเห็นว่าพวกเรา “เป็นเพื่อน” ที่หวังดี

ต่อมาปี พ.ศ. 2558 เมื่อมีการรวมตัวของชาวพุทธและจัดตั้งกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.) ท่านขาวเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งที่แข็งขันในการทำงานเพื่อดูแลวัดพระ และชาวพุทธในชายแดนใต้มาก แต่การจัดตั้งกลุ่ม กทส. ดังกล่าวไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการทำงานกับพี่น้องชาวพุทธแต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่มีวัตถุประสงค์ทำงานข้ามศาสนาเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับพี่น้องมุสลิมในพื้นที่ด้วย และท่านขาวเป็นพระรูปหนึ่งที่อาสาไปเชื่อมสัมพันธ์กับเพื่อนมุสลิม ท่านจึงมีเพื่อนเป็นโต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนา และไม่เคยหยุดยั้งที่จะแสวงหาความร่วมมือกับเพื่อนมุสลิมเสมอ ๆ แม้ว่าจะมีเสียงซุบซิบนินทาด้วยความไม่เข้าใจต่องานที่ท่านขาวทำอยู่บ้าง แต่ท่านขาวก็ไม่เคยหยุดเพราะเสียงเหล่านั้น ยังคงเดินหน้าอย่างมุ่งมั่นเพื่องานด้านการสร้างสันติภาพในบ้านเกิดเมืองนอนของท่าน และด้วยเหตุนี้ ระยะหลังท่านขาวจึงมีเพื่อนต่างศาสนาหลายคนที่เป็นคนในพื้นที่ โดยเฉพาะเพื่อนผู้นำศาสนาที่คุ้นเคยของท่านคนหนึ่งคือ บาบออับดุลอาซิส เจ๊ะมามะ รองประธานกรรมการอิสลามจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นเพื่อนที่ร่วมงานศาสนสัมพันธ์และงานด้านกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพในวงผู้ประสานงานระดับพื้นที่ หรือ สล.3 เพื่อนทั้งสองคนนี้เดินทางไปร่วมงานด้วยกันหลายพื้นที่ทั้งในและนอกพื้นที่ชายแดนใต้

ครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยพาเพื่อนรักทั้งสองท่านไปบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชายแดนใต้ให้ผู้คนที่เชียงใหม่ฟังผ่านทางสถานีโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์ และอีกหลายครั้งที่เพื่อนรักทั้งสองท่านได้ร่วมกิจกรรมสานสัมพันธ์ระหว่างผู้นำศาสนา ทีละเล็กทีละน้อยความสัมพันธ์ค่อย ๆ งอกงามและกลายเป็นความคุ้นเคย กระทั่งได้มาร่วมกิจกรรมในงาน “ปั่น ปัน บุญ” ในเทศกาลกฐินอำเภอปะนาเระ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องฝ่าแดด ฝ่าฝุ่นเดินทางด้วยกัน แวะเยี่ยมผู้ป่วยติดบ้านติดเตียงหลายบ้าน

เรียกได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้เหนื่อยหนักขนาดเหงื่อตกกันทีเดียว กระนั้น ผู้นำทั้งสองก็ไม่ได้ย่อท้อทั้งยังให้คำแนะนำและนำการสนทนาในบางจังหวะที่ทำให้เครือข่ายเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ที่ร่วมในขบวนได้เรียนรู้บทเรียนสำคัญของการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและอดทนเพื่อจะทำให้สายสัมพันธ์ที่มีมาก่อนหน้านั้นได้รับการส่งต่อไปยังคนรุ่นใหม่ๆ ที่เติบโตมาท่ามกลางความท้าทายของสถานการณ์ความไม่สงบที่ดำเนินมาอย่างยืดเยื้อ ตอนหนึ่งบาบออับดุลอาซิสท่านเล่าให้ฟังถึงชีวิตและความเป็นอยู่ของคนพุทธ – คนมุสลิมในพื้นที่ว่า

> *เมื่อสามสิบปีก่อนโน้นมีแค่ 2 ศาสนาในพื้นที่ เราอยู่กันได้ด้วยดี บ้านของผมคนพุทธที่เป็นช่างมาสร้างให้[17] บ้านผมเป็นโรงเรียน วันเปิดห้องสมุดที่โรงเรียนบ้านผม ผมเชิญเจ้าอาวาสมาด้วยนะ*
>
> *แล้วผมก็ภูมิใจมาก ในหนังสือที่อาจารย์รุ่งเขียน มีรูปผมด้วย แสดงให้เห็นว่าผมอยู่กับงานแบบนี้มานานแล้วนะ (หัวเราะ) (อับดุลอาซิส, 17 ตุลาคม 2563)*

ขณะที่ท่านขาวเองก็มักจะกล่าวเสมอว่า

> *กับท่านบาบอนี่เรารู้จักคุ้นเคย อยู่ใน สล.3 ด้วยกัน เมื่อก่อนก็ไม่สนิทนะ แต่พอมาพบกัน ประกอบกับทางมหิดลก็เชิญพวกเรามาเจอกันบ่อย ๆ ตั้งแต่อาจารย์ปาริชาดฯ ก็เลยสนิทคุ้นเคยกันมาก*
>
> *ความจริงก็เป็นเช่นที่พระพุทธเจ้าว่า "ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง" นั่นล่ะ (ท่านขาว, 17 ตุลาคม 2563)*

[17] ในหลายวัดและโบสถ์คริสต์ในพื้นที่ก็พบว่ามีชาวมุสลิมเป็นช่างก่อสร้าง

เรื่องเล่าถึงท่านขาวและมิตรใหม่

เพื่อนสนิทของท่านขาวอีกคนหนึ่งที่แม้จะเพิ่งรู้จักกันได้ไม่นานนัก คือ บาบอที่มัสยิดโต๊ะแน ได้พบกันในคราวที่โครงการเพื่อนรักต่างศาสนาจัดกิจกรรม “ปั่นปัน บุญ” เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2563 แต่ด้วยความเป็นผู้นำศาสนาเหมือนกัน และการได้นั่งสนทนากัน ทำให้ทั้งสองท่านกลายเป็นเพื่อนกันได้ในไม่ช้า หลังจากพบกันครั้งแรก เมื่อผู้วิจัยและคณะจะลงพื้นที่ทำงาน จึงได้ประสานไปยังท่านขาวแจ้งวัตถุประสงค์ว่าจะไปเยี่ยมบาบอที่มัสยิดโต๊ะแน(มัสยิดปาละฮ์) ท่านขาวรีบตอบรับและเมื่อถึงวันนัดหมาย ท่านเปิดห้องเก็บของให้พวกเราเข้าไปดูว่ามีข้าวสาร อาหารแห้ง หรือขนมใดที่พอนำไปฝากบาบอได้หรือไม่ และกำชับว่า **“ดูด้วยว่ามีตราฮาลาลหรือเปล่า จะไปเยี่ยมเพื่อนมุสลิม อย่าเอามาม่าหมูสับไปนะ”** คณะของเราฟังด้วยใจอิ่มเอมและเห็นข่ายใยเส้นเล็ก ๆ ที่กำลังได้รับการถักทอขึ้นอีกจุดหนึ่ง

ความทรงจำของเด็กอยากกินไอติม

ระหว่างท่านขาวกับเพื่อนบาบอซอบรีกำลังนั่งล้อมวงสนทนากันหน้ามัสยิด เด็ก ๆ มุสลิมกำลังเรียนหนังสือกันอย่างสนุกสนานใต้หลังคาโล่งที่ครั้งก่อนคณะของเราเคยมานั่งฟังการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน แต่บัดนี้ถูกแปลงเป็นห้องเรียนตาดีกาสำหรับเด็ก โดยมีครูสตรี 3 - 4 คนทำหน้าที่สอน รถไอศกรีมสีแดงขับมาจอดหน้ามัสยิด เสียงเจื้อยแจ้วที่สนใจเรียนเปลี่ยนมาจับจ้องที่รถไอศกรีมแทน ท่านขาวหันมองสบตาเด็ก ๆ และหันมาสัพยอกกับเพื่อนบาบอซอบรี “ว่านึกถึงตอนเราเป็นเด็ก ๆ นะ เห็นรถไอติมแล้วก็ได้แต่ยืนมอง ไม่มีตังค์ซื้อหรอกแบบนี้มันแพง” บาบอซอบรีหัวเราะเสียงดังเห็นด้วย

ท่านขาวหันไปมองเด็ก ๆ ที่ยังคงมองจ้องไปที่รถ แล้วเอามือล้วงลงไปในย่ามแล้วบอกคนขายไอศกรีมว่า “อันละเท่าไร เราจะเลี้ยงเด็ก ๆ ทุกคนเลย” ในวันนั้นมีเด็ก ๆ 80 คน ไม่รวมครู และเพื่อนบาบอที่นั่งคุยกันอยู่ ตอนแรกเด็ก ๆ ยังกล้าๆ กลัวๆ แต่สบตาและยิ้มอย่างมีความหวัง กระนั้นก็ไม่กล้าจะไปที่รถไอศกรีม กระทั่งท่านขาวเน้นย้ำและท่านให้บาบอซอบรีถ่ายทอดคำกล่าวของท่านอีกทีเป็นภาษามลายูถิ่น เพราะเกรงว่าเด็ก ๆ อาจไม่เข้าใจ และบาบออาจจะไม่อนุญาต แต่เมื่อบาบอสื่อสารกับเด็ก ๆ จบคำเท่านั้น เด็ก ๆ ก็ลุกขึ้นยกมือไหว้ขอบคุณท่านขาว

เป็นอันว่าทั้งเด็ก ครู และเพื่อน ๆ บาบอต่างได้ไอศกรีมคนละแท่ง เป็นเรื่องเล่าความทรงจำที่จะประทับในใจของเด็กและเพื่อนบาบอในวันนั้น และเชื่อว่าจะถูกเล่าขานไปอีกนาน

"ผู้ใหญ่จุ๊บ" สตรีพุทธ กับ "บาบอมะ" แห่งปะนาเระ

พื้นที่ อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี สำหรับผู้ที่ติดตามสถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้มาตั้งแต่ต้นคงจดจำได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์รุนแรงบ่อยครั้ง และมักเป็นความรุนแรงที่ถึงตายแบบโหดร้ายสะเทือนขวัญ

เหตุการณ์ที่ส่งผลต่อสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม มากที่สุด น่าจะเป็นเหตุการณ์การสังหารพระภิกษุสงฆ์ที่วัดพรหมประสิทธิ์

เมื่อช่วงกลางดึกก่อนย่างเข้าสู่วันที่ 16 ตุลาคม 2548 เกิดเหตุสะเทือนความรู้สึกชาวไทยทั่วทั้งประเทศ โดยเฉพาะชาวพุทธ เมื่อคนร้ายจำนวนหนึ่งบุกเข้าไปในวัดพรหมประสิทธิ์ หมู่ 2 บ้านเกาะ ต.บ้านนอก อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี สิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้นคือ พวกเขาลงมือฆ่าเผาพระ - เด็กวัด ก่อนจุดไฟเผากุฏิ ทำให้มีผู้เสียชีวิตรวม 3 ราย คือ พระแก้ว โกสโร อายุ 78 ปี ที่ทั้งโดนตีด้วยไม้และถูกฟันด้วยมีดพร้าจนมรณภาพ ต่อมาคือ นายหาญณรงค์ คำอ่อง อายุ 17 ปี และ นายสถาพร สุวรรณรัตน์ อายุ 15 ปี ซึ่งเป็นเด็กวัดทั้งคู่ พวกเขาถูกยิงและถูกฟันด้วยมีดพร้าเช่นเดียวกัน รวมถึงใช้ไม้ตีจนเสียชีวิต จากนั้นนำศพไปไว้บนกุฏิ แล้วใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงจุดไฟเผาทำลายกุฏิ และยังมีการทำลายข้าวของภายในโบสถ์ รวมถึงรูปหล่อหลวงพ่อพรหมที่ประดิษฐานอยู่ในโบสถ์จนได้รับความเสียหาย (คมชัดลึก, 16 ตุลาคม 2560) เหตุการณ์ดังกล่าวทำลายขวัญและกำลังใจของชาวพุทธในพื้นที่ไปไม่น้อย แม้ว่าเบื้องหน้าเสียงชาวพุทธจะกล่าวว่า “ไม่เป็นไร” แต่ในใจนั้น “เจ็บปวดมาก บรรยากาศมันหดหู่เงียบเหงา ไม่เหมือนเดิม” (บทสนทนากับกลุ่มผู้สูงวัยที่มาทำบุญที่วัดดอนกลาง, 15 พฤศจิกายน 2563)

ปลายปี 2563 ความสัมพันธ์ของผู้คนที่ปะนาเระ และความรู้สึกลึก ๆ ของฝ่ายพุทธกล่าวได้ว่าไม่สนิทใจที่จะสานสัมพันธ์กับเพื่อนมุสลิม แม้ว่าหลายคนจะบอกว่า “ไม่มีอะไร” และ “เราก็ยังเป็นเพื่อนกัน” “ผ่านไปมาก็ทักทายกัน” แต่สิ่งที่สังเกตได้คือร่องรอยความทรงจำบาดแผลที่ปิดซ่อนไว้ กระทั่งพระภิกษุสงฆ์

ที่มาประจำที่วัดพรหมประสิทธิ์เพื่อมิให้วัดต้องร้างจากการมีพระจำพรรษาและอยู่ประจำยังมีเพียงรูปเดียวเท่านั้น เมื่อสอบถามว่าเหตุใดจึงมีเพียงรูปเดียว คำตอบทีเล่นทีจริงที่สวนกลับมาว่า “ใครจะกล้ามาอยู่ กลางทุ่งขนาดนี้ และมีแต่มุสลิมล้อมรอบ” (เจ้าอาวาส, 17 ตุลาคม 2563)

ในพื้นที่ซึ่งท้าทายเช่นนี้ ความพยายามของภาครัฐและทุกภาคส่วนยังคงทุ่มเทไปที่การสร้างความสัมพันธ์แนวพหุวัฒนธรรม การสร้างกิจกรรมที่ทำให้ผู้คนได้มาปฏิสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะผ่านงานที่ทางราชการจัดขึ้น ทว่าหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีชีวิตคือบรรดาผู้คนธรรมดาที่จะไปมาหาสู่กันก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์นั้นลดลง หากแต่มีเพื่อนรักคู่หนึ่งที่ยังยืนหยัดและพยายามทำงานเพื่อรักษาและถักทอสายสัมพันธ์ระหว่างพุทธ - มุสลิมอย่างมั่นคง มุ่งมั่นพยายามที่จะทำงานเพื่อฟื้นฟูความปรองดองสมานฉันท์ในพื้นที่

“ผู้ใหญ่จุ๊บ” สมใจ ชูชาติ สตรีพุทธที่เกิดและเติบโตในปะนาเระใน ต.บ้านนอก อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เธอได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 มา 3 สมัยแล้ว ทั้ง ๆ ที่หมู่ 3 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม แต่ด้วยความสามารถและด้วยความไว้วางใจของชาวบ้าน ผู้ใหญ่จึงได้รับเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง นอกจากการทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ผู้ใหญ่ยังสนใจทำงานเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่ และเป็นสตรีพุทธที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการทำงานด้านพหุวัฒนธรรม และงานสังคมอื่น ๆ ที่จะหนุนเสริมภาพลักษณ์ให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้กลับมาเป็นภาพที่ไม่ถูกตีตราด้วยความหวาดกลัวอีก

ผู้ใหญ่จุ๊บเข้าร่วมงานกับ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษามาหลายปีในนามของกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.) และเป็นตัวแทนของกลุ่มหลายครั้งในการนำการเสวนาระหว่างศาสนา นำการเสนาเรื่องการสร้างสันติภาพและความปรองดองในพื้นที่

ผู้ใหญ่สนทนากับเราด้วยสำเนียงพื้นถิ่นภาษา “นาเระ” ที่มีเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นซึ่งเธอภาคภูมิใจ และมักจะเล่าขานให้ผู้คนที่มาจากภายนอกได้รู้จักภาษาถิ่นที่ทั้งเธอและเพื่อนมุสลิมที่ปะนาเระต่างก็พูดภาษานี้ได้ และเป็นภาษาที่ยึดโยงผู้คนเข้าด้วยกัน ในขณะที่เพื่อนสนิทของเธอที่เป็นมุสลิมและปัจจุบันเป็นโต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดท่ากะดี หรือ “ตักดี” “อิหม่ามมะ” หรือ “บาบอมะ” ทั้งสองเป็นเพื่อนสนิทที่ชาว อ.ปะนาเระ รู้จักกันดี ด้วยต่างทำหน้าที่หนุนเสริมการทำงานพัฒนาท้องที่ และมักพบเห็นทั้งสองคนตามงานประชุมและงานสังคมพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งในงานที่เกี่ยวกับการสร้างสันติภาพในพื้นที่ด้วย

ความสัมพันธ์ที่ยาวนานถักทอตั้งแต่เยาว์วัย เรียน เล่นมากับทุ่งนาป่าเขาและชายทะเลปะนาเระมาด้วยกันตั้งแต่จำความได้ “โตมา 8-9 ขวบ ก็จำความได้ว่าเราเป็นเพื่อนกัน” ทั้งสองคนกล่าว

“โต๊ะอิหม่ามมะ” หรือ “บาบอมะ” เอ่ยด้วยสำเนียงภาษานาเระ

เราเป็นเพื่อนก่อนหน้านั้น ความทรงจำที่ประทับใจก็คือ สมัยเด็ก ๆ มาดูโทรทัศน์ที่บ้านผู้ใหญ่จุ๊บ สมัยนั้นทั้งหมู่บ้าน ทั้งตำบลด้วยมั้ง (หัวเราะ) มีโทรทัศน์เครื่องเดียวที่บ้านผู้ใหญ่นี่ล่ะ ใช้เครื่องปั่นไฟ จริง ๆ บ้านผู้ใหญ่จุ๊บอยู่คนละหมู่กัน แต่ก็มาดูตามประสาเด็ก ๆ

“บาบอมะ” เป็นชาวปะนาเระ เกิดและโตที่ปะนาเระ บาบอมะเล่าภูมิหลังส่วนตัวว่า เป็นเด็กยากจน พ่อแม่เสียตั้งแต่ยังเป็นเด็ก จึงอยู่กับญาติ ครอบครัวมีฐานะไม่สู้จะดีนัก แต่ก็อุตสาหะในการเล่าเรียน เรียนไปทำนาไปตามประสาคนปะนาเระ มีช่วงหนึ่งที่ต้องไปอยู่ซาอุดิอาระเบียเพื่อศึกษาเล่าเรียนทางศาสนา แต่ด้วยเป็นคนปะนาเระ เมื่อเรียนจบก็กลับมาอยู่บ้านซึ่งมีความรุนแรงพอดี และเป็นช่วงที่ถูกท้าทายอย่างหนักจากเหตุการณ์ความรุนแรงและการลอบสังหารพระภิกษุสงฆ์ เหตุการณ์นั้นอาจทำให้คนอื่น ๆ หวั่นไหวและไม่กล้าไปมาหาสู่กัน ทว่าสำหรับผู้ใหญ่จุ๊บ และบาบอมะ ไม่ได้เป็นเช่นนั้น

ทั้งสองเล่าให้ฟังว่า ช่วงที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงยิ่งต้องคุยกัน โทรศัพท์สอบถามกันว่าความจริงคืออะไร และอาศัยว่าเป็นเพื่อนกันมานาน เชื่อใจว่าเพื่อนพูดจริงและเชื่อได้ ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่า

> *หักลบกันไปก็น่าจะ 40 กว่าปีแล้วที่เรารู้จักกัน สมัยก่อนแถวนั้นถึงบ้านเรามีภารกิจเลี้ยงวัว มีการปลูกแตงโมกัน คบหาเหมือนพี่น้องกันอยู่กันเป็นสุขตั้งแต่รู้จักกันมา*
>
> *ตั้งแต่วันนั้นไม่เคยลืม มีเรื่องอะไรก็ตามเราหาทางพูดคุยกัน เราเรียนโรงเรียนเดียวกันมาก่อนด้วย ก่อนที่บาบอจะหายไปช่วงหนึ่งตอนเล่าเรียนที่ต่างประเทศ พอกลับมาก็ยังเป็นเพื่อนกันเหมือนเดิม*

ปะนาเระในความทรงจำ

ถ้าพูดถึงคำว่าปะนาเระ ในอดีตประกอบด้วย 10 ตำบล แต่ละตำบลมีความหลากหลายอยู่ในตัว มีทั้งพื้นที่ที่เป็นภูเขา พื้นที่ราบ พื้นที่ทะเล เรียกได้ว่า “เขา ป่า นา เล” มีครบใน อ.ปะนาเระ

ผู้ใหญ่จุ๊บเล่าให้ฟังว่า บ้านของเธออยู่ติดฝั่งภูเขาและติดถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างปัตตานี – นราธิวาส ย่านพื้นที่เชิงเขาชาวบ้านส่วนใหญ่ทำสวน ปลูกมะพร้าว ปลูกยางพารา อย่างไรก็ดี ชาวปะนาเระก็จะกันพื้นที่ไว้สำหรับทำนาปลูกข้าวด้วย หากเข้ามาในพื้นที่จะพบพื้นที่นาข้าวยาวสุดลูกตา ที่บ้านของผู้ใหญ่ทำนา ญาติพี่น้องก็ทำนาเช่นกัน นอกจากนี้ ปะนาเระยังเป็นพื้นที่ที่มีต้นตาลโตนดจำนวนมาก

แม้ปัจจุบันจะหายไปเกือบหมดแล้ว แต่ในอดีตอาชีพดั้งเดิมของพี่น้องปะนาเระก็คือ การทำน้ำตาลโตนด ทำนา เลี้ยงวัว เป็นต้น

โดยเฉพาะในพื้นที่ ต.บ้านนอก ที่ผู้ใหญ่อาศัยอยู่ อาชีพหลักของชาวบ้านนอกคือ ทำนา เลี้ยงวัว ทำน้ำตาลโตนด

มีเรื่องเล่าขานถึงความเป็นมาของชื่อตำบล “บ้านนอก” ว่า เป็นพื้นที่ที่ห่างไกลจากความเจริญ ถนนหนทางเป็นทางเกวียน ในอดีตผู้คนที่นี่ใช้เกวียนในการเดินทางและการค้าขาย

ปัจจุบัน ต.บ้านนอกมีพี่น้องมุสลิมมากกว่าร้อยละ 70 และพุทธราวร้อยละ 30 แต่ความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของผู้คนส่วนใหญ่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนักสำหรับคนรุ่นอาวุโส สังเกตได้จากการมีกิจกรรมทางสังคม เช่นงานแต่งงาน งานบุญต่าง ๆ จะเห็นคนสูงอายุไปร่วมกิจกรรมกันหนาตา กระนั้นก็สังเกตได้ว่าคนรุ่นใหม่น้อยลง

อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนพุทธ – มุสลิมยังคงดีกันอยู่ *“เรายังเป็นเพื่อนกัน ยังทำงานร่วมกันอยู่ ทุกเดือนเราเข้าประชุมร่วมกันที่สภาตำบลบ้าง ประชุมกับหน่วยงานของอำเภอบาง เวลามีข้อสงสัยอะไรก็ยกหูโทรหากัน”* ผู้ใหญ่จุ๊บกล่าว

เพื่อนส่งเสริมศรัทธา

สำหรับผู้ที่มิใช่มุสลิมบางคนอาจไม่คุ้นเคยกับวิถีมุสลิม และไม่รู้ว่าแต่ละวันมุสลิมต้องปฏิบัติกิจศรัทธาอะไรบ้าง แต่สำหรับเพื่อนที่คบหารักใคร่กันมาตั้งแต่เด็ก วิถีชีวิตของเพื่อนย่อมอยู่ในสายตาของเพื่อนเสมอ และมองว่า “มุสลิมเคร่งครัดในศาสนาเป็นเรื่องดีที่เราควรส่งเสริม เราคนพุทธเสียอีกที่เคร่งครัดได้ไม่เท่าเพื่อน” (ผู้ใหญ่จุ๊บ, 17 ตุลาคม 2563) ยิ่งมีตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะผู้ใหญ่บ้าน ก็ยิ่งมีโอกาสได้ดูแลเพื่อนบ้านมุสลิมมากขึ้น

เมื่อคราวที่ทางมุสลิมในตำบลต้องการจะสร้าง “บาลาเซาะ”[18] ในฐานะ

[18] สถานที่สำหรับประกอบการละหมาดในหมู่บ้าน กรณีที่ยังไม่มีมัสยิดหรือมีมัสยิดแต่อยู่ห่างไกล ชาวบ้านในพื้นที่จะสร้างบาลาเซาะไว้สำหรับการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน

ที่ “จุ๊บ” เป็นผู้ใหญ่บ้าน ก็ให้การดูแลเพื่อนมุสลิมที่มีอยู่จำนวนไม่มากนัก และยังไม่มีมัสยิดของหมู่บ้าน แต่ผู้ใหญ่เห็นว่าการส่งเสริมให้เพื่อนมุสลิมได้มีสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจเป็นเรื่องที่ดี แต่ก็ไม่แน่ใจในเรื่องหลักปฏิบัติ จึงได้ปรึกษาไปยังบาบอมะ ในที่สุดสามารถสร้างบาลาเซาะให้เพื่อนมุสลิมในหมู่บ้านได้สำเร็จ

ด้วยความใส่ใจดูแลเพื่อนบ้านที่เป็นมุสลิมอย่างจริงใจของผู้ใหญ่ ผลก็คือชาวมุสลิมปะนาเระต่างก็ให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่จุ๊บถ้วนหน้ากัน

ในส่วนของบาบอมะ เล่าให้ฟังถึงมิตรภาพและความผูกพันที่มีต่อเพื่อนสนิทต่างศาสนา ต่างเพศว่า

เห็นกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ เรียนโรงเรียนเดียวกัน โตมาก็ยังไปมาหาสู่ มีงานให้ต้องมาทำด้วยกัน เอาเข้าจริง ๆ วิถีคนปะนาเระนั้นผสมผสานไม่ได้แยกกัน เคยทำนาแปลงเดียวกัน วันดีคืนดีมีการแต่งงานข้ามศาสนากันด้วย เราอยู่ด้วยกันมานาน รู้วิถีของกันและกัน เวลามีใครเสียชีวิตก็ไปงานบุญกัน

ในเรื่องพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งต่างฝ่ายต่างก็รู้ดีว่าเป็นพื้นที่สงวนไว้สำหรับศาสนิกของแต่ละศาสนา

เราแยกกันปฏิบัติ และเรียนรู้ว่ากิจกรรมใดที่ควรจะบอก เชิญกัน เช่น งานประเพณีของตำบลที่ไม่ได้มีพิธีกรรมทางศาสนา เราก็เข้าร่วมได้ เชิญมาได้ อะไรที่เกี่ยวกับศาสนาก็ขอว่าอย่าเชิญไปเลย เดี๋ยวจะทำให้เข้าใจ

เมื่อพระอาจารย์ชาวจะไปเยี่ยมเพื่อนมุสลิม ท่านขอแรงให้ช่วยเลือกบะหมี่ และอาหารแห้งที่มีคนนำมาถวายและเน้นให้ดูที่มีตราฮาลาล ท่านเน้นว่า **“เพื่อนมุสลิมจะได้กินได้”**

“บาบอมะ” สนทนากับพระครูโฆษิตสุตาภรณ์ (พระมหาเจรียง หรือท่านขาว) อย่างเป็นกันเองที่หน้ามัสยิดตั๊กตี อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี 15 พฤศจิกายน 2563

ผู้ใหญ่จุ๊บ (ที่ 3 จากขวา) พาคณะทำงานไปเยี่ยมเพื่อน “บาบอมะ” โต๊ะอิหม่ามประจำมัสยิดเพื่อนสนิทของเธอ

ผิดกันเสียเปล่า ๆ เรารู้กันอยู่แล้วเรื่องข้อสงวน อีกประเด็นหนึ่งมีคนชอบพูดว่า

ทำอะไรกันในมัสยิด คนที่ไม่เข้าใจก็หาว่าทำอะไรไม่ดีหรือเปล่า ปลุกระดมหรือไม่ ซึ่งไม่ใช่เราปฏิบัติศาสนกิจของเรา แต่หากเป็นช่วงเวลาอื่นที่ไม่ใช่เวลาศาสนกิจปกติก็มาได้ เช่นอย่างนี้ก็มาได้ เรายินดีต้อนรับด้วย ผู้ใหญ่จุ๊บเข้าใจและรู้ดี

มิตรภาพ อัตลักษณ์ และความท้าทาย

ปะนาเระ และในพื้นที่ชายแดนใต้ อัตลักษณ์วัฒนธรรมศาสนาอิสลามกล่าวได้ว่า เป็นอัตลักษณ์ที่ค่อนข้างแข็งแกร่งจนบางครั้งก็ทำให้คนในพื้นที่เองรู้สึกแปลกแยกกับวัฒนธรรมหลักของไทยที่เป็นกรอบโครงของสังคมการเมืองที่ทั้ง “ปก” และ “ครอง” ระบบระเบียบของชีวิตมุสลิมจนบางทีก็รู้สึกอึดอัด

ดังที่ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เคยเขียนไว้ในงานภาษาอังกฤษเรื่อง *The Life of This World: Negotiated Muslim Lives in Thai Society (2005)* บอกเล่าถึงชีวิตที่ต้องต่อรองของมุสลิมซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมไทยที่มีวิถีวัฒนธรรมการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน ขณะที่การเป็นมุสลิมมีกรอบกฎของชีวิตที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ในขณะที่การเป็นมุสลิมและเป็นพลเมืองในประเทศพุทธก็มีกรอบกฎอีกชุดหนึ่งที่ต้องปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งก็ไม่เข้ากับกรอบกฎของการเป็นมุสลิม การรักษาวิถีชีวิตความเป็นมุสลิมในสังคมนี้จึงเหมือนกับการขับยวดยานของตนไปบนถนนที่ต้องประคองตัวให้ไม่หลุดออกนอกเส้นทาง และไม่ล้ำเส้นหรือเฉี่ยวชนกับยวดยานของคนอื่นที่แล่นสวนทางมา เป็นชีวิตที่ต้องต่อรอง อันที่จริง ชีวิตของมุสลิม หรือของพุทธในพื้นที่ชายแดนใต้ก็มีเรื่องราวที่ต้องต่อรองและประคองชีวิตไปบนถนนของมิตรภาพโดยเฉพาะในห้วงยามที่สังคมถูกคุกคามด้วยความรุนแรงยืดเยื้อมานาน ด้านหนึ่งบริบทของสถานการณ์ก็กดดันให้ชีวิตประจำวันคล้าย ๆ มีกรอบกฎที่เข้มแข็งเพิ่มขึ้นมาอีกหนึ่งอย่าง อีกด้านหนึ่งก็ส่งผลให้กรอบกฎของศาสนาและวัฒนธรรมถูกขับเน้นมากขึ้น เช่นที่คณะกรรมการอิสระสมานฉันท์ (กอส.) ได้เคยวินิจฉัยไว้ตั้งแต่ปี 2549 ว่า

ความแตกต่างระหว่างชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่กับคนไทยพุทธที่เป็นคนกลุ่มน้อยในเรื่องต่าง ๆ จะชัดเจนขึ้น

ไม่ว่าจะเป็นทัศนะที่แตกต่างกันในเรื่องการมีทหารในพื้นที่ การประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 หรือการควบคุมสถาบันศึกษาปอเนาะ อาจเพราะอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มโดดเด่นขึ้น ขณะเดียวกันก็ยอมรับสถาบันวัฒนธรรมประเพณีร่วมกันน้อยลง (ฟ้าเดียวกัน, 2548: 85)

และเมื่อเวลาผ่านไป ปฏิเสธไม่ได้ว่าความรุนแรงที่ข้ามเส้นแบ่งทางศาสนาและวัฒนธรรมเมื่อค่ำคืนวันที่ 22 มกราคม 2547 ที่วัดพรหมประสิทธิ์ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างจากมัสยิดตักดีนั้น ยังคงอยู่ในความทรงจำ กระนั้นก็มีความพยายามที่จะประคับประคองความสัมพันธ์และรักษาไว้ให้แข็งแรง ผ่านการทำงานของเพื่อนรักต่างศาสนา “บาบอมะ” และ “ผู้ใหญ่จุ๊บ”

หน้าวัดพรหมประสิทธิ์มีบ้านคนมุสลิมหลังหนึ่ง เราก็พยายามไปเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่กัน เพื่อจะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ (ผู้ใหญ่จุ๊บ, 15 พฤศจิกายน 2563)

มัสยิดเราได้รางวัลหลายครั้ง ก็เพราะผู้ใหญ่จุ๊บมาช่วย มาแนะนำบอกให้เราทำแบบนี้ ๆ นะ เราก็ทำ เราได้รางวัลมัสยิดที่มีห้องน้ำสวยสะอาดที่สุดเลย (ยิ้มอย่างภาคภูมิใจ) แล้วส่งมัสยิดเข้าประกวดหลายครั้ง ผู้ใหญ่ก็ช่วยให้คำแนะนำ เราก็ได้รางวัล (บาบอมะ, 15 พฤศจิกายน 2563)

เมื่อมีข่าวลือ หรือมีประเด็นที่จะทำให้เกิดความเข้าใจผิดต่อกัน ทั้งสองฝ่ายจะรีบติดต่อเพื่อพูดคุยสร้างความเข้าใจกันโดยไม่ชักช้า เพื่อมิให้เป็นประเด็นค้างคาใจ

พี่จุ๊บว่าสำคัญมากนะ หากปล่อยไว้ก็จะยิ่งเสียหาย เมื่อมีประเด็นอะไร พี่จะรีบโทรหากันเลย ถามตรง ๆ ไปเลย เราเป็นเพื่อนกัน เชื่อใจรู้ใจกัน ยิ่งช่วงที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงนี่ยิ่งต้องอย่าหาย ต้องสื่อสารกัน

นอกเหนือจากการเป็นเพื่อนที่ใส่ใจ จริงใจ และเรียนรู้วิถีชีวิตของกันและกันจนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว “ความไว้วางใจ” เป็นอีกหนึ่งหัวใจสำคัญที่

พอเราเป็นเพื่อนกันมันง่ายที่จะก้าวข้ามข่าวลือหรือเหตุการณ์อะไรก็ตามที่จะทำให้ความสัมพันธ์เราเสียหาย...

ความเป็นเพื่อนกันนี่แหละ ที่ทำให้เราพร้อมกับพื้นที่ทำงานด้วยกันแล้วก็พยายามที่จะสร้างพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ใน 3 จังหวัด ในเวทีการทำงานเพื่อการสร้างสันติภาพและความปรองดองในพื้นที่ เราไปทำงานด้วยกันหลายเวที

พอเราเป็นเพื่อนกัน เรียนด้วยกัน เล่นด้วยกัน ผูกพันกันมา ต่อให้ยังไงเสียเราก็ยังเป็นเพื่อนกัน เชื่อใจกัน มีช่วงหนึ่งที่บาบอหายไป ไปเรียนต่างประเทศเนอะ แต่พอกลับมาเราก็ยังสนิทกัน มันคือเพื่อนไง

ต่อให้มีความรุนแรงเกิดขึ้นยังไง เราก็ยังกล้าไปมาหาสู่ ต้นทุนแบบนี้มันคือรากฐานสำคัญที่ทำให้เมื่อมาเจอกันหลังจากบาบอกลับมาจากซาอุดิอาระเบีย ก็ทำให้ง่ายต่อการที่เราจะคุยกัน (ผู้ใหญ่จุ๊บ, 1 พฤษภาคม 2564)

"โต๊ะเวาะ" กับช้างและความเป็นมุสลิมในวัดเทพนิมิตร

เอ่ยถึง "ท่านเวาะ" หรือพระอาจารย์เรวัต ถิรสัทโธ เจ้าอาวาสวัดเทพนิมิต ท่านคือพระภิกษุสงฆ์ที่ชาวมุสลิมให้ความเคารพนับถือและสนทนากับท่านด้วยภาษามลายูอย่างคุ้นเคย แทบทุกวันจะมีชาวมุสลิมแวะเวียนมาหาท่านที่วัด

กลางเดือนมีนาคม ผู้วิจัยและคณะได้ไปพบท่านที่วัด พบว่าท่านเวาะกำลังสาละวนเก็บลูกมะพร้าวแกงกับเพื่อนมุสลิมที่ท่านเล่าให้ฟังว่ารู้จักกันมานานตั้งแต่อยู่นราธิวาส แต่เพื่อนมุสลิมคนดังกล่าวปัจจุบันมีบ้านอยู่ที่ ต.บางตาวา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี เพื่อนมุสลิมมาหาเพื่อจะบอกงาน (เชิญ) ไปงานแต่งลูกชาย และเมื่อท่านทราบข่าวจึงให้เอามะพร้าวแกงขึ้นท้ายรถกระบะเพื่อไปช่วยงานด้วย เพื่อนมุสลิมของท่านเวาะพูดไทยไม่ค่อยได้ เมื่อจะสื่อสารกับท่านเวาะก็สื่อสารกันเป็นภาษามลายูถิ่น จนคนขับรถของคณะเราซึ่งเป็นชาวมลายูแปลกใจและประทับใจท่านเวาะมาก เขากล่าวด้วยความชื่นชมว่า "สำเนียงไม่มีผิดเพี้ยนเลย" (ท่านเวาะ, 22 มีนาคม 2562)

ทุกปี เวลาออกพรรษา ชาวชุมชนรอบวัดเทพนิมิตซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมจะมารวมตัวกันที่วัดเพื่อจัดเตรียมงานเคลื่อนขบวนช้างแห่ผ้าขึ้นพระธาตุบนเขามะรวด[19] ปี 2563 ก็เช่นกัน ทางวัดกำหนดให้วันที่ 17 ตุลาคมเป็นวันเตรียมงาน และวันที่ 18 ตุลาคมเป็นวันแห่ขบวนช้าง

พี่น้องมุสลิมไม่ว่าจะใกล้ไกล เมื่อทราบก็จะเข้ามาช่วยจัดเตรียมงาน ตั้งแต่เตรียมสถานที่สำหรับช้าง สำหรับคน โรงครัวในวัดจึงต้องมีทั้งโรงครัวสำหรับพุทธและโรงครัวสำหรับมุสลิม "เพื่อให้ทุกคนสบายใจ และเมื่อมาช่วยงานวัดแล้วก็ต้องได้กินอิ่มกลับไปด้วย ไม่ใช่เราอิ่ม แต่เพื่อนอด กลืนน้ำลาย มันก็ไม่ใช่" ท่านเวาะว่า

[19] งานแห่ผ้าขึ้นห่มพระธาตุหรือเจดีย์หลวงพ่อหนอนโดยขบวนช้างเพิ่งได้รับการจัดขึ้นในปี พ.ศ. 2562 ในสมัยที่พระเรวัต (ท่านเวาะ) ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัด (Pattani Note, 19 February 2019) ก่อนหน้านี้ขบวนแห่ช้างในชายแดนใต้มีการจัดขึ้นที่ ต.ขุนละหาร อ.ยี่งอ จ.นราธิวาส ในปี 2561 (MGROnline, 8 กันยายน 2561)

น่าสนใจว่า ชุดความรู้เรื่องการควบคุมช้างที่ได้รับการร่ำลือมาว่าเป็นความสามารถเฉพาะตัวท่านเวาะที่คนพื้นที่ให้การยอมรับนั้น มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมลายูมุสลิมที่ท่านเวาะเล่าให้ฟังว่า

> *ได้มาจากสมัยบรรพบุรุษ เรียนมาจากหนังสือของคนสมัยก่อน เป็นหนังสือของมุสลิมที่บันทึกเป็นภาษามลายู เพราะท่านเวาะมีทวดนับถือศาสนาอิสลาม และศาสตร์เรื่องการเลี้ยงช้างของชาวมลายูจะแตกต่างกับภาพที่เราเห็นตามสื่อ เช่นการขึ้นบนหลังช้าง ถ้าจากสื่อทั่วไปที่เราเห็นกันเราจะต้องหาที่สูงเพื่อที่จะสามารถขึ้นบนหลังช้างได้ แต่ศาสตร์มลายูเรื่องช้างนั้น สามารถให้ช้างนั่ง เพื่อที่จะให้เราเหยียบบนขาของช้างขึ้นไปนั่งบนหลังช้างได้ (ท่านเวาะ, 17 ตุลาคม 2563)*

จากภูมิปัญญาดังกล่าว สืบทอดมาถึงท่านเวาะที่เป็นชาวพุทธแต่ภูมิปัญญานี้เป็นขุมทรัพย์ที่ยึดโยงพุทธ-มุสลิมเข้าด้วยกันอย่างสนิทแนบแน่น

> *จะต้องเล่าตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ท่านเวาะนั้นเติบโตในสังคมอิสลาม ที่จังหวัดนราธิวาส มีญาติที่เป็นอิสลามและเป็นผู้รู้ (อุสตาซ) ศาสนาของอิสลามด้วยเช่นกัน โดยการสร้างความสัมพันธ์ของท่านเวาะนั้นคือ การเข้าหาผู้อื่นก่อนเสมอ ไม่ต้องรอให้ผู้อื่นเข้าหาเรา ท่านเข้าหาผู้อื่นเป็นร้อย ๆ ครั้งไม่ว่าจะเป็นงานสังคมชุมชน งานสุนัต (พิธีขลิปอวัยวะเพศชายของชาวมุสลิม) งานแต่งงาน งานเมาลิด เป็นต้น ทำให้ผู้คนที่นั้นไว้เนื้อเชื่อใจเรียกท่านเวาะว่า “โต๊ะเวาะ” (ท่านเวาะ, 17 ตุลาคม 2563)*

ต่อมาเมื่อย้ายมาประจำพรรษาอยู่ที่วัดเทพนิมิต ท่านเล่าให้ฟังว่า

> *ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ - มุสลิมมีน้อยมาก ไม่เหมือนสมัยที่ท่านอยู่ที่วัดพิกุลทอง จ.นราธิวาส ดังนั้น หลักในการทำงานที่ใช้คือท่านเวาะ**จะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธ - มุสลิมใหม่***
> *อีกทั้งบริบทเรื่องเวลาก็แตกต่างจากนราธิวาส เพราะสมัยนั้นยังไม่มีเหตุการณ์ ทำให้การสร้างความสัมพันธ์ไม่มีเงื่อนไขมากนัก แต่ที่นี่มีเรื่อง*

ปัจจัยมากมาย เช่น มีคนหลายกลุ่ม หลายความคิด หลายความเชื่อ ทำให้ยากต่อการสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนา แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีผู้นำศาสนาทั้งพุทธและมุสลิม พยายามลงพื้นที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนา แต่ก็ประสบกับความไม่ปลอดภัย จึงยิ่งยากต่อการสร้างความสัมพันธ์ (ท่านเวาะ, 17 ตุลาคม 2563)

ท่านเวาะเปรียบเทียบปัญหาของการสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนาที่มีความยากลำบากในช่วงเวลาที่สายสัมพันธ์ระหว่างพุทธ - มุสลิมถูกท้าทายด้วยเหตุการณ์ความรุนแรงถึงตายหลายครั้ง

รากมะละกอ ทำให้บ่อพังได้ ไม่ใช่ตะเคียนทอง ไม่ใช่เหล็กกล้า

เราจะทำอย่างไรให้รากมะละกอไม่ไชซอนเกินไป เพราะว่าเราต่างคนต่างหันหลังให้กัน ซึ่งก็มีหลาย ๆ หน่วยงานที่มาถามวิธีการส้รางความสัมพันธ์ทางศาสนา

ท่านเวาะเลยให้มีโรงครัวอิสลามภายในวัด

เวลาท่านเวาะจัดงานทอดกระฐินซึ่งเป็นพิธีของศาสนาพุทธจะมีคนอิสลามเข้าร่วมประมาน 500 กว่าคน ทุก ๆ ปี แต่คนอิสลามเหล่านั้นไม่ได้มาร่วมพิธีของศาสนาพุทธแต่อย่างใด เป้าหมายคือ ต้องการมาร่วมกิจกรรมเพราะนับถือในตัวท่านเวาะเป็นหลัก

การกระทำเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของท่านเวาะนั้นองค์กรภายนอกบางส่วนกลับมองเป็นกระทำเพื่อชื่อเสียงของตนเอง ท่านทราบแล้วจะต่อว่าเลย ตอบไปว่า ท่านไม่อยากมีชื่อเสียง ถ้าอยากมีชื่อเสียงคงไปสมัคร ส.ส. อีกทั้งท่านบวชมา 38 พรรษาแล้ว ท่านเวาะมีชื่อเสียงมานานแล้ว ไม่ได้เพิ่งมามีชื่อเสียง ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องสร้างชื่อเสียงอีก

นอกจากนี้ เวลาจัดงานภายในวัด ทุกครั้งท่านเวาะจะสื่อสารกับคนมุสลิมด้วยภาษามลายูเสมอว่า Ma-af dunia sampai akirath แปลว่า “ขอโทษทั้งโลกนี้และโลกหน้า” (ท่านเวาะ, 17 ตุลาคม 2563)

ท่านเวาะเน้นย้ำว่า

เชิญมาร่วมงาน และอย่าเอาเรื่องความเชื่อของศาสนามาร่วมงาน แต่ให้มาเพราะนับถือในตัวท่านเวาะ และมาเพื่อความสามัคคีในสังคม (ท่านเวาะ, 17 ตุลาคม 2563)

สิ่งสำคัญที่ท่านเวาะได้รับการยอมรับจากชุมชนมุสลิมคือ

ความไว้วางใจที่ต้องสร้างกันทั้งชีวิต ต้องเรียนรู้ศาสนาของเขา และเรียนรู้ภาษาของเพื่อน ไม่ใช่ทำเดี๋ยวด๋าว และต้องฟังจากเพื่อนอิสลามด้วย (หันไปสนทนาภาษามลายูถิ่นกับหะยีแอ) (ท่านเวาะ, 17 ตุลาคม 2563)

เพื่อนมุสลิมของท่านเวาะอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนกับท่านขาวด้วยคือ บาบออับดุลอาซิส เจะมามะ ซึ่งยืนยันว่า

เมื่อก่อนเราชาวพุทธ-มุสลิมอยู่ด้วยกันได้ คนพุทธมีงานก็มาเรียกเราไป คนมุสลิมมีงานเราก็เชิญคนไทยพุทธไป ที่บ้านของเรา เราอยู่ด้วยกัน คนสมัยก่อนเรารู้จักกัน แต่คนเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยรู้จักกัน เด็กไม่ค่อยรู้จักคนแก่ เราต้องทำอย่างไรให้รู้จักกัน นี่จะช่วยให้เราสามารถรักษาความสัมพันธ์กันไว้ได้ยาว ๆ แบบท่านเวาะ ใช่ไหมท่านขาว เราทำงานด้วยกัน ผมทำงานไปพูดที่ไหนก็พูดเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรม ที่จริง บ้านเรานี่พหุวัฒนธรรมอยู่แล้ว ทำไงให้รักษาไว้ และมีการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อย ๆ แบบนี้ ให้เหมือนเดิม (อับดุลอาซิส, 17 ตุลาคม 2563)

เพื่อนรักผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ

นอกจากอำเภอปะนาเระจะเป็นดินแดนแห่งพหุวัฒนธรรม มีธรรมชาติงดงามและทรัพยากรทั้งเขา ป่า นา และชายทะเลแล้วให้พวกเราได้ชื่นชมระหว่างทางที่ปั่นจักรยานยังได้แวะเยี่ยมเยียนคนป่วยติดบ้านและติดเตียงซึ่งเป็นงานที่อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในพื้นที่ได้ร่วมกันทำงานอย่างแข็งขันและแทบไม่มีใครได้สังเกตเห็นการทำงานอย่างทรงคุณค่าเช่นนั้น พวกเธอนำเราไปรู้จักกับงานสุขภาพเพื่อสันติภาพที่ดำรงอยู่ในชุมชน และเป็นเสมือนสะพานที่เชื่อมสัมพันธ์ชุมชนอย่างดียิ่ง และเพราะประเด็นเรื่องสุขภาพนั้นเป็นประเด็นร่วม อสม.พร สตรีพุทธชาวปะนาเระที่มีฝีมือด้านการทำงานศิลปะและการจัดดอกไม้ ร้อยมาลัย การจัดพานพุ่มขันหมาก งานบายศรีงานใบตองดอกไม้สด งานจับจีบผ้า และยังเป็นสตรีที่ทำงานกับกลุ่มเยาวชนพุทธอย่างต่อเนื่อง เธอทำงานทุกอย่างได้ผลดีก็เพราะมีเพื่อนมุสลิมรุ่นน้องที่เป็นภรรยารองนายก อบต.ต.ควน และเป็นครูที่ศูนย์เด็กเล็กของตำบล คบหากันมานานแล้วตั้งแต่ลูกๆ ของเธอยังเล็กและเธอเอาลูกไปเข้าเรียนที่ศูนย์เด็กเล็ก จึงได้สนิทสนมกัน จนปัจจุบันลูกๆ ของพรเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยทั้งสามคนแล้ว อสม.พรเล่าให้ฟังว่า เมื่อเธอยังเป็นเด็ก “เพื่อนพุทธและมุสลิมไม่ได้มีความแตกต่าง ทุกคนเรียนในโรงเรียนเดียวกัน เรียนในโรงเรียนวัดนั่นแหละ ที่จริงมีเพื่อนมุสลิมเยอะ ไม่ได้แยกกัน” (พร, 16 ตุลาคม 2563)

การจัดกิจกรรม “ปั่น ปัน บุญ” ก็ได้เธอและเพื่อนมุสลิมเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงหลักในการประสานงานเพื่อจัดเตรียมสถานที่ วางแผนกิจกรรม ออกแบบกิจกรรมและจุดแวะพักต่าง ๆ ตลอดจนประสานงานเจ้าอาวาสวัดแต่ละแห่ง ประสานโต๊ะอิหม่ามแต่ละมัสยิด รวมไปถึงเจ้าของปั๊มน้ำมันที่เป็นจุดปล่อยตัวขบวนจักรยานของเยาวชนด้วย นับว่าเป็นเพื่อนรักที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จอย่างงดงามของกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์และนำเพื่อนที่ไม่ก่อล้ามาพบเจอกันตั้งแต่มีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ให้ได้กลับมารื้อฟื้นความสัมพันธ์กันได้

ในช่วงวิกฤตโควิด-19 ระบาดในพื้นที่ชายแดนใต้ในรอบปี 2563 อสม.พร เป็นคนหนึ่งที่ประสานงานอย่างแข็งขันเพื่อช่วยเฝ้าระวังการแพร่ระบาด และ

ทำหน้าที่เป็น “ม้าเร็ว” ส่งความช่วยเหลือทั้งเครื่องป้องกันการติดเชื้อ เช่น หน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ และทั้งเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น เธอไม่เคยหยุดนิ่งที่จะสำรวจรอบ ๆ ชุมชนเพื่อดูว่าใครที่เดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วนบ้าง และก็พบว่า มีเพื่อนบ้านมุสลิมหลายหลังที่อยู่ในสภาพลำบากยากจนต้องการข้าวสาร อาหารแห้ง ในขณะที่บางครอบครัวมีผู้ป่วยติดเตียง ผู้อาวุโสติดบ้านต้องการอาหารสำหรับผู้ป่วยและผ้าอ้อมสำเร็จรูป นอกจากนี้ ยังมีทารกน้อยที่ต้องการนมอีกด้วย เธอใช้ความเป็นเพื่อนกับเจ้าของโรงสีข้าวที่เป็นเยาวชนมุสลิมที่คุ้นเคยกันเพื่อจะขอซื้อข้าวสารนำไปแจกจ่ายให้กับครอบครัวที่ขาดแคลนและไปซื้อไข่ไก่ของชาวมุสลิมอีกบ้านหนึ่งมาด้วย

นอกจากเพื่อนรัก อสม. แล้ว ในพื้นที่ปะนาเระยังพบ “เพื่อนรักต่างศาสนา” อีกคู่หนึ่งที่ทำงานเพื่อสังคมร่วมกันอย่างใกล้ชิดจนแทบไม่เห็นความแตกต่างใด ๆ ยกเว้นแต่เพียงรูปลักษณ์และการแต่งกายภายนอกเท่านั้นที่บ่งบอกว่าทั้งสองคนนับถือต่างศาสนากัน “ละห์ กับ ต้อม” คือเพื่อนรักต่างวัยที่อยู่กับคนละตำบล แต่ความห่างไกลไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อมิตรภาพและความไว้วางใจของเธอทั้งสอง

> *ละห์ กับ พี่ต้อม เราอาศัยอยู่กันคนละตำบล[20]กัน เรารู้จักกันมาประมาณ 7-8 ปีแล้วในงานอะไรสักอย่างจำไม่ได้ แต่เรารู้จักและคุ้นเคยกันมาตลอด และก็ร่วมงานกันมาตลอด งานใดที่ร่วมกันได้ไม่*
>
> *พี่ต้อมกล้าที่จะก้าวข้ามความกลัวเข้ามาพื้นที่สีแดงที่บ้านละห์ เราก็มีปัญหากระทบกระทั่งกันบ้าง แต่ไม่เคยเอาเรื่องนั้น ๆ มาใส่ใจ แต่เราจะนั่งลงคุยกัน เคลียร์ปัญหากันเพื่อเอาความสัมพันธ์ของเราไปให้รอด แล้วเวลาที่ละห์มีปัญหา พี่ต้อมพร้อมจะเข้าข้างและช่วยเหลือละห์เสมอไม่ว่าจะเป็นปัญหาอะไร ทุกครั้งที่มีปัญหา ขอคำปรึกษาไป พี่ต้อมไม่เคยปฏิเสธเลย และไม่เคยปิดโอกาสของการแก้ปัญหา*

[20] ตำบลที่ละห์อยู่ได้ชื่อว่าเป็นตำบลของผู้ทรงอิทธิพลและได้รับการขนานว่าเป็นพื้นที่ “สีแดง” อีกแห่งหนึ่ง

เราไปไหนมาไหนด้วยกัน ก็ใช้มอเตอร์ไซด์กัน ก็มีคนมอง แต่เราสองคนคิดว่าเราเป็นเพื่อนกัน เป็นพี่น้องกัน แต่ทุกวันนี้คนที่เฝ้ามองเราก็ยิ้ม เพราะคนที่นี่ส่วนใหญ่ คนไทยพุทธก็กลัวมุสลิม คนมุสลิมก็กลัวคนไทยพุทธ

เสียงสะท้อนประโยคสุดท้ายของละห์สำคัญเพราะมันคือสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นกับผู้คนในพื้นที่ ซึ่งหากไม่สามารถคลี่คลายความหวาดกลัวกันเองได้ ความสามัคคีปรองดองในสังคมคงไม่เกิดขึ้น และเมื่ออยู่ในภาวะความหวาดระแวงต่อกันย่อมเสี่ยงต่อการที่จะถูกผู้ไม่หวังดีปลุกปั่นสร้างความแตกแยกกันได้ง่ายอีกด้วย

"แม่หญิง" กับ "ลูกหลวง"

เรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมหญิงผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนแสงธรรมมูลนิธิ จ.ตรัง กับ พระภิกษุอายุรุ่นราวคราวลูก “แม่หญิง” คือคำเรียกที่พระภิกษุคุ้นเคยและเรียกอย่างสนิทใจ กลับกัน “ลูกหลวง” ก็คือคำที่แม่หญิงเรียกพระภิกษุทุกครั้ง และทุกคำ อย่างชัดถ้อยชัดคำ แฝงไปด้วยมิตรภาพและความอบอุ่นราวกับแม่ลูกในสายเลือด

หากทว่า ทั้งสองมิได้มีความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือดแต่อย่างใดทั้งสิ้น มิตรภาพและการเรียนรู้เพื่อจะเข้าใจกันและกัน เริ่มผูกพันกันมาถึง 8 ปีแล้ว แม้ว่าจะต่างเพศ ต่างวัย ต่างสถานภาพ ต่างความเชื่อ แต่ใช้ “ใจแลกใจ” (แม่หญิง, 10 ธันวาคม 2563) ในขณะที่ พระมหาธีรยุทธยืนยันว่า “การศึกษา” เป็นช่องทางที่เปิดช่องให้ได้มาพบกับ “แม่หญิง” เพราะ

หัวข้อที่ทำวิทยานิพนธ์นั้นอยากจะทำเรื่องเยาวชนต้นแบบที่มีจิตอาสา และมีมิติเรื่องความเข้าใจพหุวัฒนธรรมที่ทำให้จำเป็นต้องมีศาสนาอื่นเข้ามาร่วมด้วย และก็มาเจอกัน แต่ตอนแรกคิดว่าโรงเรียนแสงธรรมเป็นโรงเรียนพุทธแน่ ๆ เพราะว่า “สว่างตาด้วยแสงไฟ สว่างใจด้วยแสงธรรม”

จากวันที่มาสัมภาษณ์ทำงานวิจัยครึ่งชั่วโมง ที่เหลือให้สัมภาษณ์เรื่องสัพเพเหระพูดคุยกันสนุกสนาน และได้ฉันข้าวที่นั่นด้วย นับเป็นการฉันข้าวในมิติที่ไม่เคยฉันมาก่อน ไปฉันในพื้นที่ ในบ้านของมุสลิมก็ดีนะ ทำให้รู้สึกดี

หลังจากนั้น ก็กลับไปคิดว่าจะมาช่วยทำอะไรกันได้บ้าง ก็ชวนเด็ก ๆ มาทำจิตอาสา... นำเด็กพุทธมาช่วยกันทำ จนในที่สุดก็ช่วยทาสีโรงเรียน ช่วยกันพัฒนาโรงเรียน

ที่เห็นนั่นเป็นฝีมือของทั้งเด็กพุทธและเด็กมุสลิมทำร่วมกัน จากวันนั้นที่ ดร. สาหลี่เฟ๊าะ เรียกอาตมาว่า “ลูกหลวง” ทำไปทำมา

ก็เลยไม่เรียกแล้วว่า ดร. แต่เรียกว่า “แม่หญิง” เพราะแม่หญิงก็เรียกอาตมาว่า “ลูกหลวง” มาตลอด (พระมหาธีรยุทธ, 11 ธันวาคม 2564)

อย่างไรก็ดี ทั้งแม่หญิงและลูกหลวงเห็นพ้องกันว่า ในความสัมพันธ์ลักษณะนี้มีความเว้นวรรคในเรื่องของหลักความเชื่อ หลักปฏิบัติ หลักความศรัทธาเกี่ยวกับศาสนาบางประการ แต่ในเรื่องของความสัมพันธ์ทางโลกนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่สมควรอย่างยิ่งที่เราจะมีความสัมพันธ์กัน เพราะเราทุกคนเป็นมนุษย์ที่อยู่ในโลกนี้ด้วยกัน กระนั้น ใช่ว่าความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่าง “แม่หญิง” และ “ลูกหลวง” จะราบรื่นเสมอไป พระมหาธีรยุทธเล่าให้ฟังว่า

คนที่นับถือศาสนาพุทธหัวรุนแรงจะประนามอาตมาว่า “เรียนสูงแต่ทำไมถึงเข้าไปในปอเนาะ สมองมีปัญหาหรือเปล่า ส่วนคนมุสลิมที่เป็นประเภทหัวรุนแรงเขาก็จะมองว่า การที่พระเข้าโรงเรียนแสงธรรมนั้น พระกำลังจะดึงเด็ก ๆ ให้เข้านับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นเราต้องยอมรับว่าทุก ๆ ศาสนาจะมีคนประเภทนี้อยู่ เราต้องจำเสมอว่า ทุก ๆ ศาสนาไม่มีศาสนาใดให้ดึงคนศาสนาอื่นมาเป็นศาสนิกของศาสนาตน หลวงพ่อพุทธทาสสอนว่า ให้เรานึกว่าศาสนาคือบ้าน และบ้านแต่ละบ้านมีการสอนที่ไม่เหมือนกัน แต่ทุกบ้านสอนให้คนเป็นคนดีทั้งหมด แล้วเหตุใดทำไมเมื่อออกจากบ้านเราจะเป็นเพื่อนกับคนอื่นไม่ได้ ในเมื่อทุก ๆ บ้านสอนให้คนเป็นคนดี ดังนั้นเราสามารถเป็นเพื่อนกันได้ รักกันได้ ช่วยเหลือกันได้

นี่คือสิ่งที่เราทุกคนต้องทำต่อผู้อื่น นอกจากนี้หลวงพ่อพุทธทาสได้บอกอีกว่า ศีล 5 ไม่ต้องมีก็ได้ กฎหมายไม่ต้องมีก็ได้ แต่ให้คิดในใจเสมอว่าต้องรักผู้อื่น เมื่อเรารักผู้อื่นทุกอย่างก็จะสบายหมด เช่น ไม่ต้องทะเลาะกัน ไม่ต้องเบียดเบียนกัน ไม่ฆ่ากัน ไม่ประพฤติผิดมีชู้ ไม่ยุ่งเกี่ยวยาเสพติด ไม่พูดจาทำร้ายจิตใจคนอื่น นี่คือการรักผู้อื่น

ยิ่งให้ยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งเป็นที่รัก รักกันดีกว่าเกลียดกัน คิดดีพูดดีทำดี ศาสนาไหนก็ดี คิดชั่วทำชั่วพูดชั่วศาสนาไหนก็ชั่ว (พระมหาธีรยุทธ, 11 ธันวาคม 2564)

ตอนที่ 3

เราจะก้าวไปด้วยกัน

เรื่องเล่าเพื่อนรักสุขภาพและสันติภาพ

พระ - อิหม่าม เพื่อนรักต่างศาสนา

ปี 2562 โครงการศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ ซึ่งใช้ประเด็นการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และอิหม่าม ได้จัดเสวนาถอดบทเรียนการทำงานในรอบสองปีที่ผ่านมาเพื่อพัฒนาโมเดลเพื่อนรักต่างศาสนาให้เป็นรูปธรรมเพิ่มขึ้น และพบว่า “เรื่องเล่าของเพื่อนรักสุขภาพ” นั้นเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญให้กับการทำงานในโครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ โดยเฉพาะเรื่องเล่าของพระและอิหม่ามของจังหวัดสตูลที่ทำงานขับเคลื่อนสังคมผ่านงานด้านสุขภาพ กระทั่งกลายเป็นสัญลักษณ์ของสังคมไทยไปแล้ว คือ พระครูสุนทรธรรมนิเทศก์ แห่งวัดชนาธิปเฉลิม จ.สตูล กับ อิหม่ามฮาสัน พรัดขำแห่งมัสยิดบูเก็ตบูหงา อ.เมือง จ.สตูล และอิหม่ามการีม เก็บมาเม็ม มัสยิดเราดอตุลญันนะห์ อ.เมือง จ. สตูล

หากจะถามว่าอะไรเป็นมูลเหตุให้มาทำงานร่วมกันจนผูกพันเป็นเพื่อนรักที่ “ไปไหนไปกัน” ของพระครูฯ กับ อิหม่ามฮาสัน ที่ทำงานร่วมกันมากว่า 18 ปี ในประเด็นเกี่ยวกับศาสนสงเคราะห์ด้านสุขภาพและการศึกษาอบรมแก่เด็กและเยาวชน เรื่องเล่าของเพื่อนรักจากวงเสวนา “ผู้นำศาสนากับการถักทอสันติภาพ:

ศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ” เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2562 ณ โรงแรมซีเอสปัตตานี น่าจะพอเผยให้เห็นคำตอบ

ในฐานะทำงานในพื้นที่ค่อนข้างบ่อยครั้งกับท่านอิหม่ามฮาสัน พรัดขำ ได้เข้าสู่สถาบันการศึกษาบ้าง เวทีของทางจังหวัดซึ่งได้จัดขึ้นเพื่อความเข้าใจร่วมกันของพี่น้องไทยพุทธ-มุสลิมบ้าง ทำให้เราค่อนข้างสนิทกันมาก

วันนี้ก็ภูมิใจว่าได้มากับท่านอิหม่าม ด้วยความที่ต้องการมาให้ทันเวลา ก็เลยบอกคนรถเร่งหน่อย ออกจากวัดมาตั้งแต่หกโมงเช้า ปรึกษาท่านอิหม่ามว่าละหมาดเสร็จหรือยัง เดี๋ยวจะได้เดินทางร่วมกัน

เราเข้าใจซึ่งกันและกันในวิถีชีวิตการปฏิบัติศาสนกิจ

หากเราอยู่วัดแล้วรอให้โยมมาวัด น่าจะได้เฉพาะแค่คนบางกลุ่ม แต่สำหรับกลุ่มที่ไม่มาวัด เราจะทำอย่างไรจึงจะได้เจอเขา ก็เลยคิดโครงการออกไปเยี่ยมเยียนญาติโยม ก็ได้รับงบจาก สปสช. ที่สนับสนุนงบประมาณในท้องที่ ตอนไปเยี่ยมเยียนคราวแรกก็ไปเพียงพระกับ อสม. จากนั้นพอได้ไปลงพื้นที่เยี่ยมแล้ว จึงมีความคิดว่าเราลงพื้นที่เยี่ยมเยียนได้เฉพาะพี่น้องไทยพุทธ แล้วพี่น้องมุสลิมเราไม่ได้เข้าถึง เลยเชิญอิหม่ามมาด้วย นั้นคือท่านอีหม่ามการีม เมื่อลงพื้นที่แล้วผู้ป่วยก็เป็นสุขด้วยเพราะได้ทั้ง “ดุอาอ์”” จากอิหม่ามและการให้ “พร” จากพระ

ในที่สุด กลายเป็นความยิ่งใหญ่ของโครงการนี้ที่เราไม่คาดคิดมาก่อน ว่าจะได้รับรางวัล “มิตรภาพบำบัด” ของนายแพทย์สงวน นิตยารัมพงศ์ เพราะเราทำงานในพื้นที่เล็ก ๆ แต่ในสายตาของผู้ที่มองเห็นคุณค่าตรงนี้ เป็นเรื่องใหญ่มาก อีกทั้งยังได้กำลังเสริมจากจังหวัดสตูลอีกด้วย

สิ่งที่เราถนัด คือ การอบรมและการพูดคุยกับเด็กเยาวชน ก็เลยเข้าไปที่มัสยิด ไปคุยกับอิหม่ามฮาสัน และถามอิหม่ามว่า ว่างไหม เราจะไปพบนักเรียนด้วยกัน แต่มีเงื่อนไขว่าไม่มีค่าตอบแทน พวกเราทำกันเอง โดยมีรถมีเครื่องเสียง อาตมาจะติดต่อไปทางเขตพื้นที่เพื่อขอให้ทางเขตพื้นที่แจ้งไปยังโรงเรียนว่าโรงเรียนไหนพร้อมที่จะให้พระกับอิหม่ามไปพูดคุยกับเด็ก ๆ ในโรงเรียนโดยไม่ต้องแยกศาสนา ปรากฏว่ามี

โรงเรียนกว่า 70 โรงเรียนตอบรับใน 1 สัปดาห์ พระครูกับอิหม่ามเลยได้มีโอกาสไปพูดคุยกับเด็ก ๆ ตามโรงเรียนต่าง ๆ แต่ก็ไปได้ไม่ครบเนื่องจากโรงเรียนปิดเทอมไปก่อน

ต่อมาทาง อบจ.พบประชาชน อาตมาได้เข้าร่วมประชุม ก็เลยได้พูดเปรย ๆ ว่าโครงการศาสนิกสัญจร จะเข้ากับงบประมาณของ อบจ. ได้ไหม ซึ่งทาง อบจ. ตอบรับทันที ก็ทำมาต่อเนื่องเป็นปีที่ 3 แล้วจนถึงปัจจุบัน (พระครูสุนทรธรรมนิเทศน์, 12 มิถุนายน 2564)

ความผูกพันใส่ใจ

ขอความสงบสันติจงมีแด่ทุกท่าน ผมกับพระอาจารย์ได้ทำงานร่วมกัน ในเรื่องการไปบรรยายให้ความรู้และการไปเยี่ยมพี่น้อง ทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง ผมไปเดี่ยว ๆ ก็หลายที่ ต่างอำเภอ ปกติเวลาเดินทางไปก็ไปมอเตอร์ไซค์ ไปทั่วทั้งจังหวัดสตูล จากบ้านไปอำเภอทุ่งหว้า 75 กม. ไปอำเภอละงู อำเภอท่าแพ ทีนี้เวลาไปทุกครั้งพระอาจารย์เป็นห่วง อิหม่ามขับรถไปกลางค่ำกลางคืนก็กลัวจะเกิดอุบัติเหตุ หรือกลัวจะโดนทำร้ายเอาบ้าง พระอาจารย์จะแนะจะบอกทุกครั้งว่า เวลาเดินทางไกลให้แวะนอนที่วัดของพระอาจารย์ และแวะฉัน (กินข้าว) ที่นั่นได้เลย เวลาเดินทางไกล ๆ บางทีเข้าไปในวัดพระอาจารย์ แต่จะแวะเข้าไปฉัน (กินข้าว) ก็เกรงใจ เพราะพระอาจารย์ฉันเป็นเวลา เช้าและก่อนเที่ยง แต่อิหม่ามฉัน (กินข้าว) 24 ช.ม. ก็เลยเกรงใจ พระอาจารย์พอรู้ก็จะบ่นว่าทำไมไม่เข้าไป (วงเสวนา, 25 สิงหาคม 2562)

คนแรกที่มาเยี่ยมคือพระเพื่อน

สืบเนื่องจากพาหนะที่อิหม่ามฮาสันใช้เป็นประจำ คือ รถจักรยานยนต์ ความเสี่ยงต่อการได้รับบาดเจ็บจึงมีมากเมื่อประสบอุบัติเหตุ กระนั้นอิหม่ามก็ยังคงทำหน้าที่อย่างไม่หยุดหย่อนโดยใช้รถจักรยานยนต์ไปไหนมาไหน แม้จะไม่เคยชนใคร แต่ก็โชคร้ายถูกชนท้ายรถจักรยานยนต์ถึง 5 ครั้งมาแล้ว ทุกครั้งพระเพื่อนเป็นคนแรก ๆ ที่ไปเยี่ยม ไม่ใช่ “ภรรยา” หรือ คนในครอบครัวเสมอ ครั้งนี้ก็เช่นกัน

มีอยู่ช่วงหนึ่งผมโดนรถชน ตอนสี่ทุ่มพอดี ตรงหน้าโลตัสสตูล รถกะบะชน ผมขี่มอเตอร์ไซค์ คนขับรถกะบะเมา ชนท้าย ไป รพ.ก็โชคดีว่าจุดที่รถชนมีตำรวจตั้งด่านอยู่พอดี พอโครม ตำรวจก็วิ่งมาเลย เจอปั๊บ โอ๊ะนี่โต๊ะอิหม่าม ตำรวจก็ถามว่า "เจ็บมั้ย" ผมก็ "แหม! รถชนเจ็บอยู่แล้ว" โต๊ะอิหม่ามนอนนิ่ง ๆ "เราก็นิ่งอยู่แล้ว" เอารถมารับไปโรงพยาบาล ลงจากรถ รีบขยับลงมา ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร พาเข้าถึงกลายเป็นไปห้องคลอดเลย สาเหตุว่าผมพุงใหญ่ นึกว่าคนมาคลอด (หัวเราะ) อันนี้โต๊ะอิหม่าม ๆ ก็พาเข้าห้องฉุกเฉิน ปรากฏว่าเครื่องเอ็กซเรย์เสีย เลยต้องพาไป รพ.ใหญ่ ไปถึงมีหมออยู่คนเดียว ช่วงสี่ทุ่มห้าทุ่มครับ หมอเด็กด้วย เข้าใจว่าเป็นลูกหมอ ตัวเล็กนิดเดียว ยืนหาวอยู่หน้า รพ. เป็นอะไรมาค่ะ โดนรถชน เขาถามเจ็บมั้ยค่ะ เอ๊า รถชนน่ะลูกสาว เจ็บเยอะมั้ย เจ็บตรงไหน เจ็บที่ก้น บั้นท้าย ต้องเอ็กซเรย์ เสร็จก็ออกมา หมอมานั่งดูฟิล์ม ดูไม่ออก หมอไม่มีประสบการณ์ ไม่รู้ว่าหักไหมเนี่ย ก็นั่งส่องแล้วถามว่าเจ็บเยอะมั้ยค่ะ เจ็บเยอะเลย หักไหม หักมั้ง ดูไม่ออก เอาอย่างนี้ละกันนะคะ กินยาแก้ปวดไปก่อน พรุ่งนี้ค่อยให้หมอเฉพาะทางมาดู พอรุ่งเช้า หมอเฉพาะทางมาดู บอก โอ้ หักเลยครับ กระดูกก้นกบหัก กระดูกสันหลังยุบสองรายการ แต่ลูกสาวนั่นหักมั้ง ๆ

พอสว่างดี มีคนไปเยี่ยมที่ รพ. คนแรกคือคนนี้ครับ ที่นั่งข้าง ๆ ไปเยี่ยมคนแรกเลย ยังไม่ทันได้บิณฑบาต พระอาจารย์ไปเยี่ยม ให้กำลังใจ ขอให้หายไวไว เฝ้าอยู่สักพักใหญ่

การทำงานร่วมกันก้าวข้ามเส้นแบ่งทางศาสนา

ลูกศิษย์อิสลามที่เคยสอนตอนมัธยม ส่งไลน์มาบอกว่า "พระอาจารย์ 'มะ' (แม่) ไม่สบายนะ อยู่ อ.เมือง

อาตมาก็เลยเตรียมของที่ได้จากการบิณฑบาตรมาแยกส่วนหนึ่ง เอาใส่ถุงตั้งใจจะไปเยี่ยม ก็เลยพาไปด้วย พอเข้าไปก็มอบให้ท่านซึ่งนอนป่วยอยู่ มอบไปโดยที่ไม่ได้ดูว่ามีอะไรบ้าง ปรากฏว่าตอนเย็น ลูกศิษย์ไลน์มา "พระอาจารย์นี่อะไร" เขาถ่ายรูปให้ดูปรากฏว่าเป็นมาม่าหมูสับ ก็เลย

ขอโทษ พระอาจารย์ไม่ทันได้ดู เอาให้คนอื่นที่ทานได้ ปรากฏว่ารุ่งเช้ามะ เขาก็เสียชีวิต รู้สึกว่าเราไปทันได้ดูใจเขา เพราะมะของเด็ก นร. ไปเยี่ยมอาตมาตอนบวชใหม่ ๆ ด้วย ไปทั้งป๊ะ มะ พี่สาว และตัวนักเรียน ป๊ะ เป็นข้าราชการ บอกว่าไปเยี่ยมในฐานะอาจารย์ของลูกสาว ไปเยี่ยมถึงวัดเลย อยู่นานด้วย ไปในชุดอิสลามเต็มยศเลย คนก็สงสัยว่ามาทำไม มาเยี่ยมพระ

พอทราบว่าท่านไม่สบาย ได้ไปเยี่ยมทันเวลา ก็มีประสบการณ์ต้องดูว่าจะเอาอะไรไปบ้าง ทีนี้เลยดูก่อนว่าอะไรบ้างที่โต๊ะอิหม่ามทานได้ ก็ไปทั้งพุทธและมุสลิม (พระครูสุนทรธรรมนิเทศน์, 25 สิงหาคม 2564)

ด้วยความเข้าใจกัน ไปเยี่ยมพี่น้องที่เป็นมุสลิม ของฝากก็ต้องมีฮาลาลด้วย ไม่งั้นไม่สามารถรับประทานได้ ด้วยความเข้าใจกัน อยู่ด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกัน ก็ไม่มีปัญหา ไม่ว่าในประเด็นไหน กรณีไหน เข้าใจซึ่งกันและกันและไม่ก้าวก่ายกัน สิ่งไหนที่พระอาจารย์ทำได้ก็ทำ สิ่งไหนที่โต๊ะอิหม่ามทำได้ก็ทำ ถ้าเป็นเรื่องหลักธรรมทางศาสนา ถ้าสิ่งไหนนำมาประยุกต์กันได้ก็นำมาประยุกต์ใช้กัน โดยเฉพาะในเรื่องของศีลห้าจริง ๆ ก็ตรงกันหมดเลยกับคำสอนของศาสนาอิสลาม (อิหม่ามฮาสัน, 25 สิงหาคม 2562)

อิหม่ามว่าภาษาบาลี ภิกษุทำหน้าที่แปลเป็นไทย

วิธีทำงานร่วมกันของเพื่อนรักต่างศาสนาคู่นี้ในยามที่ต้องไปบรรยายร่วมกันที่โรงเรียนซึ่งเป็นภาพที่ประทับใจ ไม่เฉพาะแก่นักเรียนเท่านั้น หากแต่หน่วยงานองค์กรปกครองท้องถิ่นก็ประทับใจและให้การสนับสนุนการทำงานของผู้นำทั้งสองท่านด้วย วิธีการดังกล่าวคือ

เวลาไปโรงเรียนก็จะเริ่มประเด็นศีล 5 เลย ท่านอิหม่ามว่าเป็นภาษาบาลี ผมแปลเป็นไทย (พระครูสุนทรธรรมนิเทศน์, 25 สิงหาคม 2564)

พระอาจารย์จะไม่ว่า ให้อิหม่ามว่าตั้งแต่ ปาณาติปาตา...กาเมสุมิจฉาฯ พระอาจารย์คอยแปลให้เปรียบกันว่าอิสลามสอนยังไงบ้าง ปรากฏว่าตรงกันทุกข้อ ผมก็จะเอาตัวบทที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอาน

ตัวบทที่มาจากหะดิษ หรือคำสอนจากท่านศาสดาด้วย มาเทียบเคียงกันว่า ห้ามในเรื่องของการลักทรัพย์ อิสลามก็ห้ามอยู่แล้วในเรื่องของการลักทรัพย์ ห้ามการไปละเมิดทรัพย์สินของคนอื่น "อทินนาทานา" เรื่องการละเมิดในชีวิต "ปาณาติปาตา" อิสลามก็สอนอยู่แล้ว การละเมิดในชีวิต ละเมิดทรัพย์สินของคนอื่น และการผิดในกาม เรื่องการมุสาวาทา หรือประหัตประหารกันด้วยคำพูด หรือใช้คำพูดไปในทางที่ทำร้ายคนอื่น "นินทากาเล" ใส่ร้ายป้ายสี มันก็ผิดหลักทั้งสองศาสนา สุดท้าย "สุราเมรัย" เรื่องของยาเสพติด สุรา สิ่งเสพติดทั้งหลาย ห้ามอย่างเด็ดขาดอยู่แล้วในศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ (อิหม่ามฮาสัน, 25 สิงหาคม 2562)

นอกจากการทำงานกับเพื่อนรักต่างศาสนามากว่า 18 ปีแล้ว ยังมีเพื่อนรักต่างศาสนาอีก 2 คนที่ทำงานร่วมกันด้วย คือ อิหม่ามการีม และศาสนจารย์ ดร.สมหมาย ผู้นำคริสตจักรเมืองสตูล การทำงานบนฐานมิตรภาพก่อผลให้เกิดความเข้าใจระหว่างศาสนา และเป็นการนำบทบาทของศาสนากับสุขภาพเข้ามารวมพลังกันในการสร้างสุขภาวะให้ผู้คนในสังคมไปด้วย

จริง ๆ แล้วผมเองก็ทำงานอยู่กับเรื่องของผู้ป่วย เช่น ผู้ป่วย HIV ระยะสุดท้ายที่เชียงใหม่มาก่อนหน้าที่จะมาพบกับพระอาจารย์ ผมต้องดูแลผู้ป่วย HIV ระยะสุดท้ายในภาคใต้ ในจังหวัดสตูล มีโอกาสได้ไปเยี่ยมผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้ป่วย HIV ช่วงนั้นบางคนมีความท้อ ไม่มีกำลังใจที่จะสู้ชีวิต บางคนก็ตัดสินว่าตัวเองไม่สามารถเป็นคนดีได้เพราะว่าตัวเองติดเชื้อ มีคนบอกเขาว่าเป็นคนไม่ดี ต้องตกนรก ผู้ป่วย HIV มีทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม สิ่งที่ผมเข้าไปคือผมจะทำอย่างไรที่จะสามารถอบรมด้านศาสนาหรือวัฒนธรรมให้พวกเขาได้ ที่เชียงใหม่พอเราได้เรียนรู้จากพระ จากบาทหลวง ที่นำแนวคิดต่าง ๆ ในเรื่องความนับถือตนเอง (self esteem) มาแลกเปลี่ยนกันแล้วก็เอาหลักคำสอนต่าง ๆ มาคุยกับพี่น้องที่ติดเชื้อ HIV โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างกำลังใจให้เขาทำยังไง ให้เขาลุกขึ้นสู้เพื่อครอบครัว เพื่อสังคมของเขาและพ่อแม่ที่รออยู่ การให้กำลังใจเหล่านั้นทำให้

เขารู้สึกดี จากที่เราไปเจอหน้าครั้งแรกใบหน้าที่มีแต่น้ำตาอาบแก้ม แต่พอเราได้พูดคุยกันแล้ว กลายเป็นหน้าตาที่มีแต่รอยยิ้มและกำลังใจในการลุกขึ้นสู้ และมาเป็นแนวร่วมในการช่วยกันให้กำลังใจคนอื่นด้วย แล้วก็ดูแลชีวิตของเขาเอง ดูแลครอบครัว ดูแลสังคมให้ดีขึ้น ทีนี้พอทำงานตรงนั้นมา 6 ปีก่อนที่จะมาเจอกับพระอาจารย์ ตอนแรกที่พระอาจารย์มาชวน ผมเลยบอกไปว่านี่แหละที่ผมต้องการ พอพระอาจารย์ชวนบอกว่าอาจารย์การีมเราไปดูแลผู้ป่วยติดเตียงกันไหม ครับ พอดีมันเป็นงานที่เราทำอยู่แล้ว และผมก็ชอบ และสิ่งหนึ่งที่ประทับใจคือ พระอาจารย์จะเข้าไปถามถึงทุกข์สุขก่อนท่านไม่แค่ถามทุกข์สุขอย่างเดียว แต่จะพาปัจจัยต่าง ๆ ไปด้วย อย่างน้อยคนเราก็ต้องการปัจจัยหนุนเสริมเท่านั้นเอง และปัจจัยที่หนุนเสริมได้ดีที่สุดคือคำพูด เหมือนที่ท่านพระอาจารย์กล่าวไว้ว่า เมื่อพวกท่านไม่สามารถไปวัดได้ พระก็มาหาโยมถึงบ้าน เช่นเดียวกัน เมื่อคนมุสลิมไม่สามารถมามัสยิดได้เราไปหาเขาที่บ้าน ได้พบปะ พูดคุย เห็นรอยยิ้มของพวกเขา สิ่งหนึ่งที่ผมประทับใจคือ คนพุทธเมื่อเห็นพระอาจารย์ก็กล่าวว่าฉันโชคดีที่ยังได้เห็นชายผ้าเหลืองก่อนตาย คนมุสลิมเช่นเดียวกัน พอเห็นอิหม่ามมาเยี่ยมทำให้รู้สึกมีกำลังใจ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เรารู้สึกว่าทำแล้วเราเองก็มีกำลังใจ และการทำงานกับ ดร.สมหมาย[21] คือ ตอนทำงานเป็นคนพูดจาไพเราะและให้ข้อคิดท่านมักจะนำคำพูดของท่านศาสดามาเป็นข้อคิดในการให้กำลังใจผู้ป่วยเป็นแรงกระตุ้น ว่าพวกเขาไม่ได้ถูกทอดทิ้งเพียงลำพัง พระเจ้าอยู่กับเราเสมอ (อิหม่ามการีม, 12 มิถุนายน 2564)

ย้อนหลังกลับไปหลายสิบปีก่อนตอนที่เป็นวัยรุ่นอยู่ในกรุงเทพฯ ผมมีเพื่อนเป็นอิสลาม 2 คนและอิสลาม 2 คนนี้อยู่คนละที่กัน ผมยังจำชื่อของเขาได้จนถึงทุกวันนี้ คนหนึ่งชื่อสมชาย เดชผล และอีกคนชื่อ เสมอใจ ศรีมาลา ผมไม่เคยลืม 2 คนนี้เลยครับ เพราะว่าค่อนข้างจะมีความประทับใจในพวกเขา คนอื่นมองเขาว่าเป็นวัยรุ่นที่เกเร แต่สำหรับผมเขาเป็นเพื่อนที่แสนดี เป็นเพื่อนต่างศาสนาที่น่ารัก เชื่อใจได้ เป็นคนที่ถึงไหนถึงกันว่าอย่างนั้น

[21] ผู้นำคริสตจักร จ.สตูล

ในความเป็นเพื่อนที่นับถือต่างศาสนากันมาหลายปี ผมลงมาอยู่ภาคใต้ก็คิดถึงกัน ปีแรก ๆ ที่ลงทำงานคือโรงพยาบาล ผมไปเยี่ยมคนป่วยที่โรงพยาบาล ส่วนใหญ่ที่สตูลนี้ก็จะเป็นพี่น้องอิสลาม แล้วพี่น้องคนไทยพุทธไปเยี่ยมสมาชิกของเราที่เป็นคริสเตียน ไปเยี่ยมพี่น้องสมาชิกที่เป็นอิสลามก็จริง เป็นพุทธก็จริง แต่เมื่อเราอวยพร ทำให้เขาเกิดความประทับใจ...ไม่ได้มีอะไรที่แปลกแยกต่อกัน ความรู้สึกดี ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นก่อให้เกิดสันติสุขในใจ และมีโอกาสได้รู้จักกับพระครู รู้จักกับอิหม่าม รู้จักเขาเพราะใคร ๆ ก็รู้จักเรา ก็รู้จักเขา เขารู้จักเรา

เกือบ 40 ปีแล้วที่มาอยู่สตูล รู้สึกตื่นเต้นเสมอที่ได้ทำงานอยู่ตลอดล่าสุดคือเดือนมีนาคม เดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา อิหม่ามเชิญไปบรรยายธรรมที่ตะโหมด ผมตื่นเต้นมากเพราะพี่น้องมีชุมชนใหญ่อยู่ที่นั่น เราร่วมมือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของงานปฏิบัติสังคมบริการจะเป็นการช่วยสังคม ขอบคุณพระเจ้าที่ไม่ได้กำหนดว่าเราเป็นศาสนิกที่นี่ที่โน้น เราทำนี่ไม่ได้โน้นไม่ได้ ไม่ใช่ เพราะพระเจ้าสอนให้รักกัน รักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง วันนี้จึงไม่ใช่ประเด็นการแตกแยก เป็นความรู้สึกดี ๆ ที่มีต่อกันจริง ๆ (ศาสนจารย์, 12 มิถุนายน 2564)

เรื่องของเพื่อนรัก อสม. ในยุโป[22]

“ยุโป” หรือ “ฆูโป” ในอดีตตำบลยุโปมีราษฎรที่นับถือศาสนาอิสลามอาศัยอยู่ประมาณ 50 ครัวเรือน มีต้นไม้ชนิดหนึ่งซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเรียกว่า “ต้นฆูโป” เป็นภาษามลายูถิ่น จึงเรียกชื่อบ้านฆูโปเรื่อยมา ต่อมามีชาวบ้านที่นับถือพุทธเข้ามาอาศัยมากขึ้น ได้เรียก “บ้านฆูโป” เพี้ยนตามสำเนียงใหม่ว่า “บ้านยุโป” หรือตำบลยุโป แปลเป็นภาษาไทยว่า **“ต้นมะไฟ”**

ด้านการเมืองการปกครอง ตำบลยุโปพัฒนาจากที่เป็นเพียงสภาตำบลยุโป ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลยุโป ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 19 เดือนมกราคม พ.ศ. 2539 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับทั่วไป เล่มที่ 113 ตอนที่ 9 ง ลงวันที่ 30 มกราคม 2539 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2539 และปี 2555 ได้รับการประกาศจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลยุโป เป็นเทศบาลตำบลยุโป ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2555 มีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2555 (ศรีประไพ อุดมละมุล และคณะ, 2558: 39)

พื้นที่ยุโป แม้อยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองยะลามากนัก แต่ด้วยสถานการณ์ความรุนแรงระลอกใหม่ปี พ.ศ. 2547 การก่อเหตุในเขตเมืองกลายเป็นยุทธศาสตร์หลักนับตั้งแต่การทำลายย่านเศรษฐกิจการค้าภายในตัวเมือง และชุมชนรอบ ๆ เมือง ซึ่งยุโปเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงบ่อยครั้ง ปี 2557 ซึ่งเป็นปีที่ถือว่ามีเหตุการณ์ความรุนแรงน้อยที่สุด แต่เมืองยะลาติดอันดับที่ 4 ใน 10 อำเภอของทั้งสามจังหวัดและสี่อำเภอที่มีการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงมากสุด (สุภาภรณ์ พนัสนาชี และคณะ, 2557)

ปี พ.ศ. 2563 พื้นที่ยุโปยังคงเป็นพื้นที่ที่มีการก่อเหตุความไม่สงบอยู่ เช่น วันที่ 27 พฤศจิกายน 2563 เวลา 06.00 น. พ.ต.อ.นราวี บินแวอารง ผกก.สภ.เมือง

[22] เรื่องเล่าส่วนนี้บางส่วนเคยตีพิมพ์ในรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3 ของโครงการมาแล้ว ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วน

จ.ยะลา ได้รับแจ้งจากชาวบ้านว่าในพื้นมีเหตุก่อกวน โดยการพ่นสีแขวนป้ายผ้าและวางวัตถุต้องสงสัย รวมถึงเอาถุงคลุมกล้องวงจรปิด บริเวณใกล้วงเวียนบ้านบ่อเจ็ดลูก หมู่ที่ 6 ต.ยุโป อ.เมืองยะลา จ.ยะลา และในพื้นที่บ้านสาคอ หมู่ที่ 4 ต.ท่าสาป อ.เมืองยะลา จ.ยะลา ซึ่งพบว่ามีการพ่นสีสเปรย์สีแดงบนป้ายบอกทางเขียนเป็นภาษารูมี มีข้อความว่า “PATANI” และแขวนป้ายผ้าที่มีข้อความเขียนว่า “PATANI MERDEKA” (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 27 พฤศจิกายน 2563)

ด้วยบริบทของสถานการณ์ในพื้นที่ยุโปที่กล่าวมา ไม่แปลกใจนักว่าเหตุใดเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนจึงขาดหายไป กระทั่งคณะทำงานเข้าพื้นที่ไปสำรวจรอบแรกโดยอาศัยการนำพาของเครือข่าย อสม. สตรีพุทธ คุณนาฎนภางค์ คล้ายนิมิตร สมาชิกกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส) เพื่อแนะนำโครงการและค้นหาเพื่อนรักต่างศาสนามาร่วมทำงานขับเคลื่อนถักทอฟื้นฟูความสัมพันธ์ จึงได้ทราบเรื่องราวที่ดีงามซ่อนอยู่ใต้หมอกควันแห่งความหวาดกลัว

เนื้อดินที่ปลูกฝังมิตรภาพให้หยั่งรากลึก

“ที่ (ดิน) นี่เป็นที่อิสลาม เขายกให้ แล้วเขาก็ย้ายไปที่อื่น”

พระครูนันทนาภิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดยุปาราม (ยุโป) เล่าให้พวกเราชาวคณะเพื่อนรักต่างศาสนาฯ อสม. ทั้งพุทธ - มุสลิมที่ล้อมวงกันตรงศาลาอเนกประสงค์ของวัดยามสายของวันที่ 12 กันยายน 2563 ซึ่งเป็นเวลาสะดวกของชุมชนที่ประกอบอาชีพทำสวนยาง หลังจากตัด(กรีด) เก็บน้ำยางแล้ว จึงมารวมตัวกันตามที่เรานัดหมาย

พระอาจารย์เล่าประวัติความสัมพันธ์ระหว่างพุทธกับมุสลิมตั้งแต่เรื่องการสร้างวัดเลยว่า

> *เดิมทีบริเวณนี้เป็นป่าทั้งหมด วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ที่อื่น ไม่ใช่ตำแหน่งที่วัดตั้งอยู่ปัจจุบัน มีพื้นที่กว่า 5 ไร่ ทำให้ไม่สามารถขอยกสถานะเป็นวัดได้ เพราะมีที่ไม่ถึง 6 ไร่ คนมุสลิมบอกว่ายังมีที่ดินว่างขนาดใหญ่อยู่อีกหลายแห่ง ครั้นพอมีคนพุทธในพื้นที่จำนวนมากขึ้น คนมุสลิมจึงยกที่ดินแห่งใหม่ให้สำหรับใช้เป็นที่สร้างวัด เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2382 วัดแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อเกือบสองร้อยปีที่แล้ว โดย**มุสลิมยกที่ดินให้สร้างวัด***

พระครูนันทนาภิวัฒน์กล่าวสรุปตอนท้ายในวงสานเสวนาว่า **“ที่นี่เป็นที่ของอิสลาม เขายกให้ แล้วเขาก็ย้ายไปที่อื่น”** (12 กันยายน 2563)

กล่าวได้ว่า ชุมชนอุดมมิตรภาพแห่งนี้ได้**ปลูกต้นไม้แห่งความสัมพันธ์ลงบนเนื้อดินดี**ที่เพื่อนมุสลิมได้มอบให้กับเพื่อนชาวพุทธตั้งแต่นั้นมา แม้ช่วงที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงในภายหลังจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนสองวัฒนธรรมห่างเหินกันไปบ้าง แต่มิได้ขาดจากกัน นั่นอาจจะเป็นเพราะรากของต้นความสัมพันธ์ได้หยั่งรากลึกในผืนดินผืนนั้น

"ยา(ใจ)" บำรุงรักษาความสัมพันธ์พุทธ - มุสลิม

นอกจากน้ำใจอันยิ่งใหญ่ที่ชาวมุสลิมยกที่ดินให้สร้างวัดจะเป็น “บ่อน้ำ” ที่หล่อเลี้ยงความสัมพันธ์พุทธ - มุสลิมในยุโปแล้ว ยังพบอีกว่า “ยา” และ “การรักษาสุขภาพ” ของเจ้าอาวาสวัดยังทำหน้าที่บำรุงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ - มุสลิมในละแวกนี้มาเป็นเวลาช้านาน เป็นเสมือนการตอบแทนความมีน้ำใจดีของชาวมุสลิมไปในที

“ยา” ที่พระเจ้าอาวาสเป็นผู้ปรุงขึ้นมาเพื่อจะรักษาสุขภาพและอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านทั้งพุทธ – มุสลิมละแวกนั้น เป็นยาที่ได้รับการยอมรับกันว่ามีสรรพคุณดี รักษาอาการเจ็บป่วยหายได้จริง

อสม.มุสลิมเล่าให้ฟังว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้มี ภูมิปัญญา โบราณในการปรุงยาสมุนไพรและการรักษาโรคต่างๆ เช่น โรคริดสีดวงทวาร โรคงูสวัด ฯลฯ

หลวงพ่อเล่าให้ฟังว่า

> *เคยไปประกวดชนะมาแล้วด้วย แต่ภายหลังเมื่อสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทราบเรื่อง จึงเข้ามาห้าม ไม่ให้ทำ และถ้าจะทำต้องตั้งโรงงาน มีการจดทะเบียนมาตรฐานควบคุมยาอย่างเป็นกิจลักษณะ เรื่องมันจะยุ่ง หลวงพ่อจึงเลิก แต่ไม่อยากป่าวประกาศให้ใครรู้อย่างกว้างขวางมากเกินไป แต่หลวงพ่อยังคงช่วยรักษาผู้ที่ต้องการ*

คิดแบบช่วยโยมที่ใกล้ตาย นอนแข็งมาเลย มาหาอาตมาตอนสามทุ่ม จากปัตตานี อาตมาให้กิน (ยาปรุง) 1 แก้วยังเฉย อีก 5 นาทีต่อมา (คนที่นอนแข็งคนนั้น) ขอบุหรี่ แล้วพอตีสองก็กลับบ้านได้ (พระครูนันทาภิวัฒน์, 12 กันยายน 2563)

ท่านพระครูฯ เป็นพระที่ให้การรักษากับทั้งคนพุทธและมุสลิม โดยไม่เลือกปฏิบัติ ท่านเล่าว่า “ชาวมุสลิมเอง เมื่อมีปัญหาสุขภาพอะไรก็มาที่วัดเพื่อขอสมุนไพรจากหลวงพ่อไปรักษาโรคอยู่เป็นประจำ”

มีกรณีหนึ่ง หลวงพ่อเล่าให้ฟังว่า เป็นอดีตนายก (อบต.) ซึ่งเป็นมุสลิม อยู่หมู่ 2 เคยมาปรึกษาหลวงพ่อว่าจะทำอย่างไรดีเพราะ “ผีเข้าทั้งบ้าน” และ “พาน้ำมาด้วยขวดหนึ่ง” เพื่อให้หลวงพ่อช่วยปลุกเสกน้ำมนต์สำหรับปัดเป่าผีออกไปจากบ้านของอดีตนายกฯ ท่านนั้น เรื่องเล่านี้ยังคงได้รับการเล่าขานต่อ ๆ กันอยู่ในปัจจุบัน

24 กุมภาพันธ์ 2564 ห้องประชุมสำนักงานเทศบาล ตำบลยุโป อ.เมือง จ.ยะลา เปิดต้อนรับผู้วิจัยและทีมงานเข้าพื้นที่อย่างเป็นทางการ หลังจากแนะนำโครงการ แจ้งที่มาและวัตถุประสงค์ของโครงการ วงสานเสวนาเริ่มต้นจากการแลกเปลี่ยนความห่วงใยเรื่องการทำงานเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ covid-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยเฉพาะประเด็นการ “ฉีดวัคซีน” ซึ่งไม่ว่าจะเป็นวัคซีนป้องกันโรคอะไรก็ตาม การฉีดวัคซีนเป็นงานหินที่ท้าทายบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขเสมอ ทั้งนี้เพราะมุสลิมในพื้นที่มีความเชื่อผสมผสานระหว่างความเชื่อศาสนาอิสลามและความเชื่อในภูมิปัญญาเฉพาะถิ่น และยังมีความเข้าใจที่ไม่ค่อยถูกต้องเกี่ยวกับการฉีดวัคซีน ตลอดจนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการและส่วนผสมที่อยู่ในวัคซีนว่าผลิตขึ้นมาถูกต้องตามหลักการศาสนา (ฮาลาล) หรือไม่ ในพื้นที่ยุโปก็เช่นกัน งานหนักจึงตกที่ อสม. ในฐานะบุคลากรด่านหน้าทำหน้าที่เสมือนเป็นหูเป็นตาเฝ้าระวังควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจและเชิญชวนให้ผู้คนมารับวัคซีน แต่เมื่อการเชิญชวนรับวัคซีนยังไม่ได้ผล ประกอบกับในช่วงแรกวัคซีนยังไม่มาถึงพื้นที่ งานควบคุมจำกัดการแพร่ระบาดจึงต้องทำด้วยวิธีอื่น เช่น การปิดทางเข้าออกหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อยืนยันข้อมูลข่าวสารที่ได้ยินมา ผู้วิจัยจึงถามถึงมาตรการเฝ้าระวังว่ามีการปิดหมู่บ้านเหมือนที่เห็นเป็นข่าวหรือไม่

สิ้นเสียงถาม เสียงหัวเราะดังขึ้นราวกับรู้กันว่าเกิดอะไรขึ้นที่นั่น พร้อมกับเสียงของผู้ใหญ่บ้านชาวพุทธว่า “โดนด่ากันไปสิครับ” แล้วก็ตามมาด้วยเรื่องเล่าการทำงานร่วมกันระหว่างเพื่อนในชุมชนสองวัฒนธรรม คือ พุทธ – มุสลิม ในด้านการเฝ้าระวังควบคุมโรคและนำความช่วยเหลือเฉพาะหน้าไปส่งให้ถึงมือผู้ที่อยู่ในข่ายเสี่ยงต้องกักตัว

ปิดหมู่บ้านตรวจคัดกรองกันจริงจังมาก

ในหมู่ที่ 1 ไม่มีคนที่กลับมาจากมาเลเซีย มีการเฝ้าระวังเช่นกันแต่ไม่เคร่งครัดมากนัก ส่วนหมู่ที่ 2 บ้านทุ่งเหรียงมีผู้ที่กลับจากมาเลเซีย หมู่ 3 บ้านบาโดมีผู้ที่กลับจากมาเลเซีย ซึ่งทางตำบลเราจัดให้มีพื้นที่กักตัวคือโรงเรียนคณะราษฎร์ สำหรับหมู่ 1 บ้านยุโป มีผู้ที่กลับมาจากจังหวัดภูเก็ตจึงกักตัวที่บ้าน เพราะในหมู่ในตำบลยุโปเรามีการปูพรม หมายถึงเรามีการตั้งด่านอย่างรัดกุมทั้งตำบลและหมู่บ้าน เช่น ตั้งด่านตรวจเช็คการเข้า - ออกหมู่บ้าน และคนที่มาจากต่างจังหวัดต่างพื้นที่ เราจะมี อสม. คอยประกบอยู่โดยแบ่งโซนกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตั้งด่านทุกหมู่บ้านปิดล็อกหมด ให้เข้าออกหมู่บ้านได้ทางเดียว ซึ่งเราก็โดนตำหนิจากผู้ใช้เส้นทางในตำบลยุโป แต่ทั้งนี้มาตรการนี้ทำให้ในตำบลยุโปไม่มีผู้ติดเชื้อโควิด 19 ครับ (ผู้ใหญ่บ้านชาวพุทธ, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

อสม. พุทธรีบเสริมขึ้นว่า

สำหรับผู้ที่กลับมาจากพื้นที่เสี่ยง เราจะให้กำลังใจ คอยดูแลเขา สร้างความเข้าใจถึงสาเหตุที่ต้องมีการกักตัว 14 วัน เพื่อความปลอดภัยของผู้กลับจากพื้นที่เสี่ยงและคนในหมู่บ้าน

อสม. ไปพบผู้คนทุกบ้านเพื่อสอนการเฝ้าระวัง เช่น การล้างมือบ่อย ๆ การสวมใส่หน้ากากอนามัย สำหรับคนที่กลับจากมาเลเซีย เราจะพบเขาทุกวันเพื่อวัดอุณหภูมิตรวจร่างกายรวมถึงสอนมาตรการต่าง ๆ เกี่ยวกับโควิด-19 เราไม่ได้กลัวหรือวาดระแวงคนเหล่านั้น เพราะทำตามมาตรการความปลอดภัย อีกทั้งเรายังให้กำลังใจและช่วยเหลือเผื่อแผ่ เช่น ซื้ออาหารแล้วไปแขวนหน้าบ้านของคนที่กักตัว เพราะเราไม่สามารถสัมผัสเขาได้

(อสม.พุทธ, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

อิหม่ามที่เข้าร่วมวงสานเสวนากล่าวอย่างภาคภูมิใจด้วยสำเนียงภาษาไทยที่ไม่ค่อยชัด แต่จับใจความได้ชัดเจนว่า

> *จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเรา หมู่ 1 บ้านยุโปเกี่ยวกับการจัดการโควิด-19 ที่เราพี่น้องพุทธ - มุสลิมได้ร่วมมือกัน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ภูมิใจมาก คือ คนมุสลิมไม่ค่อยมีสวนยางกันเท่าไรนัก ส่วนใหญ่สวนยางในตำบลยุโปจะเป็นของคนไทยพุทธ อาชีพหลักของคนยุโปส่วนใหญ่จะเป็นการตัดยาง กรีดยาง พอโควิดมาคนมุสลิมตกงาน คนไทยพุทธในตำบลยุโปจึงเปิดโอกาสให้เป็นคนตัดยาง (กรีดยาง) ซึ่งรู้สึกภูมิใจอย่างมาก เพราะโดยส่วนตัว ตนเองและญาติพี่น้องไม่ค่อยมีสวนยางเท่าไหร่*
>
> *เมื่อเราไปขอป้า (คนไทยพุทธ) ว่ามีสวนยางให้ผมกรีดยาง ปลูกยางบ้าง ท่านก็ให้ โดยเรามีการแบ่งผลกำไรจากยางดังกล่าว และเวลาไปขายน้ำยาง เถ้าแก่ที่รับซื้อก็เป็นไทยพุทธด้วยเช่นกัน เหล่านี้จึงเป็นความภูมิใจของผมมาก ตอนนี้ความสัมพันธ์ของเราจึงดียิ่งขึ้น (อิหม่าม, 24 กุมภาพันธ์ 2564)*

ผู้ใหญ่บ้านคนเดิมรีบเสริมขึ้นบ้างว่า

> *จากผลกระทบโควิด-19 ที่ทำให้คนตกงานนั้น บางส่วนผมก็ภูมิใจ เนื่องจากได้ลงไปสำรวจพื้นที่โดยเฉพาะบ้านคลองท้อน หรือ คนในหมู่ 2 บ้านทุ่งเหรียง มากรีดยางในหมู่ 1 และอีกประเด็นหนึ่ง คือ หมู่ 1 ซึ่งเคยเป็นที่อยู่ของพี่น้องมุสลิมมาก่อน ต่อมาได้ย้ายไปอยู่หมู่ 2 และคนที่เคยอยู่หมู่ 2 ได้ย้ายมาอยู่พื้นที่ดังกล่าว ด้วยมีที่นาจำนวนมาก มุสลิมที่เคยอยู่ที่ตรงนั้นมาก่อนได้กลับมาทำนาบนที่ดินเดิมดังกล่าว ทำให้ต่างก็มีความสุข (ผู้ใหญ่บ้านชาวพุทธ, 24 กุมภาพันธ์ 2564)*

อิหม่ามเสริมขึ้นต่อว่า “ดังนั้นความหวาดระแวงของคนในยุโปเราตอนนี้ไม่มีอยู่แล้ว ตอนนี้เวลาตี 1 ตี 2 คนสามารถออกไปตัดยางได้อย่างสบายใจ” เมื่อก่อนนี้ “ไม่ได้ ไม่ปลอดภัย” (อิหม่าม, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

ย้อนกลับไปในอดีตอันเป็นที่มาและรากฐานของความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของชาวยุโปก่อนที่จะมีความรุนแรงถึงตายเข้ามาบ่อนทำลายสายสัมพันธ์พุทธ - มุสลิมในพื้นที่ยุโป[23] สมัยที่การคมนาคมหลักเพื่อเข้าสู่ยะลาอาศัยรถไฟซึ่งตัดผ่านพื้นที่ยุโปก่อนจะเข้าสู่ยะลา และเป็นเส้นทางที่เป็นพื้นที่ความทรงจำร่วมของเพื่อนรักต่างศาสนามาตั้งแต่วัยเยาว์ หลายคนเป็นเพื่อนผูกพันกันมาเพราะใช้เส้นทางรถไฟและใช้ “สะพานดำ” ซึ่งคับแคบ ต้องใช้ความสามารถพิเศษในการทรงตัวเมื่อมีคนอื่นเดินสวนทางมา หรือโดยเฉพาะเมื่อเวลารถไฟผ่านมา

เมื่อพูดถึง “สะพานดำ” เสียงหัวเราะและแววตาสดใสก็เปล่งประกาย ตามมาด้วยการแย่งชิงกันบอกเล่าเรื่องราวความทรงจำ และเริ่มถามกันแซวกันว่า “ใครเกิดทันบ้าง” “อายุเท่าไรกันแล้ว” “เริ่มเข้าสู่วัยคนเฒ่าเล่าความหลัง”

อสม. พุทธคนแรกเปิดประเด็นเล่าเรื่องสะพานดำในสมัยอดีตรวมถึงความเป็นไปของตำบลยุโปว่า

สมัยที่เรียนหนังสือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต้องเดินเท้าไปโรงเรียน สมัยนั้นไม่มีรถ เดินจากยุโปถึงโรงเรียนประมาณ 3 กิโลเมตร ระหว่างเดินทางมีหมู่บ้านของมุสลิมคือหมู่บ้านบาโด อีกทั้งสมัยก่อนจะมีกลุ่มวัยรุ่นที่แตกต่างกับสมัยนี้คือ วัยรุ่นสมัยก่อนไม่อันตรายเท่าสมัยนี้ [24]

[23] ยุโป ถือเป็นพื้นที่สีแดงที่มีการก่อเหตุการณ์ความรุนแรงหลายครั้ง ส่งผลต่อการสูญเสียชีวิตของทั้งชาวพุทธและมุสลิมหลายคน จนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ – มุสลิมห่างหายไปพักใหญ่ ก่อนที่จะรื้อฟื้นกลับคืนมาในช่วงหลังแต่ก็ยังไม่เหมือนเดิม ปัจจุบันจำนวนคนพุทธลดน้อยลง ไม่ค่อยมีพื้นที่และโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกันมากนัก จำนวนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบของตำบลยุโปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยแยกตามศาสนา ผู้ใหญ่บ้านให้ข้อมูลว่า ยุโปมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ทั้งหมด 17 คน เป็นชาวมุสลิม 1 คน และอีก 16 คนเป็นคนไทยพุทธ ทั้งนี้เหตุการณ์ที่เกิดภายในหมู่บ้านยุโปมีเพียงสองเหตุการณ์ คือคลองท้อน ส่วนเหตุการณ์ที่เหลือเกิดขึ้นที่รอยต่อระหว่างหมู่บ้านยุโป (พัทธ์ธีรา และคณะ, 2564: 33)

[24] ผู้พูดอธิบายต่อว่าวัยรุ่นสมัยก่อนไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด และผลพวงจากการเสพติดยาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมความรุนแรงตามมา

สำหรับคนที่มีฐานะหน่อยจะขี่จักรยานในการเดินทาง ข้ามสะพานดำซึ่งทอดข้ามแม่น้ำเข้าเมืองยะลา สะพานดำนั้นคือทางรถไฟข้ามแม่น้ำ มีช่องทางสำหรับเดินเท้าและจักรยาน ความกว้างของช่องทางประมาณ 1.5 เมตร คนสมัยก่อนต้องเป็นคนมีฝีมือเท่านั้นจึงจะสามารถขี่รถมอเตอร์ไซด์หรือจักรยานสวนทางกันได้ และไม่เพียงแต่พวกเราสมัยก่อนมีคนจีนที่ใช้เส้นทางดังกล่าวสัญจรเช่นเดียวกัน[25]

ผู้ใหญ่บ้านยุโป อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า

สะพานดำ ที่เรียกเช่นนั้นเพราะสะพานเหล็กที่มีสีดำ แต่ในสมัยก่อนนั้นเป็นสะพานไม้ มีทางเบี่ยงไว้สำหรับเดินข้ามเข้าไปในเมืองยะลาโดยเฉพาะไปตลาดสดรถไฟ (ตลาดวิมลชัย) สะพานดังกล่าวอยู่ในเขตหมู่บ้านบาโด ดังนั้นผู้คนในหมู่บ้านใกล้เคียงจึงใช้เส้นทางนี้ด้วยเช่นกัน เพราะเป็นเส้นทางที่ตัดเข้าเมืองยะลาที่ใกล้ที่สุด หากจะไปอีกเส้นทางหนึ่ง ต้องไปทางสะพานตำบลท่าสาปเก่า เข้าตำบลสะเตง แล้วจึงมาในเมืองยะลาได้ แต่เส้นทางย่อมไกลกว่าเส้นทางสะพานดำ

สมัยก่อนมีอันตรายมากกว่าสมัยปัจจุบัน ผู้คนจึงต้องใช้ความสามารถและความระมัดระวังอย่างมากในการสัญจร เวลาไปโรงเรียน ช่วงเช้าจะปั่นจักรยาน แต่ถ้าช่วงน้ำท่วมสัญจรไปมาไม่ได้ จึงต้องเดินเท้าไปทางรถไฟระยะทาง 3 กิโลเมตรเพื่อจะไปเรียนโรงเรียนในเมือง ออกเดินเท้าตั้งแต่ 06:00 น ก็ต้องตื่นแต่เช้า

การเดินดังกล่าวจึงถูกเรียกว่า การเดินนับไม้หมอนเพราะระหว่างที่เดินอยู่นั้น จะนับไม้หมอนที่ตกอยู่บริเวณข้างทางไปด้วย

แล้วทั้ง 4 หมู่บ้าน จะสัญจรทางสะพานดำทั้งหมด คือ หมู่บ้านตาเซะ บ้านยุโป บ้านทุ่งเหรียง และบ้านบาโด

[25] ข้อมูลทางประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมยะลาหลายชิ้นแสดงหลักฐานการเข้ามาอยู่ในพื้นที่ยะลาของคนจีนจำนวนมาก จุดใหญ่ที่คนจีนปักหลักค้าขายได้แก่ อ.เมืองยะลา และ อ.เบตง และกระจัดกระจายทำอาชีพเกษตรกรรมไปตามอำเภอต่าง ๆ รวมทั้งในจังหวัดข้างเคียงด้วย

อยู่กับความทรงจำบาดแผลและก้าวข้ามอย่างเท่าทัน

ในวงสานเสวนา วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2564 อาจารย์ชาญชัยได้เปิดประเด็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ความสัมพันธ์ของคนในตำบลยุโปนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง รวมถึงเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ เราสามารถผ่านเหตุการณ์นั้นได้อย่างไร

พระภิกษุสงฆ์ผู้แทนจากเจ้าอาวาสวัดยุปาราม (ยุโป) แสดงความเห็นเป็นคนแรก โดยชี้ให้เห็นว่า

> *สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ฉะนั้นเราต้องศึกษาและเรียนรู้ข้อแตกต่างซึ่งกันและกัน ไม่ดูถูกแต่ละศาสนา เพื่อไม่ให้เกิดความแตกแยกในสังคม เป็นการพัฒนาประเทศชาติให้อยู่อย่างสันติสุข*

ท่านเล่าต่อว่าบวชเป็นพระภิกษุตั้งแต่ “ยังไม่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ” ประมาณปี 2546 จนมาถึงปัจจุบัน ตอนที่ไปบวช บวชที่วัดในจังหวัดนราธิวาส มาอยู่ที่ปัตตานี 4 ปี กระทั่งย้ายมาอยู่ที่วัดยุปารามประมาณปี 2553 ได้เห็นว่าบรรยากาศช่วงนั้นปี 2553 ในพื้นที่ยังมีความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน เวลาจะออกนอกพื้นที่หรือออกนอกบริเวณวัด ไม่จำเป็นก็ไม่มีใครออกไปไหนกัน

ท่านอิหม่ามยุโปเล่าให้ฟังว่า ตัวท่านเองไม่ได้เป็นคนยุโป แต่ย้ายเข้ามามาอยู่ในยุโปประมาณปี 2530 สิ่งที่ท่านอิหม่ามได้สัมผัสโดยตรงผ่านประสบการณ์ของตัวเอง คือ

> *ในช่วงแรกที่ได้มาอยู่นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนมุสลิมมีความสัมพันธ์ที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน มีงานของหมู่บ้านหรือของใครเราก็จะช่วยกัน หรือแม้กระทั่งในสมัยก่อนนั้นหมู่บ้านคลองท้อน หมู่บ้านยุโป และหมู่บ้านลูกเหลียง เมื่อหมู่บ้านใดจัดงาน คนในหมู่บ้านอื่น ๆ ก็จะเข้ามาช่วยเหลือรวมถึงร่วมกันจัดงานเสมือนเป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้คนในหมู่บ้านดังกล่าวเกิดการระแวงซึ่งกันและกัน ไม่กล้าที่*

จะออกนอกบ้านหรือจัดงานระหว่างหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ความไม่สงบผ่านมาระยะหนึ่ง ทำให้คนในพื้นที่เข้าใจว่าผู้ก่อความไม่สงบไม่ใช่คนในหมู่บ้าน จึงทำให้ลดความกังวลของผู้คนลง ส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มออกมาทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างศาสนา ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นตนเป็นอิหม่ามประจำมัสยิด ก็เกิดความกังวลเนื่องจากต้องไปเป็นอิหม่ามละหมาดในช่วงกลางคืน 2 เวลาคือ 19:00 น. และ 20:00 น. ในขณะนั้นมีการกราดยิงทั้งวัดมัสยิด ร้านสะดวกซื้อ ร้านน้ำชา โดยจะเน้นยิงสถานที่ที่มีการรวมตัวกันหลาย ๆ คน ทำให้รู้สึกหวาดระแวง การดำเนินชีวิตเพื่อนำละหมาด คือ เมื่อตนไปนำละหมาดเสร็จ จะกลับเข้าบ้านอย่างรวดเร็วและปิดบ้านพักผ่อน แต่ตอนนี้ความหวาดระแวงดังกล่าวจางลงอย่างมาก จนเกือบจะกลายเป็นปกติ (อิหม่าม, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

ดังกล่าวแล้วว่า พื้นที่ยุโปเคยมีเหตุการณ์ความรุนแรงบ่อยครั้ง และความรุนแรงก็เกิดกับคนในชุมชนเองด้วย ยิ่งเป็นการตอกย้ำความกลัว ไม่ไว้วางใจระหว่างชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนมากขึ้น เพราะไม่มีใครบอกได้ว่า ใครเป็นคนทำ[26] ถึงตอนนี้อิหม่ามคนเดิมเล่าให้ฟังว่า

ปี 2550 เกิดเหตุการณ์ลอบยิงพ่อของอิหม่ามซึ่งเป็นแพทย์ประจำตำบลยุโปจนเสียชีวิต ตอนนั้นพ่อกลับมาจากวัด เนื่องจากที่วัดมีกิจกรรมพ่อกลับมาเวลาประมาณเกือบเที่ยงคืน ปรากฏว่ามีคนร้ายดักซุ่มยิงระหว่างทาง พ่อต่อสู้จนได้รับบาดเจ็บและมีคนนำส่งโรงพยาบาล แต่ก็เสียชีวิตในเวลาต่อมา ที่โรงพยาบาล (อิหม่าม, 24 กุมภาพันธ์ 2564)

[26] จำนวนผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบของตำบลยุโปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แยกตามศาสนา ผู้ใหญ่บ้านตอบว่า ที่ยุโปมีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ทั้งหมด 17 คน เป็นชาวมุสลิม 1 คน อีก 16 คนเป็นคนไทยพุทธ ทั้งนี้เหตุการณ์ที่เกิดภายในหมู่บ้านยุโป มีเพียงสองเหตุการณ์ คือคลองท้อน ส่วนเหตุการณ์ที่เหลือเกิดขึ้นที่รอยต่อระหว่างหมู่บ้านยุโป

เมื่อความรุนแรงจู่โจม ความเจ็บปวดคุกคาม ความทรงจำเต็มไปด้วยบาดแผล เราจะก้าวข้ามกันได้อย่างไร คำถามสำคัญที่ไม่มีใครสามารถจะตอบได้เพียงลำพัง และไม่มีทางออกใดที่จะทรงพลังมากเท่ากับการรวมพลังร่วมคิดทบทวนและมองผ่านกลไกต้นทุนทางสังคมที่สำคัญ ไม่กล่าวโทษอีกฝ่ายว่าเป็นผู้ก่อเหตุ และผู้นำในชุมชน มีบทบาทสำคัญ และ สภาสันติสุข คือสภาที่มีผู้นำท้องที่เช่นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกเทศบาล (สท.) สภาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ หากมีการรวมตัวกันพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ร่วมกัน

ตอนที่ ๔

เมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพ และความปรองดอง

ภิกษุณีกับมุสลิมะฮ์ งานเยี่ยงยาและงานเมตตาธรรม

"พระจับมือผู้หญิงได้เหรอ" เสียงมุสลิมะฮ์ในปัตตานีร้องทักอย่างกังวล เมื่อเห็นพระในชุดสีกลักยืนมือไปทักทายเพื่อนมุสลิมะฮ์อีกคนที่ไม่ได้พบกันมาหลายเดือน เพราะไม่รู้ว่า "พระ" ที่ว่าคือ "พระภิกษุณี" มิใช่ "พระภิกษุสงฆ์" ที่เธอเคยเห็นและเคยได้ยินมาว่าไม่สามารถถูกต้องตัวผู้หญิงได้

> *ช่วงแรกไม่กล้าที่จะต้องตัว คิดว่าเป็นพระ ก็เลยกังวลว่าจะทำงานได้ไหม เพราะเราต้องให้เกียรติ ท่านเป็นผู้นำศาสนา พอได้ทำงานหลาย ๆ ครั้ง หลาย ๆ กิจกรรม ได้รู้จักได้คุยกับท่านธัมมกมลา และหลวงพี่เล็กว่าสามารถถูกตัวได้หรือไม่ ท่านก็ตอบว่าได้ พอมีโอกาสเข้าโครงการของเยาวชนนอกระบบที่อาจารย์อวยพรมาสอนกระบวนการ ในกิจกรรมมีการจับคู่ฝึกการฟัง ทำให้ได้พูดคุยกันมากขึ้น หลวงพี่เล็กตั้งใจฟังมากในส่วนเรื่องเล่าที่ตัวเองทุกข์อยู่ ตั้งแต่วันนั้นทำให้กล้าที่จะคุย พอช่วงหลังไปพัทลุง ได้รู้จักกับหลวงพี่กบ ก็คุยกันเองมากขึ้น ได้คุยได้ติดต่อมีไลน์ ตั้งแต่วันนั้นได้พูดคุยได้เล่าเรื่องต่อกัน*

ข้อความข้างต้นไม่เพียงสะท้อนข้อจำกัดเรื่องการรับรู้ถึงการมีอยู่ของพระภิกษุณีในสังคมไทยเท่านั้น หากยังสะท้อนให้เห็นความไม่รู้จักและไม่คุ้นเคยของมุสลิมต่อศาสนบุคคลในพุทธศาสนาด้วย ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกเท่าไรนัก ทั้งนี้เพราะภิกษุณียังไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการในสังคมไทยด้วย ทำให้ไม่มีที่ยืนให้ภิกษุณีมากนัก

กล่าวถึงทิพยสถานภิกษุณีอารามที่ตั้งอยู่บน ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา ถือเป็นอารามที่ใกล้ชิดพื้นที่ชายแดนใต้มากที่สุด และทำงานร่วมกันกับ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดลอย่างใกล้ชิดในหลายประเด็น และไม่เคยปฏิเสธที่จะร่วมทางในขบวนการสร้างสันติภาพและความปรองดองด้วย นับเป็นเรื่องดีที่จะมีภิกษุณีเข้ามาทำงานในพื้นที่ซึ่งภิกษุสงฆ์มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอที่จะไปประจำทุกวัด และเพราะการเป็นพระผู้หญิง จึงมีความได้เปรียบในการเข้าถึง

กลุ่มผู้หญิงซึ่งกลายเป็นผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มใหญ่หลังจากที่ความรุนแรงได้ปะทุขึ้นมา ผู้หญิงหลายคนกลายเป็นม่าย เป็นผู้สูญเสียลูกชายหลานชายหรือคนอื่น ๆ ในครอบครัว ดังนั้น ในห้วงยามที่สภาวะใจต้องการคนดูแล การมีภิกษุณีเข้ามาทำงานในพื้นที่จึงนับเป็นโอกาสอันดียิ่งสำหรับชาวพุทธ และชาวมุสลิมด้วยเช่นกัน ยิ่งกว่านั้น หากพิจารณางานด้านสันติภาพจะพบว่า ผู้หญิง มีบทบาทอย่างมีนัยยะสำคัญ

ทว่าเมื่อลงมาทำงานในพื้นที่จริง กลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น คณะภิกษุณีกลายเป็นตัวแสดงสำคัญในการทำงานช่วยเหลือข้ามกลุ่มศาสนาอย่างขันแข็ง ร่วมกับเพื่อนต่างศาสนิก กลายเป็นสนิทสนมและไปมาหาสู่ช่วยเหลือกันหลังจากนั้นนับครั้งไม่ถ้วน ในที่สุดเป็นผู้สร้างสะพานทอดไปสู่มิตรภาพและความเกื้อกูลต่อกันในอีกหลายชุมชน

ย้อนระลึกถึงความทรงจำครั้งแรกที่ได้รู้จักมาเรียม โสะ เราได้ยินเรื่องราวของเธอ สตรีที่เป็นผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความรุนแรงในชายแดนใต้ มาเรียม โสะ อยู่ที่ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เรารู้จักเธอจากการแนะนำของ พี่บรรจบ ศรีสุข[27] ผู้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ครั้งแรกที่พวกเราเดินทางไปพบเธอ

ณ สถานที่แห่งหนึ่ง เป็นสถานที่ให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพื้นที่ ในวันนั้นเธอดูเป็นมาดามมาก ดูดีมีหลักการและมุ่งมั่น กล้าทำในสิ่งที่ต้องใช้ความกล้าหาญมาก ๆ และต้องใช้

[27] บรรจบ หรือ ป้าจบ เป็นสตรีไทยพุทธที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง ทำให้ต้องสูญเสียสามีที่เป็นตำรวจ เปลี่ยนตัวเองจากเหยื่อมาเป็นผู้ช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบด้วยกัน โดยเฉพาะกลุ่มสตรี โดยไม่เลือกว่าสตรีพุทธหรือมุสลิม ก่อนที่จะเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งเมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2563 เธอทำหน้าที่เป็นอนุกรรมการกำหนดยุทธศาสตร์และประเมินผลการเยียวยา ในคณะกรรมการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และทำงานร่วมกับสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษามาตั้งแต่สถาบันลงไปทำงานในพื้นที่ เป็นสมาชิกสภาศาสนสัมพันธ์ สภาศาสนาเพื่อสันติภาพ (RfP-IRC Thailand) และเป็นสมาชิกรุ่นก่อตั้งกลุ่มถักทอสันติภาพ (กทส.)

ความเสี่ยงในการทำงานเพื่อช่วยเหลือเพื่อนคนอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับประโยชน์ทดแทนในสิ่งที่ควรได้เสมอ เหมือนสิ่งที่เธอเคยประสบมาด้วยตัวเอง

หลังจากเราได้รู้จักและคุ้นเคยกับเธอและครอบครัวของเธอ ดูเธอเป็นกันเองและไว้วางใจพวกเรา ร่วมเดินทางและร่วมกิจกรรมกับพวกเราโดยไม่เคยปฏิเสธแม้สักครั้ง การแสดงออกเช่นนี้ยิ่งทำให้พวกเรามีความเป็นกันเองกับเธอและครอบครัวของเธอมากขึ้น นอกจากเรามองเห็นว่าเธอเป็นสตรีที่กล้าทำ กล้าสู้ในงานที่ต้องใช้ความกล้าหาญแล้ว เธอยังเป็นมารดาและเป็นคุณยายของลูก ๆ หลาน ๆ รวมถึงเป็นผู้นำครอบครัว คุณแม่เลี้ยงเดี่ยวเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับบุตรหลานที่ดีอีกด้วย

ครั้งหนึ่งพวกเราได้มีโอกาสไปเยี่ยมเธอและใช้บริการห้องน้ำบ้านเธอ มีสิ่งที่น่าประทับใจในบ้านของเธอมาก คือบริเวณหน้าห้องน้ำมีการนำวัสดุที่ใช้ไม่ได้แล้วมาใช้ให้เป็นประโยชน์และดูดีมาก โดยนำประตูตู้เย็นมาทำเป็นชั้นวางของใช้ที่หน้าห้องน้ำอย่างเป็นระเบียบเก๋ไก๋ทีเดียว สิ่งเหล่านี้ คือ สิ่งดี ๆ ที่เราได้รับจากเพื่อนต่างศาสนิกของเรา “มาเรียม โสะ”

เมล็ดพันธุ์ใหม่ของสันติภาพ

โครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ที่เริ่มต้นจากพื้นที่ปฏิบัติการทางสุขภาวะ แต่เมื่อโครงการเดินทางมาได้ระยะหนึ่ง ก็พบว่าพื้นที่ปฏิบัติการเล่าเรื่องของเพื่อนรักแต่ละคู่ แต่ละชุมชน เป็นพื้นที่แห่งการถักทอความสัมพันธ์ สร้างความปรองดองสมานฉันท์ได้อย่างลุ่มลึกมากขึ้น และยังได้พบว่า เมล็ดพันธุ์และหน่ออ่อนของเพื่อนรักต่างศาสนาที่จะเป็นนักถักทอสันติภาพ หากเปรียบกับเชื้อแป้งแห่งปฏิกิริยา (critical yeast) พบการงอกเงยแตกตัวพร้อมเป็นกำลังสำคัญในอนาคต นอกจากนี้ยังพบว่า เมล็ดพันธุ์ใหม่ ๆ เหล่านี้มีต้นทุนทางสังคมที่รุ่มรวย เป็นฐานสำหรับการขยายผลต่อได้ในอีกหลายพื้นที่ปฏิบัติการ ดังปรากฏในเรื่องเล่าของเพื่อนรักที่เป็นคนรุ่นใหม่สองคู่ต่อไปนี้

เพื่อนรักรุ่นเยาว์

17 – 18 ปีที่สถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงถึงตายชายแดนใต้ หากเปรียบกับชีวิตเด็กหนึ่งคนที่ไม่อาจเลือกเกิดได้ การต้องใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความแตกแยกร้าวลึกท่ามกลางอัตลักษณ์ที่ถูกทำให้เด่นชัดจนกลายเป็นการแบ่งแยกเป็น “เขา” เป็น “เรา” และ “เป็นอื่น” หากมิได้มี “สะพาน” ไปทอดผ่านเชื้อเชิญให้เดินเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูถักสานสายสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่ และประคองรักษาไว้ในคนรุ่นใหม่ การฉีกขาดในสายสัมพันธ์ของชุมชนคงยากจะประสานปะชุน

เรื่องราวของเยาวชนพุทธ - มุสลิม ที่จะเล่าต่อไปนี้ คือหลักฐานชิ้นสำคัญที่ควรค่าแก่การพิจารณายิ่ง 2 เรื่อง 2 วัย แต่สะท้อนให้เห็น “พื้นที่สาธารณะ” อีกแบบหนึ่ง คือ “สถาบันการศึกษา” และ “พื้นที่ศิลปะการแสดง” ที่เป็น “พื้นที่ปฏิบัติการ” ถักทอสายสัมพันธ์ที่จะสืบสานให้คงอยู่ยาวนานในอนาคตได้

การก้าวข้ามบาดแผลของโนราทาม[28]

ผมเติบโตในชุมชนบูรพาราม ต.ยามู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ชุมชนของเราเป็นชาวไทยพุทธ 30 หลังครัวเรือน แล้วมีเพื่อนมุสลิมเป็นจำนวนมาก จำได้ว่าตั้งแต่ผมเริ่มเรียนอนุบาล 1 จนกระทั่งจบ ป.6 โรงเรียนในชุมชนใกล้บ้าน ผมมีเพื่อนเป็นมุสลิมมาตั้งแต่ยังเยาว์วัย ในตอนนั้นด้วยความเป็นเด็ก คำว่าอคติหรือเกลียดชังยังไม่เกิด ยังมีความรัก ยังมีความเป็นเพื่อน แต่เมื่อเราเริ่มเติบโตกัน ป. 4 – ป. 5 เริ่มจะรู้การเป็นอยู่มากขึ้น คำว่า “ต่างศาสนา” ก็เกิดขึ้น จนกลายเป็นกำแพงขวางกั้นระหว่างเรากับเพื่อน

การที่เราสวดมนต์ยามเช้า ทำให้เพื่อนที่เป็นมุสลิมมองและล้อเลียนเรา หรือบางครั้งเวลาเราเรียนวิชาพระพุทธศาสนามีพระอาจารย์มาสอนเพื่อนมุสลิมก็จะเอาลูกหินปาพระอาจารย์ ทำให้เรามองว่ามุสลิมกับพุทธ “ไม่ถูกกันหรือไร” เราเองรู้สึกอคติมาโดยตลอด

เมื่ออยู่ ป.4 เหตุการณ์ความไม่สงบก็เกิดขึ้นในบ้านเรา คุณปู่ของผมโดนลอบทำร้ายระหว่างเดินทางไปทำงาน (นักการภารโรง) ระหว่างทางจนเสียชีวิต เป็นสิ่งที่กลายเป็นฝันร้ายและทำให้พวกเราเสียขวัญมาก เพราะก่อนหน้านี้ ปี 2549 (ผมอยู่ ป. 2) ฐานะผู้เสียชีวิต ลูกชายของปู่เป็นน้องชายของพ่อ อาชายของผม เพิ่งโดนทำร้ายไปแล้ว

นี่! เป็นคุณปู่อีกแล้วหรือ

ที่บ้านเรายังมีกลิ่นของเลือด ยังมีคราบน้ำตาปนรูปถ่าย

กลายเป็นว่าเวลาเพื่อนมุสลิมผ่านหน้าบ้าน จะหันมองในบ้านเราทุกครั้งและบ่อยมาก ไม่รู้เป็นเพราะสาเหตุอะไร แต่เราก็ยังไม่คิดอะไร

[28] โนราทาม เป็นเยาวชนพุทธที่สนใจในศิลปะการแสดงโนรา ได้รับการสนับสนุนจากครูยุพิน เฝือแก้ว อดีตครูเกษียณอายุราชการ จนสามารถจัดตั้งกลุ่มโนราได้ก่อนที่ครูยุพินจะเสียชีวิต

กระทั่งได้ไปเรียนโรงเรียนแห่งหนึ่งในปัตตานี เราเจอเพื่อนไทยพุทธมากกว่ามุสลิม จึงทำให้ต่างคนต่างอยู่ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับมุสลิม และเรามีความอคติในใจมาตลอด ไร้เหตุผล ไร้การคิด (ในวัยเด็ก) ด้วยความฝังใจช่วงเรียนชั้นประถม

แต่เหมือนสวรรค์รู้ ทำให้ผมได้ร่วมงานและเรียนด้วยกันกับเพื่อนมุสลิม ตอน ม.4 ม.5 และ ม. 6 เพราะเพื่อนไทยพุทธกลุ่มนั้นของผมย้ายออกจากสถาบันนี้ไปเรียนในสถาบันอื่น ทำให้ผมต้องจับกลุ่มเพื่อนใหม่ซึ่งเป็นไทยมุสลิม

ตอนที่คบเพื่อนมุสลิมตอนนั้น ก็จะบอกตัวเองว่าเราคบเพื่อความจำเป็น เพราะต้องเรียนหนังสือด้วยกัน (ความคิดผมตอนนั้น) แต่ระหว่าง 4 - 5 ปี ที่ได้คบเพื่อนมุสลิม มีบทพิสูจน์หลาย ๆ เรื่อง กาลเวลาทำให้ใจคนเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ผมจึงมีโอกาสเรียนรู้กับเพื่อนคนนี้ที่มีกันในกลุ่มเพื่อนมุสลิม 3 - 4 คน ทำให้ผมเริ่มลดความอคตินั้นลงเรื่อย ๆ เราได้กินข้าว เรียนหนังสือ ไปเที่ยวทำกิจกรรมด้วยกัน (เรารักกันมาก) เพื่อนมุสลิมพาผมเข้าบ้านไปนอนกินพบปะพี่น้องมุสลิม เมื่อถึงวันเฉลิมฉลองฮารีรายอเราก็ไปมาอัฟ (ขอขมา) ซึ่งกันและกัน เราทำเป็นเรื่องปกติ กลายเป็นว่ากำแพงที่เคยสร้างตั้งแต่ประถมเริ่มผุพังไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งผมเติบโตและเพื่อนคนนี้อยู่เคียงข้างเสมอ เมื่ออยู่ด้วยกัน เราไม่เคยเอาเรื่องศาสนา / เรื่องการเมืองฯ หรือเรื่องอื่น ๆ มาทำร้ายจิตใจกัน

“พุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันได้” ในส่วนตัวผม พบเจอแล้วความรักที่มีต่อเพื่อนต่างศาสนา และกำแพงความอคติของผมล้มหายไปตั้งแต่บัดนั้น ผมต้องขอบคุณตัวเองที่ลองเปิดใจและ ล้มเลิกอคติ ล้มเลิกกำแพงนั้นออกจากใจ

ผู้ใหญ่เป็นต้นแบบ

การเป็นต้นแบบให้เยาวชนด้วยผลงานและการทำให้ดูเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้กับเยาวชน ก่อนที่จะส่งต่อให้พวกเขา / เธอมารับช่วงงานต่อ เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนจากเยาวชนพุทธว่า

ผมได้เข้าร่วมค่ายเยาวชนกล้าทำดี กลุ่มถักทอสันติภาพ ม.มหิดล และเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ได้เรียนรู้การทำงานของอาจารย์รุ่ง อาจารย์ชาญชัย ป้าพร ป้าลม้าย คุณยาย ผอ.ธิดาและคนอื่น ๆ ที่เก่งและมีเหตุมีผลในการทำงานมาก อีกทั้งผมได้ทำงานร่วมกับคณะประสานงานระดับพื้นที่ (สล.3) ได้ไปเจอผู้ใหญ่ เช่น เสธฯ ชลัช และ บังยุบ ที่เป็นพุทธและมุสลิม ได้ไปเจอผู้ใหญ่มากมาย ผมเห็นว่าการทำงานของผู้ใหญ่ที่มีความรักมีความเมตตาต่อกันระหว่างพุทธมุสลิม ถึงแม้เหตุการณ์ยังไม่สงบแต่ต่างคนต่างพยายามทำเรื่องราวที่เป็นเสน่ห์ให้เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนใต้ ผมเองรู้สึกมีความสุขและไม่มีคำว่าอคติกับมุสลิมอีกเลย

ต่อมาผมได้เห็นท่านพระอาจารย์ (เวาะห์) ที่วัดเทพนิมิตร ต.บ้านกลาง อ.ปะนาเระ ภาพของท่านชัดเจนมากในเรื่องราวพหุวัฒนธรรม มุสลิมในพื้นที่มาช่วยทำงานในวัด มาสร้างสรรค์ผลงานฯ จนวัดแห่งนั้นงดงามและเป็นนิมิตรหมายที่ดี ท่านเวาะสอนว่า “จำไว้นะทาม ถ้าเองมองคนให้เป็นคน เอ็งก็คือคน แต่ถ้าเอ็งมองคนไม่เป็นคน เอ็งก็ไม่ใช่คน” จึงทำให้ผมมั่นใจและมีแรงสู้ต่อไป จะเห็นภาพผมกับเพื่อนมุสลิมอยู่ด้วยกัน กับชาวมุสลิมเราทำงานร่วมกันอย่างเสมอ

จึงขอตั้งปณิธานกับตัวเองว่า ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเพศใด นับถือศาสนาใด จนหรือรวย แต่เขาก็คือคน

เพื่อนมุสลิมของโนราทาม

ผมเป็นคนหนึ่งที่นับถือศาสนาอิสลาม และมีเพื่อนที่นับถือศาสนาพุทธ แต่เราไม่เคยมีการแบ่งแยกกันเลย ไม่เคยที่จะเอาเรื่องศาสนามาถกเถียงกัน จนผมเข้ามหาวิทยาลัย ก็ยังคบกับเพื่อนไทยพุทธอยู่เช่นเดิม ไม่ได้แบ่งแยก ยังคบกันได้ จนผมได้ยินข่าวที่เขาถกเถียงกันตั้งแต่เด็กๆ ผมก็ยังงงอยู่ว่าจะมาถกเถียงกันทำไม ทั้ง ๆ ที่เราก็ยังอยู่กันได้แล้วเรื่องของคนสามจังหวัด ผมเคยไปเรียนที่สงขลาตอนมัธยมปลาย 1 ปี ก็ยังมีรุ่นเดียวกันที่เขาพูดถึงอิสลามใน 3 จังหวัดว่าเป็นนักก่อการร้าย เป็นศาสนาที่สอนให้คนฆ่ากัน อิสลามสอนให้ฆ่าคนต่างศาสนิก

ผมได้ยินแล้วรู้สึกไม่ดี ไม่ชอบมุมมองที่เขามองอิสลามว่าเป็นศาสนาที่มีความรุนแรง ผมบอกเขาว่าทุก ๆ ศาสนาต่างสอนให้เป็นคนดีทั้งหมด มีบ้างที่ผู้คนที่ก่อความสงบเป็นอิสลาม แต่ผมบอกกับเพื่อนคนนั้นว่าอิสลามไม่ได้สอนให้ฆ่าคน คุณเป็นคนต่างพื้นที่ที่ได้ยินข่าวจากทีวี จากโซเชียล (Social Media) ว่าผู้ก่อการร้ายนับถือศาสนาอิสลาม ผมไม่เถียง แต่ผมจะบอกเขาว่ายังมีอิสลามที่ 3 จังหวัดที่ไม่ได้เกลียดคนต่างศาสนิก ก็ยังอยู่กันได้ รักกันเป็นปกติ ผมยกตัวอย่างตอนอยู่กับเพื่อนไทยพุทธ ผมก็อยู่กันได้ ไม่เคยเถียงกัน ด่ากันเรื่องศาสนา เราเข้าใจกัน และก็ยังมีอีกหลาย ๆ คนที่ต่างศาสนาแต่มีความรักต่อกันได้ เพื่อนผมคนนั้นเพิ่งจะเข้าใจ ผมบอกด้วยว่าอย่าเอาเรื่องผิดพลาดของคนที่อยู่ในศาสนานั้นมาตัดสินคนทั้งโลกว่าเขาชั่ว เขาไม่ดี เพราะศาสนาทุกศาสนาสอนให้เป็นคนดีทั้งนั้น

หลังจากเรียนที่สงขลา 1 ปี ผมกลับมาเรียนที่โรงเรียนเบญจมฯ จ.ปัตตานี แต่ความคิดยังคงมีอคติกับเพื่อนที่อยู่สงขลาเรื่องศาสนา จนมาได้เจอ ธนาธร ที่เพื่อน ๆ เรียกว่า “ทาม” ได้รู้ว่าทามเป็นโนรา ผมคิดว่าเราจะเข้ากันได้ไหม เขาจะมองศาสนาอิสลามในทางลบไหม

จนได้คบกับเพื่อนทามมาสักพักใหญ่ เมื่อทามพูดเรื่องศาสนา จึงทำให้เรารู้ว่าเพื่อนทามไม่ได้มองว่าศาสนาเราเป็นสิ่งไม่ดี หลังจากนั้นเราได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ มากมาย จนผมเข้ามหาวิทยาลัย และได้ทำงานวิจัยเรื่องโนราเพราะอยากรู้เรื่องโนราให้มากกว่านี้ ผมชอบเวลาทามรำโนรา ชอบเวลาทามท่องบทกลอนโนรา ทำให้เห็นว่าโนราก็มีเสน่ห์ของมัน ผมได้เรียนรู้เรื่องโนราจนทำงานวิจัยโนราผ่านไปด้วยดี ทำให้เห็นว่าเพื่อนต่างศาสนาไม่ได้มองว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ไม่ดี ในขณะเดียวกัน ต้องขอบคุณทามที่ทำให้ผมได้เรียนรู้เรื่องศาสนาพุทธได้มากขนาดนี้

ตอนที่ 5

บทสรุป

ศาสนา ความขัดแย้ง สุขภาพ และสันติภาพ[29]

MacQueen and Santa-Barbara (2000) กล่าวไว้ว่า สงครามและความขัดแย้งส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงโดยตรงต่อร่างกายจากการยิง ระเบิด หรือการทำให้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต นอกจากนี้ ยังทำให้ระบบเศรษฐกิจและระบบกลไกความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางสังคมเสียหาย ยิ่งกว่านั้น ยังส่งผลกระทบต่อระบบการดูแลสุขภาพของรัฐและสังคมไปด้วยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จะเห็นได้ว่า สุขภาพและสันติภาพนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรงและเกี่ยวพันกับบุคลากรทางการแพทย์และสุขภาพ ด้วยเหตุนี้ บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขจึงมีบทบาทสำคัญในสนามความขัดแย้งและสงครามอย่างยิ่ง ไม่เพียงแค่ทำหน้าที่ทางด้านมนุษยธรรมในการดูแลรักษาพยาบาลผู้ได้รับบาดเจ็บทั้งทางกายภาพและทางใจ บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในหลายพื้นที่ยังมีบทบาทในการริเริ่มกระบวนการสร้างสันติภาพผ่านกลไกสำคัญที่เป็นคุณสมบัติพิเศษของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข อย่างน้อย 5 ประการคือ

1. ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งผ่านนโยบายการทูตเพื่อสุขภาพและการแพทย์

2. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงานเป็นกลุ่มโดยเฉพาะในช่วงเวลาวิกฤตที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขจะได้รับการสนับสนุนให้มีอำนาจมากในการตัดสินใจ และสามารถทำงานได้อย่างอิสระ เพราะเป็นเหตุผลเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วย หรือความเป็นความตายของผู้คน

3. บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขมีความสามารถในการเชื่อมโยงความแตกต่างหลากหลายข้ามชาติพันธุ์ ชนชั้น ศาสนา หรือการแบ่งแยกด้วยมิติใด ๆ ก็ตาม ดังนั้น บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขจึงมีโอกาสมากที่

[29] ตีพิมพ์เผยแพร่ในรายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3

จะทำงานด้านการฟื้นฟูความสัมพันธ์ผ่านกลไก วิธีการ และงานด้านสุขภาพ การรักษาและการฟื้นฟูเยียวยา

4. มีความชอบธรรมทางกฎหมาย ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญชำนาญที่ได้รับจากการดูแลสุขภาพ

5. เป็นอาชีพที่สามารถใช้ความเคร่งครัดในเรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพและความเจ็บป่วยโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นศัตรูหรือใครก็ตาม ขึ้นมาเป็นข้ออ้างเพื่อหยุดยั้งนโยบายสะสมอาวุธหรือทำสงครามภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมสากล

มีกรณีตัวอย่างหลายกรณีที่การริเริ่มทางการแพทย์และสาธารณสุขในหลายพื้นที่ความขัดแย้งรุนแรง ที่ประสบความสำเร็จในการหยุดยั้งความขัดแย้งและสงครามการใช้อาวุธในหลายพื้นที่ เช่น กลางทศวรรษ 1980 ยูนิเซฟ ศาสนจักรคาทอลิก และองค์กรต่าง ๆ ในประเทศเอลซัลวาดอร์ซึ่งมีสงครามกลางเมืองและการสู้รบกันอย่างยาวนาน พวกเขาพยายามที่จะเจรจาต่อรองกับรัฐบาลและฝ่ายที่สู้รบกันโดยใช้ข้ออ้างเพื่อสุขภาพของเด็ก ๆ และเพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขสามารถทำงานได้อย่างปลอดภัย การเจรจาต่อรองมีขึ้นเพื่อให้มีช่วงเวลาหยุดยิงเพื่อให้เด็ก ๆ ได้ไปรับวัคซีนปีละ 3 วันตั้งแต่ปี 1985 – 1992 การริเริ่มนั้นได้นำมาสู่กระบวนการสันติภาพที่ท้ายสุดมีการลงนามกันในปี 1992 ซึ่งมีผลให้เด็ก ๆ จำนวน 300,000 คนได้มีโอกาสรับวัคซีนที่จำเป็นสำหรับการป้องกันโปลิโอ เป็นต้น (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 294)

ในฟิลิปปินส์ กลุ่มการแพทย์ได้รวมตัวกับนักฟิสิกส์ ทันตแพทย์ พวกนักพัฒนาชุมชน นางพยาบาล และบรรดานักเรียนแพทย์ออกเดินทางเป็นทีมเล็ก ๆ ไปในพื้นที่ห่างไกล เพื่อไปให้บริการดูแลรักษาสุขภาพให้กับประชาชนที่หนีสงครามและการสู้รบกลายมาเป็นคนไร้บ้าน และการริเริ่มนั้นก็นำมาสู่การขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชน และการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสันติภาพและความเป็นธรรมสำหรับผู้คนเหล่านั้นในเวลาต่อมา (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 295)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือ การริเริ่มจากการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อสร้างสุขภาวะที่ดี และความปรองดอง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคมที่เผชิญกับความขัดแย้งรุนแรงเช่นในโครเอเชีย โดยการทำงานเพื่อการเยียวยาทางสังคม

ด้วยโครเอเชียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีปัญหาความขัดแย้งแบ่งแยกอย่างรุนแรงทางชาติพันธุ์ และความรุนแรงนั้นยืดเยื้อ ซึ่งส่งผลให้ทั้งสังคมมีปัญหาสุขภาพทางจิตจากความเครียด ความกลัว ความเจ็บปวดจากการสูญเสียสมาชิกในครอบครัว ความโกรธ การไม่ไว้วางใจกันทางสังคม ความรู้สึกไม่มั่นคงทางจิตใจ และโรคทางสุขภาพใจอื่น ๆ WHO และหน่วยงานพันธมิตรจากสหราชอาณาจักรที่มีที่ตั้งอยู่ในบอสเนีย – เฮอร์เซโกวีนา ได้ร่วมมือกันจัดตั้งมูลนิธิขึ้นมาเพื่อการแก้ปัญหาโดยใช้หน่วยงานทางด้านสุขภาพเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนโครงการที่ทำงานโดยแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เป็นมูลนิธิที่ทำงานโดยใช้ประเด็นสุขภาพเป็นแกนนำและไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด ๆ ก็ตาม โครงการดังกล่าวทำให้เส้นแบ่งทางชาติพันธุ์ถูกสลายลงด้วยการปฏิบัติแบบ “ก้าวข้ามชาติพันธุ์” ไปสู่ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 320-321)

โครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการทำงานขับเคลื่อนถักทอความสัมพันธ์ในสังคมชายแดนใต้ที่เผชิญกับความรุนแรงยืดเยื้อมากว่า 17 ปี (4 มกราคม 2547 – มิถุนายน 2564) ซึ่งไม่เพียงทำลายสุขภาพกาย สุขภาพใจ ยังทำลายสุขภาพความสัมพันธ์ของผู้คนภายในสังคมชายแดนใต้ไปอย่างไม่อาจจะประเมินได้

หากจะฝากภาระการริเริ่มถักทอความสัมพันธ์ท่ามกลางข้อจำกัดทั้งในเรื่องจำนวนบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ตลอดจนข้อจำกัดในเรื่องภาระงานที่หนักหน่วงในการเป็นผู้ริเริ่มและรับภารกิจนี้ดูจะไม่เป็นธรรมต่อพวกเขา / เธอนัก และหากการหยุดยั้งการก่อสงครามเป็นเรื่องของนักการเมืองและนักการทหารที่จะต้องหาทางยุติให้ได้ดังที่ มาเรีย มอนเตสเซอรี่กล่าวไว้แล้ว การสร้างสันติภาพจึงเป็นภารกิจของนักการศึกษา ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันอุดมศึกษาโดยโครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ จึงรับอาสาเป็นผู้นำในภารกิจสร้างสันติภาพและความปรองดองร่วมกับบุคลากรทางศาสนาและอาสาสมัครทางการแทพย์และสาธารณสุขมาช่วยขับเคลื่อนงาน แม้จะคืบคลานอย่างช้า ๆ ทว่าความก้าวหน้าก็ปรากฏให้เห็นในทิศทางที่ดีขึ้น กระนั้น การทำงานเพื่อถักทอโยงใย กระชับ และขยายวงเพื่อเป็นโครงข่ายที่แข็งแรงเพียงพอยังคงเป็นความท้าทายที่ต้องเฝ้าระวังประคับประคองให้เติบโตก้าวหน้าต่อไป

ศาสนา และการอยู่ร่วมกัน

บทเรียนสำคัญจากโครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ซึ่งมีเป้าหมายส่งเสริมบทบาทของผู้นำศาสนาในการถักทอสันติภาพและการอยู่ร่วมกันผ่านประเด็นสุขภาพ อาจไม่ใช่เรื่องยากหากมีพื้นที่ปลอดภัยที่เปิดให้ได้ปะทะสังสรรค์ร่วมกัน ตัวแสดงสำคัญที่จะนำพาในเรื่องนี้ได้อย่างมีความหมายคือ ผู้นำศาสนา ดังสะท้อนจากคำกล่าวของอิหม่ามการีม ว่า

วันนั้นที่เห็นพระอาจารย์ภิกษุณีได้รับประทานอาหารร่วมกัน ก็ดีใจมากครับ เพราะการต้อนรับแขกเป็นสิ่งหนึ่งที่ท่านศาสดาสั่งไว้เลยว่าเวลาต้อนรับแขกต้องต้อนรับแขกให้ดีที่สุดไม่ว่าแขกนั้นจะเป็นใครก็แล้วแต่ เมื่อเขามาที่บ้านเรา เราต้องต้อนรับ วันนั้นผมอิ่มโดยไม่ต้องทานอาหาร มีความรู้สึกว่าอิ่มเอิบใจ เพราะในมัสยิดหายากที่จะมีพระมาทานอาหาร แล้วผมก็เคยเชิญพระอาจารย์ไปบรรยายที่มัสยิดผมที่หัวทาง (มัสยิดเราดอตุลญันนะห์) ที่พระอาจารย์ไปวันนั้นมีตำรวจกองปราบไปด้วย ท่านไปบรรยายที่มัสยิดเลยและคนที่ฟังเป็นมุสลิมล้วน ๆ ที่บ้านผม 99% เป็นมุสลิมและวันนั้นที่ฟังพระอาจารย์บรรยายร้อยเปอร์เซ็นต์ที่เป็นมุสลิม ไม่มีคนพุทธเลย แต่คนที่ฟังแล้วก็ซอบประทับใจในสิ่งที่ท่านพูด คือเราไม่ได้แยกว่าท่านคือศาสนาใคร แต่ว่าเราฟังในสิ่งที่ท่านพูดว่ามันคืออะไร แล้วมันสามารถประยุกต์ใช้กับชีวิตเราได้หรือไม่ จ.สตูล ดีอยู่อย่างหนึ่งคือวัฒนธรรมเราอยู่ฉันพี่น้อง บางทีในกลุ่มคนที่เป็นพุทธมาเข้ารับอิสลามแล้ว พี่น้องเขาก็ยังมีอยู่ที่เป็นพุทธ เลยกลายเป็นว่าถึงเขาจะมาเข้าอิสลามแล้วก็ยังเป็นพี่น้องเขาอยู่ มีความรักมีความช่วยเหลือจุนเจือกันมาตลอด เหมือนที่พระอาจารย์ได้บอกว่าคำขวัญของสตูล “สตูลสงบสะอาด ธรรมชาติบริสุทธิ์” คำว่าสงบเราเป็นพี่น้องกัน โดยเฉพาะจังหวัดสตูลเรามีเวทีเสวนากันมากในเรื่องของศาสนา 3 ศาสนา จนกระทั่งตีกำแพงของคำว่ากรอบที่ว่าเราเคยแยกกันไว้ มันตีแตกจนกระทั่งตอนนี้

เป็นการมองความเป็นมนุษย์ ดังนั้นความเป็นมนุษย์ไม่ต้องมองว่าคนนั้นเป็นใคร แต่ถ้าเราช่วยได้ เราช่วย โดยเฉพาะคำสอนของอิสลามที่ว่าหญิงโสเภณีคนหนึ่งนางกระหายน้ำและเดินอยู่กลางทะเลทรายด้วยความกระหายน้ำ ครั้งหนึ่งนางเดินไปกลางทะเลทรายด้วยความกระหายน้ำจนกระทั่งไปเจอบ่อน้ำบ่อหนึ่ง จึงปีนลงไปยังบ่อน้ำนั้นด้วยความกระหายน้ำ เมื่อถึงก้นบ่อแล้วก็ดื่มน้ำจนอิ่ม นางปีนบ่อขึ้นมาและพบสุนัขตัวหนึ่งที่กำลังเลียดินที่เปียก ๆ อยู่ที่ปากบ่อด้วยความกระหายน้ำ จึงรำพึงรำพันกับตัวเองว่า โอ้สุนัขตัวนี้คงกระหายเหมือนกับที่ฉันกระหายก่อนหน้านี้เลยเกิดความสงสาร ปีนกลับลงไปในบ่ออีกครั้งหนึ่งพอถึงก้นบ่อแล้วนางก็ถอดรองเท้าตักน้ำเต็มรองเท้า แล้วเอาปากคาบรองเท้าปีนขึ้นมาบนบ่อ นำน้ำให้สุนัขดื่มกิน ท่านศาสดาบอกว่าหญิงคนนี้จะได้เข้าสวนสวรรค์ เพราะการที่เมตตาต่อสัตว์เดรัจฉาน บรรดาสาวกจึงถามว่าการที่เมตตาต่อสัตว์เดรัจฉานยังได้ผลบุญถึงขั้นเข้าสวรรค์เลยหรือ ท่านศาสดาเลยบอกว่าทุกชีวิตที่มีชีวิตและมีหัวใจ ถ้าหากท่านเมตตาต่อมันล้วนได้รับผลบุญทั้งสิ้น คำสอนตรงนี้ทำให้หลาย ๆ คนมองว่าขนาดกับสัตว์เดรัจฉานยังได้ผลบุญ แล้วถ้ากับมนุษย์แน่นอนที่สุดว่าจะยิ่งได้ผลบุญมหาศาล ดังนั้นคำว่ามนุษย์ไม่ได้แยกว่าจะเป็นใคร แต่ขอให้เป็นมนุษย์ที่เราจะจุนเจือได้ ขนาดเมตตาต่อสัตว์เดรัจฉานยังได้ผลบุญขนาดนี้แล้ว ถ้าได้เมตตากับมนุษย์แน่นอนที่สุดเราย่อมได้ผลบุญมากมายมหาศาล จากโจทย์นี้ที่สตูลเป็นจังหวัดที่ตีแตกโจทย์ในเรื่องนี้มานานแล้ว โดยเฉพาะนักวิชาการรุ่นใหม่พยายามไม่พูดถึงความแตกแยก จะพยายามสอนกันเรื่องคำว่าเราจะช่วยอย่างไร ช่วยเหลือจุนเจือกันยังไง ช่วยกันเป็นนิ้วมือที่ไม่เท่ากัน แต่สามารถทำงานร่วมกันได้ เหมือนคำสอนของศาสดาที่กล่าวว่าบุคคลที่ประเสริฐที่สุด ณ พระเจ้า คือบุคคลที่สร้างคุณประโยชน์ให้กับสังคมมากที่สุด ดังนั้นในจังหวัดสตูลจะเห็นว่า พระ อิหม่าม และบาทหลวงสามารถไปด้วยกันได้ เพราะเราไปช่วยกันสร้างประโยชน์ให้กับสังคม ทำยังไงให้สังคมรักกัน จุนเจือกัน อยู่ร่วมกัน ต่างคนต่างเข้าใจในเรื่องของศาสนาของอีกฝ่ายหนึ่ง ก็จะทำให้เราให้เกียรติอีกฝ่ายหนึ่งเหมือนกับที่

แฟนอิหม่ามได้โทรมาถามพระอาจารย์ว่าเมื่อพระอาจารย์มาทานอาหารที่มัสยิดเขาจะต้องทำอย่างไร ก็เพื่อให้รู้เขารู้เรา แล้วเราจะอยู่กันอย่างถูกต้อง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต้องเรียนรู้กันไป พอได้เรียนรู้ด้วยกันเราก็จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข จากโจทย์ที่บอกว่าทำไมจังหวัดสตูลสามารถทำให้สันติภาพเกิดขึ้นได้โดยไม่เอาเรื่องของศาสนามาเป็นตัวแยก เพราะว่าจริง ๆ แล้วที่เราทำนั่นแหละคือศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพุทธคือการรักกันช่วยเหลือกัน ในส่วนของศาสนาคริสต์ก็คือการรักกัน ความรักเป็นเรื่องสำคัญ พระเจ้ารักมนุษย์ มนุษย์รักมนุษย์ด้วยกัน ก็เหมือนกันกับอิสลาม ดังนั้นเมื่อเราเอาหลักคำสอนเหล่านั้นมาแผ่กัน จะเห็นว่าเราอยู่ร่วมกันได้ในสังคมเดียวกัน สันติสุขก็จะเกิดขึ้น และท่านวัฒนธรรมจังหวัดได้พยายามพาพวกเราไปหลาย ๆ ที่เพื่อนำเอาวัฒนธรรมของจังหวัดสตูลไปเผยแพร่ที่จังหวัดอื่น เพื่อเป็นโมเดลให้กับจังหวัดอื่น อาจจะไม่ได้ทั่วทุกพื้นที่แต่เป็นพื้นที่สักส่วนหนึ่งของสังคมที่เราอาจเป็นฟันเฟืองเล็ก ๆ ในสังคมของประเทศไทย เพื่อทำให้ฟันเฟืองตัวใหญ่ของสังคมไทยได้ขับเคลื่อน ผมคิดว่าสิ่งที่จังหวัดสตูลทำและพวกเราทำนั้นเป็นสิ่งที่เราทำแล้วมีความสุข (เสวนาออนไลน์, 12 มิถุนายน 2564)

สันติภาพและความปรองดองจากชุมชน

เรื่องเล่าเพื่อนรักต่างศาสนา เริ่มต้นจากการประยุกต์ข้อเสนอของ Paula Gutlove (1998) ที่ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่การทำงานด้วยมิติทางสุขภาพเป็นเสมือนสะพานที่เชื่อมไปสู่สันติภาพ โครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ทางสุขภาพและพื้นที่ทางศาสนาที่จะเป็นการประสานพลังอย่างมีน้ำหนักและจะเป็นพลังสำคัญต่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งแตกแยกให้กลับมาสัมพันธ์และพูดคุยกันต่อไปได้ ถึงแนวทางในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในสังคม ทั้งนี้ ยังคงจำเป็นที่จะต้องมีคนเชื่อมประสานและอำนวยความสะดวกในการนำผู้คนที่เหินห่างไม่คุ้นเคยกัน ให้กลับมาฟื้นฟูสร้างความไว้วางใจขึ้นใหม่ โดยใช้หลักปฏิบัติในชุมชนเป็นฐาน

นอกจากการฟื้นฟูความสัมพันธ์ผ่านวงสานเสวนา ควรมีการจัดทำกลไกในชุมชน เพื่อเฝ้าระวังเงื่อนไขที่จะส่งผลบั่นทอนความสัมพันธ์ในชุมชน และติดตั้งเครื่องมือในการสานเสวนาเชิงลึกให้เป็นที่เข้าใจ สามารถหยิบไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ยิ่งกว่านั้น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรจะทำงานเชิงเสริมพลังให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้วยตัวเองในการถักทอสายสัมพันธ์ให้เข้มแข็งในรูปแบบอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นของแต่ละชุมชนเอง

รายการอ้างอิง

การฟัง 4 ระดับ. (10 พฤศจิกายน 2562). https://www.urbinner.com/post/4-levels-of-listening

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ. (2549). *รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ "เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์"*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ.

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ คณะทำงานสื่อสารกับสังคม กอส. (2549). *วิพากษ์รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ "เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์"*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

คมชัดลึก. (15 มีนาคม 2550). ยิงถล่มรถตู้โดยสารยะลา-เบตง ตกเย็นบึ้มมัสยิดยะหาเจ็บ 11 คน. http://www.komchadluek.net/2007/03/14/a001_98479.php? news_id=98479

คมชัดลึก. (16 ตุลาคม 2560). 16 ต.ค. 2548 สลดไม่ลืม ฆ่าเผาพระ เด็กวัดพรหมประสิทธิ์. https://www.komchadluek.net/today-in-history/299067.

จอห์น พอล เลเดอรัค. (2555). *พลังธรรมแห่งจินตนาการ: ศิลป์และวิญญาณแห่งการสร้างสันติภาพ.* นครปฐม: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2551). *ความรุนแรงกับการจัดการ "ความจริง": ปัตตานีในรอบกึ่งทศวรรษ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชาร์เมอร์, ออตโต (เขียน) สมศักดิ์ อัสดรนิธิ (แปล). (2563). *หัวใจทฤษฎีตัวยู: หลักการและการประยุกต์ใช้สู่การตื่นตัวและการสร้างขบวนการทางสังคม.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ฐนพงศ์ ลือขจรชัย. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อการตกลงพรมแดนในดินแดนมลายูระหว่างสยามและอังกฤษในสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1909. *วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ 5*(1); 177-225.

ไทยพีบีเอส. (28 พฤษภาคม 2555). ชาวไทยพุทธบริเวณย่านการค้า ต.โต๊ะเด็ง นราธิวาส ย้ายออกนอกพื้นที่. http://news.thaipbs.or.th/content

ไทยรัฐออนไลน์. (28 กันยายน 2555). เหลือ 7 เปอร์เซ็นต์. http://www.thairath.co.th/column/pol/greenhead/294118)

นรินทร์ สังข์รักษา. (2561). เรื่องเล่า: วิธีวิทยาแนวใหม่ในการแสวงหาความรู้เพื่อการวิจัยทางสังคม. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย*, 10(2); 1-18.

ปิยนาถ บุนนาค. (2546). *นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2475-2516).* กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2556). “คนกลุ่มน้อยนิด” กับ “ชีวิตแห่งการต่อรอง” ในบริบทความรุนแรงถึงตาย: กรณีศึกษาชาวคาทอลิกในปัตตานี. *ดุษฎีนิพนธ์* ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา สหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2556). อ่าน(ใหม่)เรื่องสั้นว่าด้วย “การอยู่ร่วมกัน” ในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ในรอบหนึ่งทศวรรษแห่งความรุนแรง (พ.ศ. 2547-2557). *วารสารรูสมิแล, 35*(3). (น.1-22).

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2561). บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้: ศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ. *รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย.*

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2562). โครงการ “บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้: ศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ”.*เอกสารประกอบการนำเสนอรายงาน.*

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2563a). บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพชายแดนใต้: ศาสนสัญจรสู่สุขภาวะ. *รายงานวิจัย.*

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2563b). เรื่องเล่าความขัดแย้งและการเปิดทางความร่วมมือระหว่างบุคคลจากหกกลุ่มประเภทในชายแดนใต้: กลุ่มผู้นำศาสนา. *รายงานวิจัย.*

พัทธ์ธีรา และคณะ. (2564). *เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย, รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 3.* กรุงเทพฯ: อิมเพรสพริ้นติ้ง.

แวดาโอ๊ะ หะไร อาหมัด รามันห์ศิริวงศ์. (20 กันยายน 2553). ตร.คาดปม แก้แค้น-ชิงสวนปาล์ม ชนวนฆ่าหมู่ไทยพุทธ 4 ศพที่บาเจาะ. *สถาบันข่าวอิศรา สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.* http://www.isranews.org/index.php?option= com_content&view=article&id=531:-q-q-4-&catid=1:2009-11-14-06-19-24&Itemid=2

ศรีประไพ อุดมละมุล และคณะ. (2558). *โครงการรวบรวมภูมิปัญญาของตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา.* ยะลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) สำนักประสานนโยบายสังคมจิตวิทยา. (2554). ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

สุภาภรณ์ พนัสนาชี และคณะ. (2557) รายงาน DSID - สรุปสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประจำปี 2557: ปีที่มีจำนวนเหตุการณ์น้อยที่สุดในรอบ 11 ปี โดย Deep South Incident Database (DSID) ฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSW). https://issuu.com/deepsouthwatch/docs/dsid_anualreport_2014/1

อับดุลสุโก ดินอะ. (20 พฤศจิกายน 2549). การให้อภัยคือหนทางดับไฟใต้ของอารยชน. *ประชาไท*. http://www.prachathai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms&ContentID=5907&SystemModuleKey=HilightNews&SystemLanguage=Thai

องค์การบริหารส่วนตำบลมุมัง. (2562). วัดปิยาราม. https://www.piyamumang.go.th/album_travel/view.php?album_id=1

Ashafa, Muhammad. (2012). The Imam and the Pastor: When Enemies Learn to Trust, *Speaking in Caux in 2012*. https://www.iofc.ch/stories/imam-and-pastor-when-enemies-learn-trust

Bennett, Georgette. (3 January 2012). “Interfaith Peace in the Face of Escalating Christian-Muslim Conflict.” *Huffington Post.*

Butalia, Urvashi. (2002). A Necessary Journey: A Story of Friendship and Reconciliation. *Alternatives 27*; 147-164.

Giddens, Anthony. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford, California: Stanford University Press.

Hoef, Yuri van. and Andrea Oelsner. (2018). Friendship and Positive Peace: Conceptualising Friendship in Politics and International Relations. *Politics and Governance 6*(4); 115 -124.

Lederach, John Paul. (2005). *The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace.* Oxford University Press.

MacQueen, Graeme and Sata-Barbara, Joanna. (2000). Conflict and Health: Peace Building through health initiatives. *BMJ, 321*: 293-296.

Marshall, Katherine. (31 October 2011). "A Discussion with Pastor James Wuye and Imam Muhammad Ashafa." *Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs at Georgetown University.*

Paula Gutlove. (1998). Health Bridges for Peace: Integrating health care with community reconciliation. *Medicine, Conflict and Survival*, *14*: 1, 6-23. https://doi.org/10.1080/13623699808409368

Piereder, Jinelle. (2014). "The Imam and the Pastor: Attempts at Peace in Nigeria using Interfaith Dialogue." *Laurier Undergraduate Journal of the Arts 1*; 71-85.

Scharmer, Otto. (2007, 2009). *The Essentials of Theory U.* Berrett-Koehler Publishers, Inc.

Scharmer, Otto. U Theory. http://www.isgimpact.com/2013/01/conversations-that-matter-part-1-listening-2/

Schmitt, Carl. (2007). *The concept of the political.* Chicago, IL: University of Chicago Press.

Satha-anand, Chaiwat. (2005). *The Life of This World: Negotiated Muslim Lives in Thai Society.* Singapore: Marshall Cavendish Academic.

The Imam and the Pastor. Dir. Alan Channer. FLTfilms. (2006). DVD. "The Imam and the Pastor: Cooperating for Peace." *SGI Quarterly* (April 2008).

Wayu, Jame. (2012). The Imam and the Pastor: When Enemies Learn to Trust, *Speaking in Caux in 2012*. https://www.iofc.ch/stories/imam-and-pastor-when-enemies-learn-trust

บุคลานุกรม

ครูไทยพุทธสองคน, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2554
เจ้าอาวาส, สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2563.
ท่านขาว, สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2563.
ท่านเวาะ, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2562.
ท่านเวาะ, สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2563.
บาบอมะ, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2563.
พระครูโฆษิตสุตาภรณ์, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2561.
พระครูนันทนาภิวัฒน์, สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2563.
พระครูสุนทรธรรมนิเทศน์, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2564.
พระครูสุนทรธรรมนิเทศน์, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2564.
พระครูอุดมธรรมาทร, สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2563.
พระมหาธีรยุทธ, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2564.
พระสิริจริยาลังการ, สัมภาษณ์, 11 กันยายน 2563.
พระสมุห์ปฐพรฐานิโย, สัมภาษณ์, 23 กรกฎาคม 2563.
พี่ตุ่น, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2563.

พร, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2563.
ผู้กอง, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2563.
ผู้นำคริสต์, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2564.
ผู้ใหญ่จุ๊บ, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2563.
ผู้ใหญ่บ้านชาวพุทธ, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564.
แม่หญิง, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2563.
ลุงสมจิตร, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2563.
ศาสนจารย์, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2564.
อิหม่าม, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564.
อิหม่ามการีม, สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2564
อิหม่ามรุสดี, สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2563.
อิหม่ามฮาสัน, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2562.
อับดุลอาซิส, สัมภาษณ์, 17 ตุลาคม 2563.
อสม.พุทธ, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

เพื่อนรักต่างศาสนา:

ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ ชาญชัย ชัยสุขโกศล
กูมูฮำหมัดนูร กูโนะ ซาริต้า ประสิทธิหิมะ

ภาคผนวก

บทส่งท้าย... แด่เพื่อนรัก

เพื่อนรักต่างศาสนา ในมุมมองของคนพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพราะเป็นคนที่เกิดในจังหวัดชายแดนใต้ เกิดปัตตานี ทำงานและใช้ชีวิตในยะลาและนราธิวาส ฉันจึงไม่มีความแปลกแยกระหว่างตัวฉันกับเพื่อน ๆ ซึ่งมีทั้งคริสต์ มุสลิม และจีน เราเรียนด้วยกัน กินด้วยกัน เล่นด้วยกัน และถูกครูทำโทษมาด้วยกัน

ในสมัยหลายสิบปีมาแล้ว ก่อนเหตุการณ์ปล้นปืนในค่ายทหารเมื่อ 4 มกราคม 2547 พี่น้องมุสลิมส่วนมากยังไม่ใช้ผ้าคลุมศีรษะ ในขณะที่เด็กนักเรียนมุสลิมเริ่มแล้วในหลายโรงเรียน และถ้าถอยหลังกลับไปสักประมาณ 50 กว่าปีที่ผ่านมา สมัยฉันยังใส่กระโปรงสั้น คอซอง ผูกหูกระต่าย เพื่อน ๆ ที่เป็นมุสลิมก็แต่งกายแบบเดียวกัน ไม่มีอะไรผิดแผก

เพราะเหตุนี้กระมัง ทำให้เราทุกคนลืมไปเลยว่าเราเป็น “เพื่อนรักต่างศาสนา” เราทำทุกกิจกรรมร่วมกันโดยไม่มีเส้นแบ่งของศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมเข้ามาขวางกั้น แต่เราจะรู้โดยสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นว่าอะไรที่ใครทำได้ หรือทำไม่ได้ ความเป็นเพื่อนรักต่างศาสนาจึงก่อเกิดมาจาก “เนื้อใน” โดยไม่ต้องมีโครงการ หรือ กิจกรรมใด ๆ มาหนุนเสริม

ทว่านับแต่เกิดเหตุการณ์ร้ายเมื่อปี 2547 เป็นต้นมา ความรุนแรงที่ต่อเนื่องความสูญเสียที่เกิดขึ้นถี่ ๆ ความชัดเจนของผู้กระทำที่มุ่งเป้าไปที่ชาวพุทธในพื้นที่ประชาชนชาวพุทธที่บาดเจ็บ ล้มตาย หรือพระสงฆ์ที่ถูกกระทำย่ำยีด้วยวิธีการต่าง ๆ เราเรียกเหตุการณ์นี้ว่า “เสมือนเป็นการไล่ที่ไม่ให้คนพุทธมีที่ยืนอีกต่อไป”

เหตุการณ์ร้ายเหล่านี้ ได้กลายเป็นม่านสีดำบาง ๆ กั้นกลางเพื่อนพ้องสองศาสนาให้ยืนคนละฝั่ง โดยมี “ความหวาดระแวง” เป็นกำแพงขวางกั้น ยิ่งความรุนแรงทวีมากขึ้น ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของคนพุทธมากขึ้น ม่านสีดำยิ่งหนาหนักเข้มข้น แทบมองไม่เห็นกันและกัน อาวุธที่ทำร้ายและทำลายมิตรภาพระหว่างเราคือ Hate Speech ต่าง ๆ ที่ทุ่มเทเข้าใส่กัน ผ่านโลกโซเชี่ยล เด็ก ๆ ที่เติบโตขึ้นมาในยุคนั้นหรือกำลังผ่านช่วงวัยจากเยาวชนสู่ความเป็นผู้ใหญ่ในช่วงเวลานั้น จึงซึมซับวาทกรรมแห่งการสาดสีใส่เชื้อความเกลียดชังโดยไม่รู้ตัว

ถ้าไม่มีกระบวนการแก้ปัญหามาฉุดรั้งผู้คนที่กำลังจมดิ่งสู่หุบเหวแห่งความแตกแยก

อะไรจะเกิดขึ้น

การเข่นฆ่าจะยิ่งบานปลาย การตายจะยิ่งทวีคูณ และการถดถอย การย้ายหนี การทิ้งถิ่นของชาวพุทธจะยิ่งก่อความเสียหายกับแผ่นดินนี้มากขึ้นเพียงไร

นอกจากการแก้ปัญหาหลากหลายรูปแบบของหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังมีอีกหนึ่งองค์กรที่ยื่นมือเข้าในชื่อกระบวนการถักทอสันติภาพ “เพื่อนรักต่างศาสนา” โดยสถาบันสิทธิมนุษยชน และสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้การฟื้นฟูมิตรภาพระหว่างกันให้กลับคืนมา

เริ่มมีแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ชัดขึ้น และชัดขึ้นตามวันเวลาที่ผ่านไป

แรกเริ่มเดิมทีฉันก็ยังไม่เข้าใจนักว่าโครงการนี้จะดำเนินการอย่างไร และจะได้ผลดีแค่ไหน เพราะฉันยังเชื่อมั่นว่าความขุ่นมัวในใจของเพื่อน ๆ ทั้งสองศาสนาจะยังคงดำรงอยู่ และคงยากจะลบเลือนเพราะบาดแผลชีวิตมันบาดลึก

แต่กลับกลายเป็นความเข้าใจของฉันคลาดเคลื่อน ไม่ตรงกับความเป็นจริง

เพราะจริงแท้แล้ว หัวใจของคนบนแผ่นดินจังหวัดชายแดนใต้งดงามและสะอาดเกินกว่าที่คิด (ฉันหมายถึงคนบริสุทธิ์ ประชาชนธรรมดา ๆ ที่มิได้ก่อเหตุใด ๆ) ทุกคนพร้อมจะรับฟังเสียงของกันและกัน พร้อมจะก้าวเดินไปด้วยกันเพื่อฟื้นฟูสายสัมพันธ์เดิม ๆ อันเคยมีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ

โครงการนี้เปิดโอกาสให้ฉันและทีมงานได้รู้จักพบปะกับเพื่อน ๆ ต่างศาสนิกหลายพื้นที่ หลายจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดสตูล ซึ่งความแตกต่างศาสนางดงามเหลือเกิน เราพบว่าความเป็นเพื่อนของผู้นำศาสนาชัดเจนมาตั้งแต่ไหนแต่ไร และไม่เคยเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น สามารถทำงานร่วมกัน เดินทางไปทำกิจกรรมด้วยกัน สนุกสนาน สดใสในความเป็นเพื่อน

ฉันได้เห็น “แม่บุญธรรม” ที่เป็นมุสลิมะฮ์ และ “ลูกชายบุญธรรม” ที่เป็นพระสงฆ์ ต่างเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการงานของแต่ละฝ่าย

ฉันเห็นความอ่อนน้อมถ่อมตนของเด็กนักเรียนมุสลิม ฉันสัมผัสความร่าเริงแจ่มใสในทีท่า สัมผัสความเป็นเพื่อนที่คบหากันด้วยความจริงใจ

Interfaith Buddy for Peace จึงมิใช่โครงการเพ้อฝันอย่างที่หลาย ๆ

คนคิด แต่นี่คือความเป็นจริงที่จะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ที่โหดร้ายมานานนับสิบ ๆ ปี ให้เบาบางลง ทลายกำแพงแห่งความหวาดระแวงให้สิ้นสลายไป เพื่อเปิดโอกาสให้สายสัมพันธ์ฉันพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกันกลับคืนมา

เมื่อเราฟังเสียงกันและกันมากขึ้น เราให้เกียรติกันและกันมากขึ้น มีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน เมื่อนั้น ดอกไม้สันติภาพ ย่อมเบ่งบานตลอดไป

ให้ภาพบอกเล่าเรื่องราวมิตรภาพ

เพื่อนรักต่างศาสนา
ผู้นำกับการถักทอสันติภาพ และความปรองดองในสังคมไทย
LIVE Series
CSS ETH Zürich
สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
Institute of Human Rights and Peace Studies
โปรแกรมตลอดเดือน มิถุนายน 2564
ทุกวันเสาร์ ย้ายเวลาใหม่ เป็น 13.30-15.00 น.
เพื่อนร่วมเกื้อกูลความกรุณา
มิ.ย. 5
มาเรียม โซ๊ะ (จากผู้ได้รับผลกระทบ สู่ผู้เยียวยาช่วยเหลือ)
ภิกษุณีธัมมญานี, ภิกษุณีธัมมกมลา, ภิกษุณีธัมมนันทสีลา, และภิกษุณีธัมมรตนา (ทีพยสถานธรรมภิกษุณีอาราม จ.สงขลา)
ชาริต้า ประสิทธิหิมะ (สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ม.มหิดล)
เพื่อนรักร่วมดูแลสุขภาพ (จ.สตูล)
มิ.ย. 12
พระครูสุนทรธรรมนิเทศก์ (ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดชนาธิปเฉลิม)
การีม เก็บมาเม็น (อิหม่าม มัสยิดเราดอตุลญันนะห์)
ศาสนาจารย์ ดร.สมหมาย แสงสว่างสัจจกุล (คริสตจักรสตูล)
เพื่อนรักรุ่นเยาว์
มิ.ย. 19
อ.นุมาน สะอะ (ประธานชมรมมุสลิมสัมพันธ์ตรัง)
พระอิทธิยาวัธย์ สุวีรวราวุฒิ โชติปัญโญ (วัดนิคมประทีป อ.เมือง จ.ตรัง)
มากกว่าคำว่าเพื่อน (จ.ตรัง)
มิ.ย. 26
พระมหาธีระยุทธ จิตฺตปุญฺโญ, ดร. (ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดต้นตยาภิรม; เลขานุการ เจ้าคณะอำเภอเมืองตรัง)
ว่าที่พันเอกหญิง ดร. ส้าหลี้เฝาะ โต๊ะหลี
(ผู้รับใบอนุญาต โรงเรียนแสงธรรมวิทยาตรังมูลนิธิ)
อ.ธีระยุทธ ผุดวัฒน์ (คริสตจักรตรัง)
LIVE รับชมที่ https://web.facebook.com/Interfaith-Buddy-For-Peace-101405248461346/
ติดต่อสอบถามเพิ่มเติม : ชาญชัย ชัยสุโกศล (chanchai.cojoy@gmail.com)

เพื่อนรักต่างศาสนา

ผู้นำกับการถักทอสันติภาพ และความปรองดองในสังคมไทย LIVE Series

ทุกวันเสาร์ 9.00–10.30 น.

โปรแกรมตลอดเดือน

พฤษภาคม 2564

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
Institute of Human Rights and Peace Studies

เพื่อนใหม่ใจเดียวกัน

พ.ค. 8

หะยี สะมะแอ สะอะ (บ้านท่าน้ำ อ.ปะนาเระ)
พระครูโฆษิตสุตาภรณ์ (เจ้าอาวาส วัดบูรพาราม)
ชอบรี แยลอ (อิหม่าม มัสยิดโต๊ะแน อ.ปะนาเระ)

เพื่อนเราไม่เก่าเลย *(อ.ปะนาเระ ปัตตานี)*

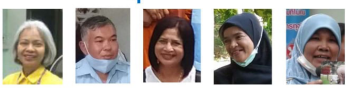
พ.ค. 1

สมใจ ชูชาติ (ผู้ใหญ่บ้าน)
มาหามะ ดือราโอะ
(อิหม่าม มัสยิดตักดี)

เพื่อนรักพัฒนาชุมชน *(ต.ยุโป อ.เมือง ยะลา)*

พ.ค. 22

นวรัตน์ เพ็ชรเรือนทอง (ปลัดเทศบาล)
นพ.อำนาจ ซุ่ยดา (ผอ.รพ.สต.)
นาฏนภางค์ คล้ายนิมิตร (อสม.พุทธ)
เจ๊ะซาฟีนะห์ ยามา (อสม.มุสลิม)
วันทนา ขาเร็ง (อสม.มุสลิม)

เพื่อนผู้อยู่เบื้องหน้าและเบื้องหลัง

(อ.ปะนาเระ ปัตตานี)

พ.ค. 15

กนกพร ชูพันธุ์, มายีลี๊ะ ยามา,
จิตติมา อินทศรีมา, รอฮีหม๊ะ ยูโซะ

เพื่อนหนุนเสริมเติมใจ *(นราธิวาส)*

พ.ค. 29

พระครูวิศิษฐ์พรหมคุณ (เจ้าอาวาส วัดพรหมประสิทธิ์ อ.เมือง)
อับดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ (กรรมการอิสลามจังหวัดนราธิวาส;
กรรมการอิสลามกลางแห่งประเทศไทย)

สอบถามเพิ่มเติม : ชาญชัย ชัยสุวโกศล (chaisohum@gmail.com)

LIVE หรือรับชมที่ https://web.facebook.com/Interfaith-Buddy-For-Peace-101405248461346/

ดัชนีค้นคำ

ก

กทส, 132

กระบวนการ, 5, 7, 8, 11, 32, 34, 36, 37, 38, 42, 68, 79, 82, 90, 137, 152, 157, 166, 168, 188, 189

กอส., 10, 11, 12, 13, 98

การฟัง 4 ระดับ, 39

การเล่าเรื่อง, 45

กุญแจ, 3, 8

ข

ขุมทรัพย์, 17, 29, 67, 103

ค

ความเกลียดชัง, 23

ความปรองดอง, 8

ความเห็นอกเห็นใจ, 36

คำสอนทางศาสนา, 22

เครื่องมือ, 4, 8, 19, 23, 31, 32, 36, 68, 175

จ

โจร, 49

ต

ต้นทุนทางสังคม, 45

ตำบลยุโป. See

ถ

ถักทอสันติภาพ, 9

น

นราธิวาส, 13, 15, 16, 48, 52, 80, 82, 93, 101, 102, 103, 104, 147, 187

ไนจีเรีย, 19, 21, 22, 23, 27

บ

แบ่งแยก, 19, 27, 28, 51, 157, 162, 167, 169

ป

ปฏิสัมพันธ์, 52, 57, 58, 81, 89, 100

พ

พื้นที่, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 36, 41, 48, 51, 52, 54, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 70, 71, 74, 75, 80, 81, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 93, 95, 96, 97, 98, 100, 102, 103, 104, 107, 108, 109, 110, 113, 118, 119, 120, 131, 132, 133, 137,138, 139, 141, 142, 144, 147, 148, 150, 153, 154, 155, 157, 158, 161, 163, 166, 168, 171, 174, 175, 180, 187, 188, 190

พุทธ, 3, 5, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 52, 53, 54, 56, 57, 59, 60, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 81, 83, 88, 89, 90, 94, 97, 98, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 112, 113, 114, 118, 119, 123, 125, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 149, 153, 154, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 171, 188, 189

เพื่อน, 5, 8, 16, 17, 19, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 34, 42, 44, 46, 47, 48, 49, 53, 55, 59, 60, 63, 64, 65, 74, 75, 77, 78, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 106, 107, 108, 109, 110, 114, 117, 118, 121, 124, 126, 128, 129, 131, 133, 134, 138, 142, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 170, 171, 175, 187, 188, 189, 190

ฟ

ฟัง, 5, 8, 15, 17, 25, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 53, 56, 61, 62, 63, 64, 72, 75, 82, 85, 86, 92, 93, 95, 101, 102, 104, 106, 108, 114, 135, 136, 147, 149, 152, 171, 189, 191

ฟังอย่างลึกซึ้ง, 37

ม

มรณภาพ, 16, 78, 79, 88

มิตร, 17, 19, 23, 25, 29, 84

มิตรภาพ, 5, 8, 17, 19, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 33, 35, 37, 38, 51, 55, 65, 95, 96, 97, 109, 112, 119, 126, 133, 134, 154, 188, 189

มุสลิม, 3, 5, 9, 11, 12, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 33, 46, 47, 48, 49, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 68, 70, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 83, 84, 85, 89, 90, 91, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 118, 119, 123, 124, 126, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 147, 149, 153, 154, 158, 159, 160, 161, 162, 171, 187, 190

ย

ยะลา, 13, 14, 52, 67, 131, 132, 137, 142, 143, 144, 187

ร

ร่วมมือ, 6, 7, 36, 82, 129, 140, 169, 179

ล

ลูกหลวง, 112, 113

ว

วัคซีน, 137, 168

ศ

ศัตรู, 19, 22, 23, 25, 29, 32, 39, 167

ส

สันติภาพในชุมชน, 17

สันติวัฒนธรรม, 8

ห

หวาดระแวง, 65, 111, 141, 147, 148, 188, 190

อ

อั้งยี่, 49

อิหม่าม, 4, 19, 20, 21, 23, 25, 48, 56, 57, 74, 91, 117, 118, 119, 120, 121, 124, 125, 126, 127, 129, 140, 141, 147, 148, 149, 171, 173

Index

C

collective memory, 6

E

empathy, 36

F

Friendship, 5, 29

H

Health Bridges for Peace, 4, 182

I

Interfaith, 24
Interfaith Buddy, 190

L

Lederach, 31, 36

N

narratives, 45

R

reconciliation, 4

S

scenario, 6

T

The Imam and the Pastor, 21, 22, 23

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล